

DURYYS

KULTŪROS IR MENO ŽURNALAS / 2025 GRUODIS / Nr. 12 (144)

Laimingų Naujųjų Metų!

Linksmų Šv. Kalėdų!

Aktoriai Aurimas Pintulis ir Donatas Švirėnas Klaipėdos pilies teatro spektaklyje „Pasaulių susidūrimai“ (rež. A. Vizgirda).

Algirdo Kubaičio nuotr.

Klaipėda

DURYS

Mėnesinis kultūros ir meno žurnalas

2025 gruodis / Nr. 12(144)

www.durys.diena.lt

REDAKTORĖ

Rita Bočiulytė
r.bociulyte@kl.lt

LITERATŪRINĖS DALIES

SUDARYTOJAS

Gintaras Grajauskas
grajauskas@gmail.com

DIZAINERĖ-MAKETUOTOJA

TECHNINĖ REDAKTORĖ

Alma Pušinskaitė

KALBOS REDAKTORĖ

Jurga Dambrauskaitė

ADRESAS Naujojo Sodo g. 1A,

„K centras“, 92118 Klaipėda

REKLAMOS SKYRIUS

Tel.: (0 46) 397 715, (0 46) 397 711

PLATINIMO TARNYBA

Tel. (0 46) 397 713

LEIDĖJAS

© 2025 UAB „Ilada“

SPAUSDINO

UAB „Spaudos kontūrai“

TIRAŽAS 7 500

Platinamas su laikraščiu „Klaipėda“ kartą per mėnesį, taip pat „Duris“ galima įsigyti „Klaipėdos“ laikraščio redakcijoje Klaipėdoje arba užsiprenumeruoti atskirai Lietuvos pašte

ISSN 2351-5848

Rankraščiai nerecenzuojami
ir negrąžinami

VIRŠĖLYJE

1 psl. – Mindaugo Petručio kaligrafijos kūrinys. 2025.

4 psl. – Aloyzo Juzėno nuotr.

ŽURNALĄ REMIA

MRF MEDIJŲ
RĖMIMO
FONDAS

Žurnalo „DURYS“ veiklą iš dalies finansuoja Medijų rėmimo fondas. Finansavimo suma – 32 861 Eur. Spaudos projektui „Profesionalaus meno atodangos žurnale „Durys“ 2025 m.“ MRF skyrė 48 000 Eur finansinę paramą

DIENA

MEDIA Klaipėda
N · E · W · S

TURINYS

KULTŪROS ISTORIJA

Daiva KŠANIENĖ. Ar dar išgirsime Klaipėdos kariljono gausmą iš senojo pašto bokšto? 4

MUZIKA

Žaneta SKERSYTĖ. Smuiko garsais skambantis kelias: G. Brazdeikytės istorija 12

TEATRAS

Jūratė GRIGAITIENĖ. „Pasaulių susidūrimai“: du moterų paveikslai vyrų akimis 20

Danguolė VILDAITĖ. Klaipėdietišką „Panama“ išties labai graži 24

Evelina ZENKUTĖ. „Be ryšio“: reabilituoti stebuklą 28

Kristupas ANTANAITIS. Aktorė N. Narijauskaitė: senąjį teatrą prisimename iki šiol 32

KINAS

Andrius RAMANAUSKAS. Nuo darbo pokalbio iki pasaulio pabaigos 40

PARODŲ SALĖSE

Agota BRIČKUTĖ. „Ženklių ekspresija“: pažinti tapytoją D. Andriulionį 43

Tomas KIAUKA. Pasaulis kaip valia ir vaizdinys: filosofiniai A. Gudaičio tapybos aspektai 48

GINTARO LAŠAI

Jūratė SUČYLAITĖ. Eilėraščiai 54

Algis KUKLYS. Laboratorija X. Tylos kambarys. Pro parko medžius 58

Lina BUIVIDAVIČIŪTĖ. Paprastesnis gyvenimas 62

Dainius SOBECKIS. Trubadūras 62

Ar dar išgirsime Klaipėdos kariljoną ir jo gausmą iš senojo pašto bokšto?

Daugiau nei 30 metų skambėjęs Klaipėdos kariljonas jau keleri metai skausmingai nebylus. Istorinis senasis pašto rūmas ir jo didingasis bokštas, iš kurio dešimtmečiais sklido kilnus, raminantis, dvasių keliantis varpų gausmas, trupa ir griūva. Pražūtis gresia ir įstabiam, prabangiam instrumentui – kariljonui. Šiandien gal verta nors fragmentiškai prisiminti vieno seniausių instrumentų – varpų – istoriją ir Klaipėdos kariljono kelią. Juk tūkstantmetę praeitį turintys varpai per amžius buvo daugelio miestų gyvybės simbolis, veikęs žmonių sąmonę, žadinę jausmus.

Daiva KŠANIENĖ

Pirmtakai – didingi varpai

„Kas rytą saulė spinduliu pirmiausia
Apreiškia žemei tekėjimą savo,
Užgaudė varpas liepimu aiškiausiai,
Tarytum jisai žmogaus lūpas įgavo:
Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...“
(*nežinomas poetas*)

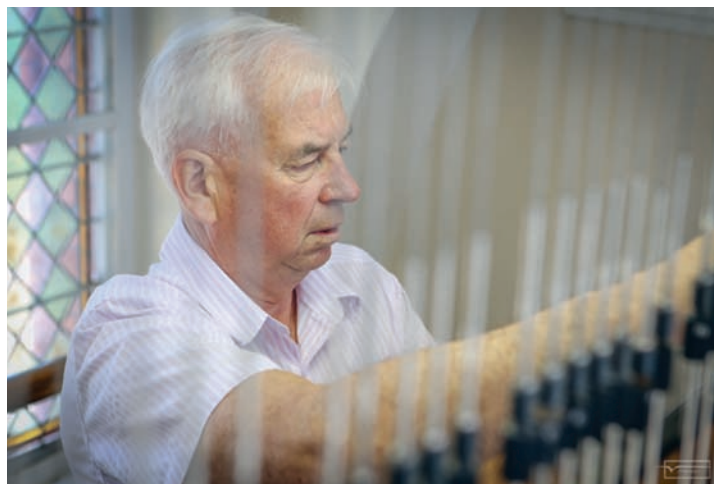
Šimtmečius buvo tikima, kad varpas yra žemės ir dangaus jungties simbolis, skambantis Dievo vardu ir skelbiantis visatos dermę, skleidžiantis kosminę energiją, turintis ypatingų galių žmonėms. Buvo sakoma: „Kiekvieną kartą, kai suskamba varpai, sparnus išskleidžia angelai.“

Varpų kūrimo ir pritaikymo tradicijos formavosi ilgus amžius. Varpų istorijos tyrinėtoja Audronė Jasinevičiūtė-Ivanauskienė rašė: „Šiame kultūros reiškinyje sutelkta žmonių išmintis, poreikiai, siekiai, tikėjimas, mistika, kūrybinė dvasia. Galima teig-

ti, jog varpo sampratą visais laikais formavo istorinio meto pasaulėjauta, mentalitetas, religinė-mitologinė orientacija.“

Varpų ištakos glūdi Rytų tautų kultūrose. Jie buvo žinomi Egipto, Urartu, Kinijos civilizacijose, taip pat Romos imperijoje; gaminami ir naudojami senovės asirų, graikų, šumerų ir kitų tautų. Seniausias pasaulyje žinomas varpas atkastas netoli Babilono, jam jau daugiau kaip 3 000 metų. Vieni istorikai, remdamiesi tuo, kad popiežius Grigalius Didysis varpus savo raštuose mini 590–604 m., tvirtina, kad Europoje pirmieji varpai suskambo VI a., kiti įsitikinę, kad pirmasis varpas žemyne buvo iškeltas Romoje 746 m. Yra ir kitokių versijų. Įdomi legenda byloja, kad pirmąjį bronzinį varpą maždaug 410 m. nuliedino vyskupas Poncijus Meronijus Paulinas, gyvenęs Italijos provincijoje Kampenijoje, Nolos miestelyje. Nuo tada didysis varpas lotyniškai vadinamas *kampana*, o mažasis – *nola*. Manoma, kad pirmieji Europoje varpų liejikai buvo Benediktinų ordino vienuoliai – misionieriai.

Bažnyčių, cerkvių bokštuose Europoje ir Rusijoje varpai prabilo VII–IX a. Palaipsniui kristalizavosi jų liejimo, skambinimo ir pritaikymo tradicijos. ►

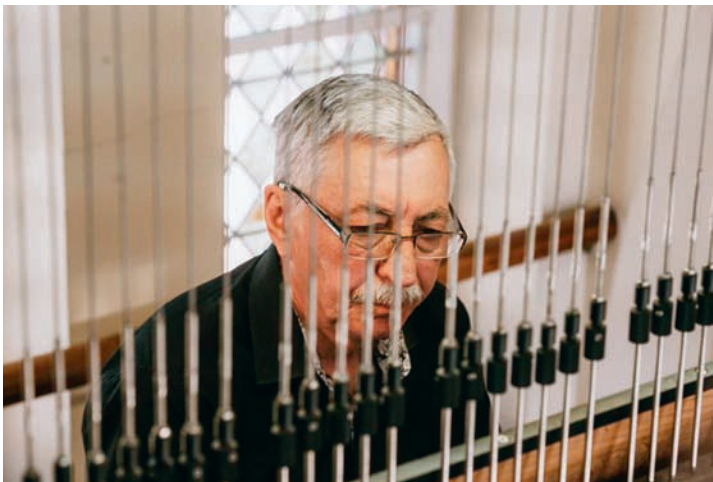

Naujasis Klaipėdos kariljonas iš senojo pašto bokšto virš miesto skambėjo tris dešimtmečius. Kariljonu skambino uostamiesčio kariljonininkai S. Žilėvičius ir K.

Ar pipēdos kariljono ar što bokšto?

Klaipėdos pašto rūmai.

...s ir K. Kačinskas.

KKS archyvo nuotr.

Bažnyčios varpas.

Varpo liejimas XV a.

◀ Aktyviausias varpų gyvavimo, jų dydžių nusistovėjimo laikotarpis – viduramžiai. Pirmiausia varpai tapo svarbiu bažnytinio gyvenimo atributu. Krikščionys varpų prasmę aiškino savaip. Anot jų, „metalo tvirtumas asocijuojasi su pamokslininko dvasine galia. Medinės sijos, ant kurių kabinami varpai – kryžius, o virvė, kuria įsiūbuojama šerdis – tai simbolinis saitas, įgalinąs prasismelkti į kryžiaus paslaptį. Kiti sakė, kad varpo gaubtas ir šerdis – tai pamokslininko burna ir liežuvis“ (A. Jasinevičiūtė-Ivanauskienė).

Pamažu didėjo ir varpų pasaulietinė, utilitarinė reikšmė. Bėgant amžiams varpų gaudesys be atvangos lydėjo žmones, žymėjo svarbias tekančio laiko atkarpas, bažnytinio gyvenimo momentus, reikšmingus istorinius įvykius. Žmogus ir varpo garsas visada buvo glaudžiai susiję, jų sąveika – simboliška, mistiška, paslaptinga ir pagarbi.

Įvairiausiose šalyse kiekvienas miestas ir miestelis stengdavosi turėti savo varpą ar kelis varpus. Pilkas ir nuobodus be jų buvo miestų gyvenimas. Varpų gaudesys dienų tėkmei suteikdavo gyvybingą ritmą: žymėdavo svarbių religinių ir pasaulietinių švenčių akcentus, skelbdavo laiką miegui ir darbui, linksmybėms ir poilsiui, gausdavo liūdesio, netekties valandą. Svarbiausius miestų gyvenimo įvykius pirmiausia „pranešdavo“ varpai: niūrus, grėsmingas skambesys skelbdavo artėjančią nelaimę – puola priešas, kilo karo pavojus, išliepsnojo gaisras, maištas. Švenčių, pergalių džiaugsmą lydėdavo žėrintis, šviesus, triumfuojantis gausmas; pasigirdus rimtiems, santūriai epiniams varpo dūžiams, žmonės bėgdavo į pagrindinę aikštę sužinoti naujienų, aptarti neatidėliotinių reikalų.

Vis dėlto psichologinis ir fiziologinis varpo garso poveikis vis dar lieka mįslė, nes jo virpesiai sudaro ištisą garsinės išraiškos niuansų lauką, ne tik išoriškai veikiančią žmogaus klausą, persmelkiantį ir giliau, paliečiantį sąmonės sritį. Varpams, kaip ir žmonėms ar knygoms, tinka lotyniškas posakis: „Habet sua fata...“ („turi savo likimą...“).

Suteikdavo vardus

Neatsitiktinai žmonės varpams suteikdavo vardus, o nuo XVII a. Vakarų Europoje paplito varpų šventinimo (krikštijimo) tradici-

jos. Ši ceremonija būdavo panaši į kūdikio krikštą: prieš užkeliant į varpinę, dalyvaujant turtingiems krikštąteviams (vyru ir moterai), varpas būdavo patepamas, apšlakstomas šventintu vandeniu, užkalbamas ir apgaubiamas šventu rūbu. Tikėjimą varpų galia atspindi ir įrašai juose, įvairūs devizai, kreipiniai į Dievą: „mano balsas – gyvenimas, kviečiu jus, ateikite melstis“; „o, garbės Karaliau Kristau, atnešk taiką“ ir kt. Kai kuriose senose varpinėse pietų Prancūzijoje liko užrašai: „kviečiu gyvuosius, mirusius palydžiu, žaibus sklaidau.“ Šiais laikais daug kur, taip pat ir Lietuvoje, tebešventinami bažnyčių varpai, dažniausiai jiems suteikiami šventųjų vardus. Štai į Vilniaus arkikatedros bazilikos varpinę 2002 m. buvo užkelti ir pašventinti šeši varpai. Juos Vilniaus katedrai ir miestui padovanojo Kelno (Vokietija) arkivyskupija. Atsidėkojant arkivyskupui, didžiausias varpas buvo pakrikštytas šv. Joachimo vardu. Kitiems suteikti Lietuvos ir Vilniaus globėjų vardai: šv. Kazimiero, šv. Stanislovo, šv. Elenos, šv. Onos ir palaimintojo Jurgio Matulaičio.

Varpai „duodavo ženklą“ net kasdieniams, buitiniams gyvenimo momentams. Štai ankstyvą rytą, sugaudus Turino (Italija) „Duonos varpui“, šeimininkės imdavo minkyti duonai tešlą; „Švaros varpas“ Bonoje (Vokietija) sukviesdavo gyventojus į miesto švarinimo talką; „Darbo varpas“ Achene (Vokietija) skelbdavo darbo dienos pradžią ir pabaigą; suskambus varpui „Žuvies prekiautoja“ Bovė mieste (Prancūzija), prasidėdavo žuvų turgus; Gdanske (Lenkija) „Alaus varpo“ signalas vakarais skelbdavo, kad atsidarė alinės; Kelno (Vokietija) „Kruvinas“ varpas šaukdavo gyventojus į miesto teismą; Londono (Anglija) „Vargšo nusidėjėlio“ varpas paskelbdavo bausmės įvykdymą nusikaltėliui ir pan. Dažnai reikšmingus istorinius įvykius taip pat žymėdavo varpų garsai: Palermo (Italija) liaudies sukilimas prieš prancūzus pavergėjus prasidėjo vakariniu varpų gaudesiu (garsieji Sicilijos mišparai); Filadelfijoje (JAV) Nepriklausomybės rūmuose saugomas seniai nutilęs „Laisvės varpas“, paskelbęs šalies nepriklausomybę.

Didžiausia nelaimė ir bausmė miestams būdavo varpo atėmimas. Varpas, kaip laisvės simbolis, buvo trokštamas užkariautojų trofėjus. Užpuolikai varpus nuplėsdavo nuo varpinių, daužydavo, perliedavo į monetas ar patrankas, vežiodavo asilo tempiamame gėdos vežime, o minia tyčiodavosi. Varpus

net ištremdavo: Ugličo (Rusija) varpas, 1591 m. paskelbęs, kad nužudytas caraitis Dmitrijus, buvo ištremtas į Tobolską (Rusija); Gento (Belgija) miesto varpui Karlo V įsakymu nudaužtas kraštas ir jis „suluošintas“. Neretai užkariautojai varpus „perauklėdavo“: užkasę į žemę, kalbėdavo maldas, liepdavo atsisakyti „suklydimų“, o „atsivertusių“ varpą iškeldavo iš žemės ir kabindavo jau naujoje varpinėje.

Varpai buvo tarsi gyvi, lygiateisiai miestų, miestelių „gyventojai“. Žmonės priimdavo juos kaip žemės ir dangaus ryšio simbolio skelbiamą „žinią“, tikėdavo magiška varpų galia pranašauti ateitį, nubaidyti piktašias dvasias, apsaugoti nuo epidemijų ir nelaimių. XIX a. anglų mokslininkas L. Montanas buvo įsitikinęs, kad varpų skambėjimas už 100 ar daugiau km prišaukia lietuvių (*Jonas Nekrašas. Varpai gydo. Žalioji pasaulis*), o skambinimas laivo varpu neša sėkmę.

Šimtmečius, įgydamas vis naujų simbolių, sklido po žemę varpų gaudesys, jame glūdintis platus prasmų spektras ir paskirtis.

Plačiausiai varpai paplito Šiaurės Europoje ir šiaurinėje Rusijoje, tačiau jų prasmų kultūra buvo skirtinga. Pirmiausia stulbina Rusijos varpų dydis ir svoris: Maskvos kremliaus „Didysis“ varpas sveria 65 t, „Godunovas“ – 30 t, o garsusis 1735 m. išlietas „Caras Varpas“ – net 202 t (aukštis – 6,14 m). Tokį dydį lėmė neaprepiamos Rusijos platybės. Juk varpo gausmas kviesdavo žmones iš didžiausių tolybių, jo garsą turėdavo išgirsti atokiausių kaimų gyventojai. Manoma, kad ne vienas varpas Rusijoje buvo nuliedintas iš išgrobstytų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žvalerio liejinių. Beje, stačiatikių cerkve, skirtingai nei katalikų bažnyčiose, varpų skambesys netraktuotas kaip muzika.

Varpai Lietuvoje

Lietuvoje (ir Mažojoje Lietuvoje) varpai taip pat buvo žinomi nuo gilių senovės. Didžiųjų varpų kultūros pradžia Lietuvoje istoriškai susijusi su krikščionybės įvedimu ir Lietuvos valstybės formavimusi. Seniausi, net XIII a. siekiantys varpai buvo įrengti Karaliaučiaus Senamiesčio bažnyčioje, 1387 m. jie suskambo Karaliaučiaus pilies bokšte. XIV a. (1377 m.) kunigaikščiui Algirdui varpų meistras K. S. Skobeltas Vilniuje išliejo didelį varpą cerkvei. Nuo XVI a.

varpai buvo liejami įvairiose Lietuvos vietose: Vilniuje, Varniuose, Kaune, taip pat Nesvyžiuje; šaltiniai mini XIV–XV a. varpų liejimo dirbtuves Karaliaučiuje, Elbinge, Dancinge, Marienburge. Yra išlikusių ilgaamžių bažnyčių varpų: XV a. – Kelmėje, Trakuose, XVI a. – Plokščiuose, Siesikuose, XVII a. – Alsėdžiuose, Viduklėje, Plungėje, Vilniuje, Pažaislyje, Alytuje ir kitur. Manoma, kad seniausias Lietuvoje išlikęs varpas, datuojamas 1422 m., yra Semeliškių Šv. Lauryno bažnyčioje.

Šimtmečius, įgydamas vis naujų simbolių, sklido po žemę varpų gaudesys, jame glūdintis platus prasmų spektras ir paskirtis.

Apie varpų senumą liudija lietuvių žodinėje tautosakoje paplitę liaudiški posakiai, kurių atsiradimą lėmė bandymas mėgdžioti varpų skambėjimą. 1910 m. Tilžėje išleistoje Viliaus Kalvaičio knygelėje „Lietuviškų vardų klėtelė“, be žmonių, upių, vietovardžių ir kitų pavadinimų, įvardyta net 55 vietovių bažnyčių varpų „kalba“ (daugiausia Mažosios Lietuvos): Tilžės – „Kelkit, broliai, ir budėkit, už Lietuvą vis stovėkit!“, Bildviečių – „Skaranda, padkava!“, Gilijos – „Martyn, brolau, Gilijoj skendau!“, Mielkiemio – „Mielas kiemas ir laukeliai!“, Karklės – „Dienoj miegok, naktyj žvejok!“, Katyčių – „Pušynai, smiltynai!“, Kintų – „Vyžos, naginės!“, Aulavėnų – „Dėkavok, giedok!“, Saugų – „Prie Saugų daug vargų“ ir kt. Didžiojoje Lietuvoje varpai taip pat turėjo įdomius kalbinius jų „pamėgdžiojimus“: Kretingoje – „Palangos miestely!“, Batakių – „Jonai, brolau, skendau prūde!“, Girkalnio – „Danguj *dūšia*, kūns po žeme!“ ir t. t.

Varpų svarbą žmonių gyvenime įprasmino daug lietuvių liaudies mįslių, patarlių, priežodžių, frazeologizmų: „Ant bažnyčios karveliai burkuoja“. Kas?; „Neturiu gyvybės, bet garsiai kalbu, turiu ausis, bet negirdžiu, neturiu burnos, bet liežuvis tabaluoja“. Kas?; „Anapus kalno garsūs varpai“; „Skambina visais varpais“ (visur skelbia), „Į vieną varpą mušti“ (vienybė) ir t. t.

XIX a. pabaigoje išpūdinga varpų muzika suskambėjo nedideliame Skapiškio miestelyje. ►

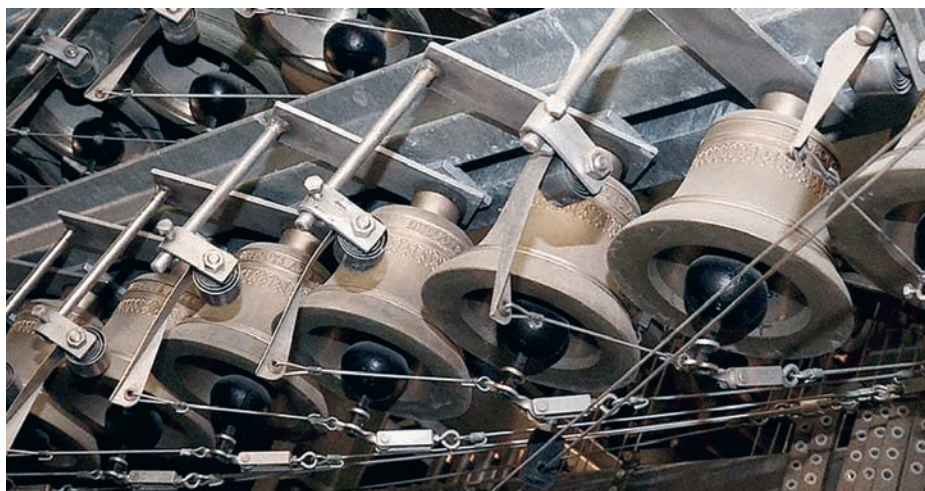
◀ Penkių varpų ansamblui čia buvo pastatytas specialus bokštas. Kaip rašė Antanas Stuoka, varpai pasižymėjo skaidriu, gaudžiančiu skambesiu; išgirdavo „do“, „re“, „mi“, „fa“ ir „sol“ tonus, buvo gerai suderinti. A. Stuoka prisiminė keturių jų vardus: Laurynas, Konradas, Petras, Brigita. Pirmojo pasaulinio karo metais Skapiškio varpai išgabenti į Rusiją. Maždaug 1920 m. jie sugrąžinti į gimtinę, bet Skapiškis atgavo

tik „fa“ varpą; likusieji buvo išdalyti kitiems miesteliams, kurie neturėjo savo varpų. Skapiškio varpai, matyt, buvo nepaprastas reiškinys, nes juos net poetas Maironis apdainavo eilėse „Užkeiktas Skapiškio varpas“. Beje, varpus savo eilėraščiuose šlovino daugelis Lietuvos poetų. Tautosakos kūriniuose, legendose, padavimuose užsimenama, kad varpo garsai ataidi iš paslaptinių miestų, piliakalnių, iš nugrimzdusių į vandenų gelmes

pilių. Žinomos legendos apie nuskenčiusius Pajevonio, Dusetų ir kt. varpus.

Varpai kabėjo ir daugelio kitų Lietuvos bažnyčių bokštuose, būdami nepaprastai reikšmingi religiniame, dvasiniame žmonių gyvenime. Pasak Vydūno, „senieji Lietuvos žemdirbiai pristabdydavo arklą traukiantį kuiną, o mažų kaimelių bobutės nutilusios suklusdavo, kai per plačius laukus ir pievas nuvilnydavo artimos bažnytelės varpo gausmas“.

Varpai Lietuvoje žmonėms yra ne tik šventumo, tikėjimo, susikaupimo, bet ir laisvės ženklas. Brangus yra Kauno „Laisvės varpas“ – Lietuvos nepriklausomybės simbolis, kurį 1922 m. padovanojo Filadelfijos (JAV) lietuviai emigrantai. Vienoje varpo pusėje išlietas Vytis, kitoje – diplomato ir poeto Broniaus Kazio Balučio žodžiai: „O, skambink per amžius Vaikams Lietuvos, kad laisvės nevertas, kas negina jos.“ „Laisvės varpas“ buvo įkeltas į senojo Kauno muziejaus, atidaryto 1921 m., bokštą. Pirmą kartą juo skambino aušrininkas Petras Vileišis, pašventino kunigas ir rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas. 1937 m., pastatius naujus muziejaus rūmus ir bokštą, „Laisvės varpas“ buvo perkeltas ten.

Klaipėdos kariljono varpai.

Įstabusis kariljonas

Nemažai amžių skiria signalinių varpų atsiradimo laikmetį nuo reto, išskirtinio, paties didžiausio, sunkiausio, brangiausio ir vieno seniausių muzikos instrumentų – kariljono (pranc. *carillon*, lot. *quadrinione*) gimimo. Šis specifinis, įstabus instrumentas radosi plėtojantis ir tobulėjant varpų kultūrai. Tai mechaninis (arba automatinis) klavišinis, atvirame lauke skambantis mušamasis instrumentas – idiofonas, sudarytas iš chromatiškai suderintų (kad turėtų muzikinį toną) įvairaus dydžio varpų komplekto, kuriuo galima atlikti įvairiausių muzikos kūrinių. Varpai, kurių skaičius gali svyruoti nuo 23 iki 80, kabinami prie eilėmis išdėstytų sijų. Kariljonai įrengiami aukštuose istoriniuose pastatuose arba specialiai tam pastatytuose bokštuose. Automatiniai varpai klaviatūros neturi. Kariljono varpai gaminami iš įvairių metalų, tačiau geriausi yra pagaminti iš bronzos (80 proc.), alavo (10 proc.), taip pat cinko, švino.

Kariljonas dėl išskirtinės tembrinės įvairovės, techninių galimybių priskiriamas prie mušamųjų instrumentų grupės. Jo garso šaltinis – klavišais valdomi skambantys varpai. Skambinama klaviatūra ir pedalais. Skambinti kariljono klaviatūra rankomis (manualinis skambinimas) galima dviem būdais: kumščiais (apmautais odinėmis pirštinėmis), jų apatinę briauną užgaunant klavišą, ir pirštais, ypatingu būdu apimant klavišus. Kariljonu skambinant šiuolaikinę muziką, atlikėjams tenka naudotis delnais ir alkūnėmis. Kojų pėdų pirštais liečiami pedalai (pedalinis skambinimas).

Pirmąjį pasaulyje kariljoną sukūrė broliai Pieteris ir François Hemony 1652 m. Olandijoje. Šiaurės Europoje instrumentas paplito labai greitai, o šių meistrų pasekėjai išpopuliarino kariljoną visame žemyne. XVIII a. įvairių šalių monarchai ir didžiųjų miestų vadovai stengdavosi būtinai įsigyti kariljoną, nes laikė tai didele garbe. Tuo metu jie buvo įrengti Berlyne, Madride, Kopenhagoje, Prahoje, Peterburge, Rygoje ir kitur.

Instrumentas nuolat tobulėjo. Tikru perversmu grojimo kariljonu technikoje tapo „grojimo stalo“ išradimas. „Lynai nuo varpų šerdžių suvesti į vieną dėžę ir sujungti su medinėmis lazdelėmis, kurias spaudžiant išgaunamas garsas. Vėliau buvo įvesti pedalai“ (K. Kačinskas).

Kauno Laisvės varpas.

Šiuo metu visuose pasaulio žemynuose yra keli šimtai kariljonų. Daugiausia „skambančių miestų“ yra Olandijoje, JAV, Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Lietuvoje jų yra trys: Kaune, Klaipėdoje (buvo) ir Vilniuje.

Pirmasis kariljonas Lietuvoje pastatytas Kaune kompozitoriaus Juozo Tallat Kelpšos ir generolo Vlodo Nagevičiaus rūpesčiu. Belgijos „Michiels jr. Tornau“ varpų liejykloje pagamintas instrumentas 1937 m. buvo įkeltas į Vytauto Didžiojo karo muziejaus bokštą. Kariljoną sudarė 35 varpai; didžiausio varpo masė – 3 t, mažiausio – 30 kg. Visiems jiems buvo suteikti už Lietuvos laisvę žuvusių gynėjų vardai.

Nuolatiniai Kauno kariljono koncertai prasidėjo 1956 m., ėmus juo skambinti kompozitoriams bei kariljonininkams Viktorui Kuprevičiui ir jo sūnui Giedriui, kuris tuo metu tebuvo paauglys. Po kelių dešimtmečių, 1983 m., prie jų prisijungė kariljonininkas Julius Vilnonis, vėliau – kiti

atlikėjai. Kauno kariljonas, be klaviatūros ir pedalų, dar turi automatą, kuris kiekvieną dieną 12 val. skambina melodiją „Oi, neverk, motušele“.

2005–2006 m. Kauno kariljonas restauruotas ir patobulintas Astene (Olandija) esančioje varpų liejykloje „Royal Eijsbouts“ bei papildytas dar 14 varpų (dabar jų – 49). Didžiausią iš jų – „Kauną“ – padovanojo prezidentas Valdas Adamkus su žmona Alma, net stebėję kariljono liejimo procesą. Ant varpo išgraviruoti jų vardai. Varpai taip pat puošiasi mecenatų Ritos ir Arvydo Garbaravičių, G. Kuprevičiaus, kitų dovanotojų vardais. Restauruotas instrumentas inauguruotas 2006 m. balandžio 30 d. G. Kuprevičius džiaugėsi: „Instrumentas skamba kaip darni visuma, tonų skirtumas tarp senųjų ir naujųjų varpų visiškai neįjuntamas.“

Vaizdinio didingumo Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus kariljonui suteiktą 1938 m. bokšto nišoje pastatyta ►

◀ skulptoriaus Juozo Mikėno „Kario“ („Riterio“) skulptūra, nuliedinta iš nepriklausomybės kovų laukuose surinktų žalvarinių šovinių gilzių. Deja, 1942 m. skulptūra buvo nuversta ir sunaikinta. Po daugiau nei 70 metų (2015 m.) istorinė 7 m aukščio, 250 kg svorio „Kario“ skulptūra, nukaldinta iš vario, sugrąžinta į savo vietą – kariljono bokštą. Ji atkurta pagal tarpukario laikų nuotraukas.

2015 m. brolių dominikonų rūpesčiu Vilniaus Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčios bokšte buvo įrengtas olandų meistrų pagamintas didžiausias Lietuvoje kariljonas, turintis net 61 varpą (didžiausio varpo svoris 3 360 kg, mažiausio – 8 kg).

Klaipėdos kariljonas

50 m. jaunesnis nei kauniškis pirmasis Klaipėdos kariljonas įrengtas 1987 m. Klaipėdos senjojo pašto pastato, kurio architektūroje jungiasi neogotikos, klasicizmo ir jugendo stilijų elementai, 42 metrų aukščio bokšte. (Paštas pastatytas ir pašventintas 1893 m.; Antrojo pasaulinio karo metais bokštas buvo suspogdintas. Atstatymo darbai pradėti 1970 m.)

Praejusio šimtmečio 8-ojo dešimtmečio pabaigoje, norint praturtinti Klaipėdos kultūrinį gyvenimą, Menų fakulteto prorektoriumi, prof. Vytautui Jakelaičiui ir miesto vykdomojo komiteto pirmininkui Alfonsui Žaliui kilo drąsi mintis įrengti Klaipėdoje ypatingą, brangų instrumentą – kariljoną. Po ilgų įkalbinėjimų ir derybų, Maskvos valdininkai kariljoną leido pirkti, bet tik iš sovietinio lagerio šalių. 1980 m. vasarą pradiniam pokalbiui į Klaipėdą atvyko Apoldos miesto (tuomet – Rytų Vokietija) varpų liejyklos vyriausiasis konstruktorius Peteris Schillingas su žmona Margareta. Netrukus žinomas Lietuvos vargonų meistras, muzikologas Rimantas Gučas, ekonomistas D. Kacas ir V. Jakelaitis nuvyko į Vokietiją, kad pasirengtų sutarties pasirašymui. Kariljoną projektavo vokiečiai P. Schillingas; išliejo Apoldos miesto meistras varpų liejykloje.

Keturių oktavų diapozono Klaipėdos kariljonas – tai 48 skirtingo dydžio ir svorio varpai, nulieti iš specialaus lydinio (78 proc. vario, 22 proc. alavo). Didžiausio ir sunkiausio varpo vardu Kristupas masė – 900 kg, skersmuo – 1 163 mm, ma-

žiausio ir lengviausio svoris – 15 kg, skersmuo – 182 mm; varpų masė – 6 800 kg, o su visomis konstrukcijomis – daugiau kaip 10 t. Varpus pagal klaipėdiečio dailininko Algio Kliševičiaus sukurtą projektą figūriniais reljefais papuošė veimarietis H. Erlingas (Vokietija). Didžiajame varpe išlieti žodžiai: „Kristups bylo Klaipėdai“. Šiuo vardu varpas pavadintas todėl, kad Kristupas buvo dažniausiai Mažojoje Lietuvoje pasitaikantis lietuvininkų vardas (graikų kilmės trumpinys iš vardo Kristoforas / „Kristaus nešėjas“).

Kol buvo liedinami kariljono varpai, pirmieji ir iki šiol vieninteliai Klaipėdos kariljonininkai Kęstutis Kačinskas ir Stanislovas Žilevičius Apoldoje ir Magdeburge (Vokietija) mokėsi skambinti šiuo instrumentu, kaupė repertuarą atidarymo iškilmių festivaliui bei po jo vykusiems reguliariems koncertams.

Klaipėdos kariljonas buvo sumontuotas 1987 m. lapkričio 13 d. Atidarymo iškilnėse prof. V. Jakelaitis džiaugėsi: „Kristup, sveiks! Tavęs laukėm ne kaip svečio, o kaip namo pareinančio. Tu nulietas iš mūsų minčių ir darbo užmojo, darbščiomis rankomis į bokštą įlinguotas – prabilk savo tauriu balsu Klaipėdai ir pašauk prabilti savo keturiasdešimt septynis brolius. Mes ateisim čionai prie tavęs, kai tik pašauksi, nes tu esi aukštai virš kasdienybės prastumos pakilęs. Ateisim ir tada, kai tu tylėsi ir savo garso galią kaupsi, mūsų godų klausydamas. Dabar jau tu su mumis, Kristup, ir jau per amžius būsi šitokiam Klaipėdos gražume. Atėjo atidarymo šventė, idėja virto muzika“ (*Albinas Stubra. Skamba Klaipėdos varpai. 1987 11 14*). O M. Schillingas ištarė sentenciją: „Tas, kuris kelia varpus, kelia džiaugsmą.“

Deja, instrumentas nebuvo labai kokybiškas. „Vis dėlto nekaip buvo pagamintas tas kariljonas, varpai skambėjo prastai ir trosai dažnai trūkinėdavo“, – sakė S. Žilevičius. Garsus olandų kariljonininkas Jo Haazenas po vieno koncerto Klaipėdoje pasakė, kad daugiau į Klaipėdą groti varpais nebeatvažiuos, nes kariljonas nedera ir jis per prastas uostamiesčio kariljonininkams. J. Haazenas pabrėžė, kad S. Žilevičius ir K. Kačinskas „verti geresnio instrumento“.

Per beveik 20 m. pirmasis Klaipėdos kariljonas visiškai susidėvėjo ir buvo išmontuotas. 2006 m. rugsėjo 27 d. įvyko paskutinis koncertas.

Pastatė naują

Po ilgokų diskusijų pasiryžta statyti naują kariljoną. 2005 m. Olandijos varpų gamyklos „Royal Eijsbouts“ viceprezidentas J. G. A. van Brusselas atliko senjojo Klaipėdos kariljono ekspertizę ir parengė atnaujinimo projektą. Jis rašė: „Kariljonu groja du patyrę, kvalifikuoti kariljonininkai, kurie, nepaisant labai prastos varpų kokybės, pasiekė aukštą muzikos standartų. Varpai išderinti, todėl mes rekomenduojame iš naujo nulieti visus varpus. Taip pat atnaujinti dabartinį varpų pakabinimo mechanizmą, kuris galėjo nukentėti nuo korozijos.“

Naujasis kariljonas buvo nulietas 2006 m. minėtoje garsiojoje Olandijos varpų liejykloje; iškeltas tą pačių metų gruodžio 11–12 d., dalyvaujant olandų meistrams, o per šv. Kalėdas, gruodžio 25 d., inauguruotas. Klaipėdiečiai žavėjosi naujųjų varpų skaidriu, derančiu gausmu. Pasak K. Kačinsko, naujasis kariljonas – pasaulinio lygio instrumentas. S. Žilevičius pasakojo, kad varpų liejimu Astene užsiima jau ketvirtoji vienos šeimos karta; mieste veikia net varpų istorijos muziejus. Kariljoną, taip pat kaip ir senąjį, sudaro 48 lygaus profilio varpai, nulieti iš kokybiškos varpų bronzos, kurios sudėtyje yra ir 20 proc. alavo, 0,5 proc. švino ir 1,5 proc. kitų priemaišų. Tai užtikrina reikiamą visų varpų (mažų ir didelių) toną. Kiekvienas varpas ir savo tonų struktūroje, ir ansamblyje su kitais varpais turi kokybišką skambesį ir tembrą (diapozonas – keturios oktavos, bendras svoris – 5 095 kg). S. Žilevičius neslėpė džiugėsio: „Tai dangiškai skambantis mušamasis klavišinis instrumentas. (...) Šis instrumentas pergyvens mus visus, jeigu nesugrius pašto bokštas.“ Šiandien šie žodžiai skamba kaip pranašystė.

2008 m. spalį į Klaipėdą atkeliavo Asteno miesto varpų meistrų pagamintas keturių oktavų pratybų kariljonas – treniruoklis su varpų skambėjimo simuliacijos mechanizmu. Jis reikalingas tam, kad kariljonininkai galėtų mokytis naujų kūrinių. Nerepetuos jų girdint visam miestui. Jis buvo įkurdintas senjojo pašto patalpose, pagrindinio kariljono kaimynystėje. Naujasis treniruoklis pakeitė ir savo galimybėmis pralenkė daug metų kariljonininkams tarnavusį, tačiau nekokybišką, nepakankamai sąveikaujantį su tikroju kariljonu senąjį treniruoklį. Tokiu būdu buvusį mechaninį, repetacijoms skirtą

Klaipėdos istorinių automobilių muziejus (buvęs dujų fabrikas), kuriame ketinama įkurdinti senojo Klaipėdos kariljono varpus.

instrumentą pakeitė naujas ir novatoriškas elektroninis kariljono analogas su įdiegta naujausia kompiuterine programine įranga. Šiuo pratyboms skirtu instrumentu buvo galima įrašyti, saugoti, redaguoti, perklausyti grojamus kūrinius. Klaipėdos kariljonininkai džiaugėsi, kad naujasis repeticijų instrumentas visiškai atitinka puikaus pagrindinio, skambančio kariljono kokybę. Tad klaipėdiečiai ir miesto svečius ilgai džiugino ne tik išpūdingai skambančių naujų varpų tonai, bet ir meistriškos muzikos kūrinių interpretacijos.

Abu kariljonininkai – K. Kačinskas ir S. Žilevičius – pasikeisdami kiekvieno šeštadienio ir sekmadienio vidurdienį, šv. Kalėdų, šv. Velykų, valstybinių švenčių, festivalių bei kitomis svarbiomis progomis kopdavo į 100 laiptelių pašto bokštą ir skambindavo, patirdami ypatingą jausmą. S. Žilevičius kalbėjo: „Grojimas kariljonu neapriboja muzikanto erdvėje. Kitais instrumentais groji konkrečioje salėje ir tam tikriems žmonėms, esi atsakingas prieš juos, tave veikia jų emocijos. O mes nematome savo klausytojų, nejaučiame jų ir nuo nieko nepriklausome. Esame aukščiau žemės ir arčiausiai Dievo, kaip paukščiai. Šis jausmas su niekuo nepalyginamas. Tačiau kariljonininkui, kaip ir bet kuriam atlikėjui, galioja svarbiausias reikalavimas – gyva emocija, „dūšia“.“

Kartą Klaipėdos varpai gaudė didžiulės grėsmės akivaizdoje. Kai sausio 13 d. sovietų kareiviai užėmė Vilniaus televizijos bokštą ir dingo TV transliacija, gūdūs Klaipėdos kariljono garsai apie tai pranešė visam miestui. S. Žilevičius ir K. Kačinskas „varpais mušė šturpą keliantį pavojaus signalą. Tokiu gausmu seniau žmonėms varpininkai pranešdavo apie karo pradžią ar baisių ligų grėsmę. Tą naktį Klaipėdoje varpų gausmas disonansu sklido gana toli. Šiuo gausmu kasmet pradedamas Laisvės gynėjų paminėjimas Klaipėdoje“ (*Asta Dykoviėnė. Miestą sergsti varpai. Klaipėda. 2014 11 15*).

Deja, 2019 m. senasis paštas buvo uždarytas, o didingasis pastatas, Klaipėdos architektūros pažiba, nenumaldomai nyksta, trupa ir byra su jo bokšte įkalintu kariljonu. Uostamiesčio centrinio pašto būklei prastėjant, nuo 2024 m. atšaukti visi kariljono muzikos koncertai, taip pat festivalis. Viliamasi, kad jie sugrįš po istorinio pastato komplekso rekonstrukcijos.

Senasis (pastatytas 1987 m.) Klaipėdos kariljonas išmontuotas, tačiau, nepaisant kai kurių jo trūkumų, jis taip pat yra didžiulė materialinė ir dvasinė vertybė. 2006 m. iš senojo pašto bokšto nukabinti senojo kariljono varpai perduoti saugoti Klaipėdos universitetui. Pradžioje planuota juos iškelti Klaipėdos universiteto miestelio bokšte,

tačiau vėliau apskaičiuota, kad šio bokšto konstrukcijos per silpnos, kad išlaikytų tokį didelį svorį. Buvo kilusi dar ne viena idėja, kaip seniesiems varpams įkvėpti naują gyvybę. Tačiau apmaudu, kad per tiek metų jokio konkretaus sprendimo nebuvo rasta. Per tą laiką senojo kariljono varpai buvo išblaškyti; dalis jų pradingo, trys ekspozuojami viešose Klaipėdos vietose (Tiltų, Turgaus gatvėse ir Karlskronos aikštėje), keli varpai perduoti Šilalės, Šilutės, Katyčių ir kitoms bažnyčioms. Likusieji 20 varpų (iš 48-ių) perduoti fondui „Augustus“. Tikime ir viliamės, kad šis fondas atliks pažadėtąjį kilnų darbą ir iš istorinių automobilių muziejaus erdvių (restauruotas buvęs senasis dujų fabrikas) miestą vėl užlies atnaujinto senojo Klaipėdos kariljono garsai. „Visame pasaulyje, kur tik yra kariljonai, jiems skambant žmonės tampa kiek geresni ir atidesni vieni kitiems“ (*G. Kuprevičius*).

„Aušros ranka nutrauks mėnulio baltą drobę,

per žemę pereis saulės gandas įkypai, šaltan peklon nuneš naktų prakeiktą lobį šventi pavasario varpai.“

(*Bernardas Brazdžionis. „Pavasario varpai“*)

Smuiko garsais skambantis kelias: G. Brazdeikytės istorija

Klaipėda, marių vėjas ir pirmieji folkloro garsai – taip prasidėjo Gabrielės Brazdeikytės kelias į muziką. Ji gimė ir augo uostamiestyje, čia sutiko pedagogus, kurie atvėrė jai duris į skambantį muzikos pasaulį. Šiandien Gabrielė laiminga grodama Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro orkestre, kur subtiliojo smuiko garsais dalijasi su publika, o savo aistrą muzikai perduoda ir mokiniam. Jos gyvenimas kupinas muzikos: nuo vaikystės folkloro ansamblių iki tarptautinių orkestrinių projektų, nuo jautraus darbo su vaikais iki pasirodymų scenoje, kur garsai tampa istorijomis.

Žaneta SKERSYTĖ

Tvirtas sprendimas

– *Kokie yra ryškiausi jūsų vaikystės prisiminimai, susiję su muzika?*

– Muzika mane lydi nuo vaikystės. Užaugau apsupta daugiausia liaudies muzikos. Abu tėvai – muzikantai, tėtis – birbynininkas, o mama yra baigusi chorvedybos studijas. Jie du – ilgamečiai folkloro ansamblio „Kuršių ainiai“ (vadovai Jolita ir Alvydas Vozgirdai) nariai. Būdama maža dažnai dalyvaudavau jų teatralizuotose programose, taip pat kurį laiką smuikavau bei dainavau vaikų ir jaunimo folkloro ansamblyje „Kuršiukai“.

Kai buvau trejų metų, tėvai mane atvedė į dainos studiją „Keberioškšt“ (vadovė Regina Vindžigalskienė), ten prasidėjo

mano pažintis su balso valdymu ir scena. Pamilau ansamblinį, *a cappella* dainavimą, buvo smagu dalyvauti įvairiuose konkursuose, tarp jų – „Dainų dainelė“ ir „Mažųjų žvaigždžių valanda“. Ten aš užaugau, daug koncertavome, keliavome, aplankėme ne vieną šalį. Esu be galo dėkinga už šią patirtį.

Na, o su smuiku susipažinau antroje klasėje, būdama aštuonerių, Klaipėdos Vydūno gimnazijoje pas mokytoją Lijaną Astrauskaitę-Šumskienę. Neprisimenu, kodėl išsirinkau šį instrumentą, tėvai irgi gerai nežino, bet pasakojo, kad tiesiog vieną dieną užsispyriau ir pareiškiau tokį tvirtą savo norą.

Kai tėvai įsitikino, kad mano noras rimtas, trečioje klasėje perėjau į Eduardo Balsio menų gimnaziją. Ten mokiausi pas Gilvydą Bendoraitį, Audronę Jurkonytę, o nuo septintos klasės – pas Saulutę Domarkienę, pas ją ir baigiau dvyliką klasę.

Noras groti orkestre atsirado gana anksti. Lūžis įvyko šeštoje klasėje, su mokyklos

ansambliu dalyvaujant Plungės tarptautiniame Mykolo Oginskio festivalyje, grojant Žemaitijos krašto muzikos ir meno mokyklų jungtinio styginių orkestro koncerte. Pirmą kartą išgirdus tiek instrumentų vienoje vietoje, kūnu nuėjo šiurpuliukai – tai vienas giliausiai įsirežusių prisiminimų iš vaikystės.

– *Kokia buvo jūsų patirtis mokantis pas legendinę smuiko mokytoją S. Domarkienę?*

– Mokydamasi pas mokytoją S. Domarkienę, iš naujo atradau aistrą smuikui. Ji man suteikė didžiulį žinių bagažą, labai mėgdavau klausytis pasakojimų apie jos dėstytoją, legendinį Lietuvos smuikininką Raimondą Katilių. Kiekviena specialybės pamoka būdavo tarsi naujas atradimas. Tik mokytojos S. Domarkienės ir jos dukros, dėstytojos Linos Marijos Songailės dėka galiu vadinti save smuikininke.

Ugdo sceninę ištvermę

– *Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje (LMTA) bakalauro studijas baigėte jau pas L. M. Songailę, pas ją mokėtės ir magistrantūroje. Kokie iššūkiai lydėjo studijas LMTA Klaipėdos fakultete?*

– Paskaitos būdavo labai įdomios ir vertingos, supažindino ne tik su neapbrėpiamu smuiko repertuaru, šio instrumento technikomis, bet ir kaip galima žaisti su smuiko garsu ir frazėmis. Studijuodama pas Liną Mariją, įgijau pasitikėjimo savimi kaip muzikantė, iš naujo atradau drąsą dalyvauti konkursuose, pamėgau kamerinę muziką. ►

„Smuikas – ne tik mano profesija, tai ir mano pomėgis, ir kasdienybė“, – teigė Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro orkestro muzikantė, smuikininkė ir muzikos pedagogė G. Brazdeikytė. Asmeninio archyvo nuotr.

2011 m. Joninėse Klaipėdos laikrodžių muziejaus kiemelyje. „Kuršių ainių“ archyvo nuotr.

◀ Pirmame kurse susipažinau su dėstytojos Jūratės Karosaitės studente pianiste Milda Vitartaite. Sukūrėme duetą ir pirmą kartą išbandėme jėgas virtualiame tarptautiniame konkurse „Muse“. Buvo įtemptas ir labai įdomus programos įrašymo-filmavimo kelias, kurio rezultatas buvo dar labiau džiuginantis, nes pelnėme

trečią vietą. Po kurio laiko pasivadinusios „MoMart“, keliavome į Romoje vykusį IX tarptautinį „Premio Accademia Giovani“ konkursą, iš ten parsivežėme antrą vietą.

Studijuodama antrame kurse, pagal „Nordplus“ programą dalyvavau Geteborgo universiteto orkestro projekte, kuriam dirigavo Christianas Zacharias. Atlikome

A. Bruknerio Simfoniją Nr. 2 ir L. Beethoveno Koncertą fortepijonui Nr. 4. Pirmą sykį grojau koncerte, kuriame orkestro dirigentas ir dirigavo, ir skambino fortepijonu. Iki šiol tai giliai įsiminė.

Kadangi jaučiau, kad galiu toliau tobulėti gyvendama Klaipėdoje, magistro studijas pasirinkau pas dėstytoją L. M. Songailę. Jos dėka turėjau neįkainojamą galimybę dalyvauti Pavelo Bermano ir Martyno Švėgždos von Bekkerio kursuose, kurie paliko neišdildomą įspūdį.

Aprimus pandemijos bangai ir kai vėl buvo galima saugiai jaustis keliaujant, 2022 m., studijuodama pirmame magistrantūros kurse, radau EMCY rengiamą orkestro projektą „Musical Storytelling“ Šiaurės Makedonijoje. Nieko nelaukusi užsiregistruavau ir išvykau į nepamirštamą kelionę, kuri prisiminimais šildys mano širdį dar ilgai. Iš Lietuvos keliavome tik trise: aš, smuikininkė Austėja Botyriūtė ir pianistė Kristiana Jodko. Turėjome galimybę susipažinti su Makedonijos kultūrinio gyvenimo ir su be galo draugiškais, atvirais jos žmonėmis.

– **Konkursai padėjo jums tobulėti kaip atlikėjai ir ugdė valią?**

– Dalyvavimas konkursuose – ne tik galimybė pasirodyti, bet ir svarbus au-

2014 m. „Dainų dainelėje“ su dainos studija „Keberioškšt“.

Asmeninio archyvo nuotr.

Su tėvais.

Asmeninio archyvo nuotr.

Gabrielė smuiku griežia nuo mažens.

Su mokytoja S. Domarkiene.

gimo etapas. Jie padeda ugdyti sceninę ištvėrę, susikaupimą ir gebėjimą dirbti siekiant konkretaus tikslo. Tai vienas iš būdų susidoroti su jauduliu, scenos baime, priimti kritiką ir į ją žiūrėti kaip į galimybę tobulėti.

Ateityje irgi norėčiau aktyviai dalyvauti tarptautiniuose orkestro projektuose – jie ne tik praturtina mane kaip muzikantę, bet ir leidžia kaupti vertingą patirtį, kuria vėliau galiu dalytis su savo mokiniais. Kiekvienas toks projektas – tai vis nauji iššūkiai, nauji žmonės ir kūriniai, kurie įkvepia judėti pirmyn.

– *Ar galite papasakoti apie tarptautinius projektus, pvz., „Musical Storytelling“ ar „Kodály Zoltán World Youth Orchestra“, ir kaip jie paveikė jūsų darbą Klaipėdoje?*
– Pavasarį pradėjau ieškoti galimų orkestro projektų užsienyje. Taip visiškai netikėtai

VIZITINĖ KORTELĖ

Gabrielė Brazdeikytė – smuikininkė ir muzikos pedagogė. Muzikos kelią pradėjo Klaipėdos Vyduo gimnazijoje, vėliau mokėsi Klaipėdos Eduardo Balsio menų gimnazijoje (smuiko specialybės mokytoja S. Domarkienė).
2018–2022 m. studijavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Klaipėdos fakultete, įgijo atlikimo meno bakalauro laipsnį su gretutinėmis pedagogikos studijomis (dėstytoja L. M. Songailė). Vėliau tęsė mokslus toje pačioje akademijoje, pasirinkusi magistrantūros programą „Muzikos atlikimas (orkestro muzika)“, studijas baigė 2024 m.
Nuo 2018 m. dirba Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro orkestro smuiko grupės muzikante.
Pedagoginę veiklą pradėjo 2022 m., įsidarbinusi Mažajame Klaipėdos licejuje. Nuo 2023 m. vaikus moko muzikos Gargždų muzikos mokykloje, o nuo 2025 m. taip pat dirba Klaipėdos Jeronimo Kačinskio muzikos mokykloje.
Aktyviai dalyvauja koncertinėje veikloje. Grojo Jaunimo dainų šventės orkestre, koncertavo su Eduardo Balsio menų gimnazijos kameriniu orkestru Vokietijoje ir Estijoje. 2019 m. dalyvavo dirigento Ch. Zachariaso vadovaujamo orkestro projekte pagal „Nordplus“ programą Geteborgo universitete. 2022 m. prisijungė prie tarptautinio projekto „Musical Storytelling“ Šiaurės Makedonijoje, o 2025 m. tapo „Kodály Zoltán World Youth Orchestra“ nare Vengrijoje. G. Brazdeikytė yra įvairių konkursų laureatė: laimėjo „Dainų dainele“ 2006, 2012 ir 2014 m., tarptautiniame konkurse „Muse“ 2019 m. pelnė trečią vietą kamerinės muzikos kategorijoje, o tais pačiais metais su duetu „MoMart“ Romoje IX tarptautiniame „Premio Accademia Giovanni“ konkurse iškovojo antrą vietą.
Smuikininkė nuolat tobulina savo įgūdžius, dalyvaudama meistriskumo kursuose pas tokius pedagogus ir atlikėjus kaip P. Bermanas, G. Vitėnaitė, R. Lipinaitytė, R. Mataitytė, D. Richter ir M. Švėgžda von Bekkeris.

aptikau informaciją apie „Kodály Zoltán World Youth Orchestra“, suburtą iš jaunų muzikantų, dalyvaujančių Tarptautinėje jaunųjų muzikantų vasaros akademijoje Debrecene, Vengrijoje. Ši akademija vyksta jau daugiau nei 20 metų ir turi galias tradicijas.

Nedvejodama užpildžiau paraišką. Po kurio laiko organizatoriai atsuntė kūrinių ištraukas, kurias reikėjo įrašyti – tai buvo būtina dalyvavimo sąlyga. Prisipažinsiu, laiko pasiruošimui buvo labai mažai, ypač turint įtemptą darbo grafiką, tačiau tai manęs nesulaikė. Gavusi pakvietimą, tiesiog šokinėjau iš džiaugsmo. ►

2022 m. projektas „Musical Storytelling” su dirigentu E. Shukri (Skopjė, Šiaurės Makedonija).

Asmeninio archyvo nuotr.

◀ Dvi savaitės Debreceno mieste buvo nepakartojamos. Ruošėme išpūdingą programą: P. Čaikovskio uvertiūrą-fantaziją „Romeo ir Džiuljeta“, M. Musorgskio „Parodos paveikslėlius“ ir G. Bizet „Karmen siuitą Nr. 1“. Po intensyvių repeticijų koncertavome Debrecene, Budapešte ir Vienoje. Ši patirtis tapo svarbia profesine ir kūrybine stotele mano kelyje.

Dalytis muzikos grožiu

– *Kaip prasidėjo jūsų darbas Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro orkestre?*

– Dirbti šiame orkestre pradėjau dar studijuodama LMTA bakalauro studijų programos pirmame kurse. Degiau noru groti, tobulėti, plėsti savo akiratį. Todėl labai apsidžiaugiau

po perklausos sužinojusi, kad tapau šio orkestro dalimi. Tempai buvo dideli, reikėjo greitai išmokti repertuaro kūrinus, tačiau tai išugdė manyje discipliną. Esu laiminga galėdama dirbti tokį darbą, kuriame galiu realizuoti save kaip smuikininke, būti scenoje, muzikuoti ir dalytis muzikos grožiu su teatro publika.

– *Koks įsimintiniausias koncertas ar spektaklis šiame teatre? O sudėtingiausias atlikimas?*

„Kodály Zoltán World Youth Orchestra” koncertas Debrecene, Vengrijoje.

Bódi Sándoro nuotr.

– Įsimintiniausias koncertas – kai grojome N. Rimskio-Korsakovo siuitą „Šecherezada“ Op. 35 – pasakiško grožio muzika, būtų nuostabu dar kartą ją atlikti su orkestru.

Mėgstamiausi spektakliai – E. Balsio baletas „Eglė žalčių karalienė“ ir J. Bocko miuziklas „Smuikininkas ant stogo“.

Na, o prie sudėtingiausių atlikimų priskirčiau Ph. Glasso operą „Kelionė“. Tai turbūt daugiausiai muzikantų išvermės reikalaujantis spektaklis.

Visada jaučiausi esanti ten, kur ir turiu būti.

– **Kaip nusprendėte pradėti mokyti vaikus? Kuo skiriasi darbas skirtingose mokyklose – Mažajame Klaipėdos licėjuje, Gargždų ir Klaipėdos Jeronimo Kačinsko muzikos mokyklose?**

– Pasiūlymą mokyti vaikus gavau netikėtai, dar studijuodama LMTA magistrantūros pirmame kurse. Licėjaus direktorė norėjo, kad vaikai susipažintų su smuiko instrumentu, tad mano kaip pedagogės kelias prasidėjo dirbant su ikimokyklinio amžiaus vaikais.

Kitais metais, baigusi magistro studijas, buvau pakviesta tapti smuiko mokytoja Gargždų muzikos mokykloje. Dabar ten esu ir Smuiko skyriaus vedėja. Jaučiuosi laiminga turėdama galimybę dalytis savo aistra muzikai ir matyti, kad mokiniai auga ne tik kaip muzikantai, bet ir kaip asmenybės. Kiekviena pamoka yra kupina iššūkių, kūrybos ir džiaugsmo, o vaikų smalsumas ir nuoširdumas skatina mane nuolat tobulėti. Ypač džiugu stebėti jų pažangą ir žinoti, kad prisidedu prie jų muzikinio kelio nuo pirmųjų natų iki pasirodymų scenoje. Gargždų muzikos mokykloje jaučiu šiltą bendruomenę ir palaikymą, todėl ten dirbti man yra tikras malonumas.

Prie Klaipėdos Jeronimo Kačinsko muzikos mokyklos kolektyvo prisijungiau tik nuo šių metų rugsėjo, tad manęs laukia labai įtempti, įdomūs ir darbingi metai.

– **Kaip perteikiate savo orkestrinę patirtį mokiniams? Ar esate griežta, o gal labai atlaidi?**

– Nepasakyčiau, kad esu griežta, bet čia jau reikėtų paklausti mano mokinių. Man svarbiausia, kad vaikai mėgautųsi tuo, ką daro. ►

Kursuose su M. Švėgžda von Bekkeriu.

Kursuose su P. Bermanu.

Dėstytojos L. M. Songailės smuiko klasės vakaras: L. M. Songailė, akompaniatorė Narine Stepanyan, studentės A. Botyriūtė, G. Brazdeikytė, G. Dužinskytė, B. Marcinkutė.

Kartu su M. Vitartaite konkurse Romoje.

Asmeninio archyvo nuotr.

◀ Stengiuosi kurti saugią ir palaikančią aplinką, kurioje kiekvienas mokinys galėtų augti savo tempu, nebijodamas klysti. Muzika – tai ne tik garsai, bet ir savęs pažinimas, kūryba, emocijų išraiška.

Pamokose stengiuosi išlaikyti pusiausvyrą – skatinu drausmę, atsakomybę, bet kartu nepamirštu šilto žmogiško ryšio. Vaikams labai svarbu jausti, kad jų pastangos yra

pastebimos ir vertinamos. Tikiu, kad tik per pasitikėjimą, įkvėpimą ir kantrų palaikymą galima pasiekti ilgalaikių rezultatų.

– **Kaip manote, kodėl tų, kurie renkasi muzikanto kelią, vis mažėja?**

– Ne paslaptis, kad muzikanto profesija reikalauja daugelio metų nuoseklaus darbo, savidrausmės ir kantrybės. Jauniems žmo-

nėms, gyvenantiems greito tempo ir greito rezultato kultūroje, toks kelias gali atrodyti pernelyg ilgas ir varginantis. Taip pat visuomenėje vis dar dažnai muzika ir menas vertinami kaip „papildoma“, o ne esminė ugdymo dalis.

– **Kas jus labiausiai atpalaiduoja po įtemptos dienos?**

Klaipėdos muzikinio teatro orkestras.

– Smuikas – ne tik mano profesija, tai ir mano pomėgis, ir kasdienybė. Tačiau kai tik atsiranda laisvesnė akimirka, stengiuosi atitrūkti nuo miesto šurmulio ir išvažiuoti į gamtą. Laisvos dienos kaime yra mano būdas atgauti pusiausvyrą. Ramybė, gaivus oras, žaluma – akimirkos gamtoje leidžia sustoti, atsikvėpti ir pasikrauti.

Kartais sportuoju, mėgstu pasivaikščiojimus, plaukimą. O kartais tiesiog leidžiu sau nieko neveikti: įsijungiu gerą filmą ar serialą, susisupu į pledą su puodeliu arbatos ar kavos ir atsipalaiduoju. Tie mažieji kasdienybės ritualai man labai svarbūs, jie padeda išlaikyti vidinę darną tarp kūrybos, darbo ir poilsio.

– Ar kada nors buvo akimirky, kai pagalvojote, kad muzika – per sunkus kelias?

– Tiesą sakant, ne. Žinoma, būta visko: iššūkių, abejonių, nuovargio, kaip ir bet kurioje profesijoje. Tačiau niekada nebuvo tokios akimirkos, kad rimtai suabejočiau pačiu keliu. Visada jaučiausi esanti ten, kur ir turiu būti.

– Kokia jūsų svajonė...

– Man atrodo, kad jau gyvenu savo svajonėje: turiu mėgstamą profesiją, darbus, draugus ir artimuosius. Esu tikrai laiminga. Sau tik noriu priminti, kaip svarbu stabtelėti ir pasidžiaugti dabartimi ir toliau mėgautis įdomiais gyvenimo vingiais.

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Olesios Kasabovos nuotr.

Koncerte „Vivat musica“.

Prokadras.lt nuotr.

2018 m. vasara su tėvais Dariumi ir Sonata bei broliais Kajumi ir Faustu.

„Pasaulių susidūrimai“: du moterų paveikslai vyrų akimis

Klaipėdos kultūros centro Žvejų rūmų Pilies teatre lapkričio 19 ir 30 d. įvyko išskirtinė spektaklio „Pasaulių susidūrimai“ premjera – psichologinis groteskas pagal Thea Dorn pjesę „Marlenė“. Spektaklį režisavo Alvydas Vizgirda, scenografiją kūrė Simona Martinkutė, kostiumus – Aina Zinčiukaitė, muziką – kompozitorius Edvinas Vasiljevas, choreografiją – Mantas Svirskys. Scenoje įsimintinus moterų personažus įkūnijo du talentingi aktoriai – Donatas Švirėnas (Marlene Dietrich) ir Aurimas Pintulis (Leni Riefenstahl).

Jūratė GRIGAITIENĖ

Centre – dvi legendos

Originalus vokiečių dramaturgės T. Dorn pjesės pavadinimas „Marlenė“, tačiau kūrėjai nesuklydo pavadindami spektaklį „Pasaulių susidūrimais“. Spektaklio centre –

Scėnos iš Klaipėdos pilies teatro spektaklio „Pasaulių susidūrimai“ (rež. A. Vizgirda, akt. D. Švirėnas ir A. Pintulis). Algirdo Kubaičio nuotr.

dvi ryškios, ambicingos, iškilios asmenybės – aktorė ir dainininkė M. Dietrich ir kino režisierė, fotografė L. Riefenstahl. Dviejų vokiečių tautos žymių moterų prieštaringų pasaulių fiktyvus susidūrimas apnuogina ne tik asmenines jų problemas, jis atskleidžia kai kuriuos reikšmingus XX a. vidurio ideologinius, politinius, vertybinius klausimus, to meto aktualijas. Nors menininkių susitikimas yra dramaturgės vaizduotės rezultatas, jų pokalbių tekstai remiasi dokumentiniais autobiografiniais faktais. Dramaturgė T. Dorn, prieš rašydama pjesę, kruopščiai išstudijavo dviejų legendų gyvenimo ir kūrybos bruožus, juos talentingai įpynė į intriguojantį siužeto audinį.

Kino režisierė, fotografė L. Riefenstahl atvyksta pas gyvenimo naštos nualintą, žavesį ir kūno grožį prarandančią savo tautietę, kad

kartu sukurtų genialų filmą. Abi moterys šioje pjesėje susitinka savo gyvenimo saulėlydyje, kamuojamos įvairių senatvės ligų ir kitų fizinų bei psichinių negalavimų. Amžėjimo faktą paryškina ir įdomus scenografinis sprendimas (scenografė S. Martinkutė). Pagrindinis veiksmas sukasi Marlenės miegamajame, jos plačioje lovoje arba greta jos. Scenos centre pakabintas didelis gražus, tačiau senas, laiko apgadintas sietynas taip pat artikuliuoja mintį apie blėstančią kultūros istorijoje dviejų ryškių asmenybių šviesą. Praeityje liko sukurti filmai ar suvaidinti geriausi žydrojo ekrano vaidmenys. Leni atvykimo motyvai gana merkantiliški. Tik talentingajai M. Dietrich sutikus atlikti pagrindinį vaidmenį, režisierė gaus finansavimą savo filmo kūrimui. Tačiau ši svarbi detalė ilgai slepiama ir paaiškėja tik spektaklio pabaigoje.

Yra kur pasireikšti

Pjesės dokumentumas pramaišiu su talentingos dramaturgės išmone žadina vaizduotę, intriguoja, jaudina, nes atskleidžiama nemažai nežinomų Marlenės ir Leni gyvenimo ir kūrybos paslapčių. Du pasauliai labai skirtingi ir priešaringi. Vienintelis juos vienijantis bruožas yra besąlygiškas atsidavimas kino menui. Abi moterys atranda laimę tik kūryboje, visa siela panirusios į magišką filmų kūrimo procesą. Kiekviena savaip. Kino režisierė Leni jaučiasi laiminga, žiūrėdama į pasaulį per mažą filmavimo kameros objektyvą, o Marlenė – atvirkščiai, būdama kitoje pozicijoje – stovėdama prieš objektyvą. Išties labai įdomi, gili pjesė su ryškiais charakteriais, dramatismo, kartu saikingai dozuojamo humoro sklidiniais personažų dialogais. Aktoriams šioje daugiasluoksniėje pjesės struktūroje tikrai yra kur pasireikšti.

Prisipažinsiu, kad į Pilies teatro naujausią premjerą „Pasaulių susidūrimai“ ėjau kiek neramia širdimi, iš anksto žinodama, kad dvi meno istorijoje žinomas kino ikonas vaidins aktoriai vyrai. ►

◀ Juolab kad prieš daug metų režisierius A. Vizgirda tą pačią pjesę, tik originaliu pavadinimu „Marlenė“, jau buvo pastatęs su Klaipėdos dramos teatro aktorėmis Nijole Sabulyte ir Regina Arbačiauskaite. Išankstinės negatyvios nuostatos ir prognozės nepasitvirtino. Atvirksčiai, dviejų aktorių vyrų pasirinkimas vaidinti moteriškus vaidmenis stebėtinai įtaigiai ir sėkmingai atliepė režisūrinę koncepciją.

Charizmatišką XX a. kino ikoną M. Dietrich įkūnijo ilgametis Klaipėdos dramos teatro aktorius, šiuo metu nepriklausomas menininkas D. Švirėnas, L. Riefenstahl – ne vieną spektaklį Pilies teatre sukūręs aktorius A. Pintulis. Vyrų, vaidinančių moteris, tandemas šiame spektaklyje darbus, susiklausęs, įsimenantis. Jau pačioje spektaklio pradžioje sinchroniškas aktorių judėjimas scenoje, jų išraiškinga kūno plastika, elegantiškai atliekami kūlversčiai, šokio žingsneliai ar baletu pramankšta prie specialios atramos-lazdos įveda žiūrovus į kūrybos lauką, kuria atitinkamą atmosferą (choreografija M. Svirskio).

Plati vaidybos amplitudė

Kiekvienas personažas savo tikslų siekia skirtingais metodais. D. Švirėnas išlaiko scenoje aukštą išdidžios, šaltos, aristokratiškos, nepriklausomos kino žvaigždės Marlenės statusą. Verbaline ir neverbaline raiška siekia kuo ilgiau pasibranginti, pakelti savo kartelę, pasipuikuoti prieš mažiau kino istorijoje žinomą ir kontroversiškai vertinamą režisierę. Tačiau po dirbtine išdidumo kauke slypi reali baimė apsijuokti, pasirodyti ne tokia gražia, grakščia, ne tokia erotiška, ne tokia įspūdinga. Svarbiausia, ne tokia talentinga akto, kokio buvo jaunystėje.

Abiejų aktorių vaidybos amplitudė plati ir spalvinga. Aktoriai tiesiog „maudosi“ geroje medžiagoje. Mėgaujasi tik scenoje patiriamais vaidybos malonumais, demonstruodami geriausius įgyto aktorinio meistriškumo gebėjimus, šiuo kūrybos džiaugsmu užkrėsdami ir žiūrovus. Scenoje publika mato daug netikėtų aktorių prisitaikymų, bandymų atkreipti į save dėmesį, būdų, kaip išvengti klaidų ir neapsijuokti prieš varžovę, paieškų. Menininkų akistata aštri, be kompromisų, sklidina sarkazmo, prieštaravimų, nepagarbos, konkurencijos ir kartu komiškų momentų.

Marlenė iki pabaigos išlieka šalto tobulumo skraiste apsisiautusia kino

Be kita ko, „Pasaulių susidūrimai“ iškelia aktualią menininko atsakomybės ir pasirinkimo tarp meno ir moralės temą nūdienos pasaulinių karų, politinių nesutarimų, katastrofų akivaizdoje.

karaliene: ir pozuodama fotografei Leni, ir laviruodama ant neįmanomo aukščio aukštakulnių batelių, ir dėvėdama juodą fraką bei cilindrą, ir net elegantiškai tupėdama ant naktipuodžio, prispyrus

gamtiniam reikalui, nes ir vėl sustreikavo nesveika šlapimo pūslė. A. Zinčiukaitės sukurti veikėjų kostiumai ne tik atkuria stilizuotą vaidinamo laikotarpio madą, bet ir padeda aktoriams vyrams geriau įsijausti į vaidinamus moterų personažus.

Marlenės konkurente Leni tenka įdėti daugiau pastangų, norint įtikinti Dietrich po daug metų tylos vėl sugrįžti į pasaulinės kino industrijos areną. Todėl sceninių prisitaikymų, žongliravimo žodžiais, kūno plastika, mimika, apgaulingų pažadų, įtikinėjimo meno, apsimestinio pataikavimo žvaigždei vaidybos strategijos aktorius A. Pintulis priverstas pasitelkti gerokai daugiau.

Akistata su vertybėmis

Dviejų moterų pasaulių susidūrimo / akistatos metu išryškėja skirtingos jų politinės pažiūros, vertybinės nuostatos. Atkaklios, ryžtingos, lojalios fiureriui ir vokiečių fašizmo ideologijai Leni geležiniai principai susvyruoja, kai pabaigoje atvirai, be koketavimo pašnekovei prisipažįsta gyvenime mylėjusi vieną vienintelį vyrą – kino operatorių. Juokingai skamba Leni bandymas žūtbūt iškvesti prisipažinimą iš Marlenės, ar ji turėjo artimų santykių su jos garbinamu asmeniu. Dėl to vyro Leni būtų ėjusi į pasaulio kraštą, atmetusi visus kino industrijos pasiūlymus. Šioje vietoje dramatiškai suskamba šeimos ilgesio, neišsipildžiusios motinystės gaidelės, savigrauža ir abejonė dėl gyvenime padarytų galimai klaidingų pasirinkimų.

Spektaklyje „Pasaulių susidūrimai“ iškyla šiandien itin aktuali lyčių problema. Vyrų pasirinkimas atlikti moterų vaidmenis taip pat nėra atsitiktinis. Spektaklio metu šmėstelėjo mintis, o kas iš moterų aktorių šiandien galėtų geriau atskleisti Marlenės ir Leni personažų kolizijas, sudėtingus jų likimus šioje režisieriaus interpretacijoje?.. Moterų dominavimas politikoje, kultūroje, mene, net kasdieniame gyvenime daugiau nei akivaizdus. Todėl atrodo, kad vyrai šiame spektaklyje turi net daugiau galimybių perteikti gana prieštaringą ir komplikotą moters situaciją šiuolaikiniame pasaulyje. Galios pozicijos negrįžtamai pasikeitė. Leni atvirumo akimirka papasakota biblinė istorija apie belyčius žmones-draugus rojaus soduose iki Adomo ir Ievos nuodėmės atskleidžia sudėtingą vyro ir moters santykių kaitos dinamiką.

Spektaklis suteikia žiūrovams ne tik estetinį malonumą, bet ir nemažai dokumentinių, istorinių faktų. Be kita ko, „Pasaulių susidūrimai“ iškelia aktualią menininko atsakomybės ir pasirinkimo tarp meno ir moralės temą nūdienos pasaulinių karų, politinių nesutarimų, katastrofų akivaizdoje.

Klaipėdos muzikinio teatro šokio spektaklis vaikams „Panama labai graži“ (choreogr. D. Verovka) akimirkos.

Klaipėdietiškoji „Panama“

Šokio spektaklis vaikams „Panama labai graži“, kurio premjera Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre įvyko lapkričio pabaigoje, suteikė daug gražių prisiminimų ir pozityvių įspūdžių. Vaidinimui pasirinkta gerai Lietuvoje žinomo vokiečių rašytojo ir dailininko Janoscho (Horsto Eckerto) kūryba (libreto autorė – Sondra Simana) šįkart buvo atskleista judesių kalba (choreografė – Daria Verovka). Nors spektaklyje, palyginti su originaliu variantu, herojų patiriami įvairūs išbandymai sudėtingesni, o atrasti nauji pasauliai spalvingesni, tai vis dar ta pati, apie tikrąsias gyvenimo vertybes bylojanti istorija. Paprastai, žaismingai ir šiltai, su meile, kaip vaikams ir reikia, atliepiant aukščiausius profesionalaus meno reikalavimus.

Danguolė VILIDAITĖ

Už paslaptingos uždangos

Paslaptinga toji Panama. Mums, suaugusiems, čia gal viskas ir aišku, bet

turbūt retas iš vaikų žino, kad tai valstybė kažkur ten Centrinėje Amerikoje, o ne kažkoks žaislas, daiktas ar gamtos reiškinys. Mažiesiems tokie dalykai gal visai nerūpi, jie ir taip tiki, kad Panama tikrai labai graži, ten viskas kitaip, ten jų, kaip ir pagrindinių herojų, laukia daug įdomių dalykų. O jų šiame spektaklyje būta tikrai nemažai.

Nedidelė instrumentinė įžanga (kompozitorė – Silvija Miliūnaitė), prasidedanti paslaptingu varpelių skambėjimu ir arfos *glisando*, iškart patraukė vaikų dėmesį, kvietė juos suklusti, išgirsti trijų draugų – Meškiuko (Romanas Budko), Tigriuko (Diana Semchuk) ir Antytės (Oleksandra Borodina; įvestas naujas personažas, Tigrinė Antis knygoje – tik medinis žaisliukas) – istoriją. ►

Eglės Sabaliauskaitės nuotr.

ma“ išties labai graži

◀ Rami šių personažų kasdienybė gyvenant mažoje jaukioje trobelėje paupyje, žvejojant ir renkant miško gėrybes, sudrumščiam atsiradus netikėtam siuntiniui. Tarsi iš dangaus nukritusi dėžė, kvepianti skaniais bananais, su užrašu „Panama“, paskatina draugus leistis į netikėtą kelionę. Kelią jiems rodo iš dėžės pagaminta rodyklė (dėl kurios vėliau teks pakovoti).

Tai tikrai vertas dėmesio, rimtas įvairių sričių profesionalų darbas.

Pirmoji stotelė – dykuma. Gausiai arabiškais motyvais ornamentuota melodija, ilgingas pučiamųjų instrumentų garsas piešia troškaus karščio išdegtą žemę, kurioje net saulė, atrodo, suskeldėjo, mirga nuo kaitros. Vienintelė čia matoma gyvybė – surikatos, lengvai vaikams atpažįstamos pagal jų charakteringus judesius. Kiekvienas iš šių meilių kailinių žvėriukų turi savo užduotį, judėjimo ritmą. Tai linksmas ir dinamiškas veiksmas. Juokingai gyvūnai sureaguoja pasirodžius plėšriam paukščiui ar imituodami savo karaliaus (Francesco Nannis) mirtį. Įdomi grumtynių scena, kurioje panaudotos įvairesnės ritmo schemas, gatvių šokio elementai, gyvi balsai.

Taip pat gražus paveikslas prie ežero. Lengvai trapiais, spindinčiais sparneliais plasnjojantys laumžirgiai, iliustruojami krištoliniais varpelių, styginių fone dainingais vibrafono garsais, atrodo labai pasakiškai. Šią idilę greitai nutraukia scenoje pasirodę padūkėliai varliai, jų grubus kvaksėjimas (variniai pučiamieji) toli gražu neskamba paslaptingai. Spalvų, garsų ir judesių, subtilaus ir šurkštaus pasaulių priešprieša. Tik trims draugams įsikišus, pavyksta žaliuosius šokliukus perkalbėti, konfliktuojančius sutaisyti – toks didaktinis, kviečiantis vaikus gyventi draugiškai, momentas.

Iššūkliai ir atradimai

Didelis, lėtas, šiek tiek nerangus Meškiukas, drąsiai visus iššūkius priimantis Tigriukas – be uodegėlės, bet toks labai katiniškas, kai reikia parodantis savo nagučius, ir plastiška Antytė – šis trejetas nepasiduoda net sunkiausiomis akimirkomis. Susidūrimas

su gyvatėmis gūdaus miško tankmėje, labai pavojingomis ir nemaloniai vingriomis (gyvačių karalienė – Anna Chekmarova), jiems irgi nebaisus – o gal tai buvo tik sapnas, kurį susapnavo kartu.

Galiausiai priešpaskutinė scena – varnos, paukščiai, kurie viską žino, aukščiausiai gali pakilti (pagrindinė varna – Mykhailo Mordasovas), parodo naują kelionės kryptį į išsvajotą kraštą Panamą. Bet paradoksas, galutinis kelias draugus parveda atgal, į jų pačių namus, nes juk nėra pasaulyje gražesnės ir mielesnės vietos nei ši. Brangus atradimas, vertas visų patirtų išbandymų.

Vaikams šiame spektaklyje neleidžiama nė minutės nuobodžiauti. Veiksmui tapus šiek tiek monotoniškam, iš viršaus pabyra sukučiai, erdvėje pakimba žuvys ar dideli plastikiniai stiklainiai – dykumos scena, kažkur „nuplaukia“ upelis. Muzikoje (dirigentas – Giedrius Vaznys) didelė tembrų įvairovė, gyvas garsas papildomas įrašais. Ypač gausi čia mušamųjų instrumentų grupė, variniai pučiamieji charakterizuoja ne vieną svarbų įvykį. Kažkurios temos ar epizodai, manyčiau, turi net savo pavadinimus. Kartais garsų pasaulyje veiksmas vyksta daug intensyviau nei scenoje. Arba, teisingiau pasakius, jie abu gražiai papildoma vienas kitą, garsas ir judesys tarpusavyje dera.

Viskas patiko, net labai. Apšvietimas (Andrius Stasiulis) ir minimalistinė scenografija (Sigita Šimkūnaitė), tokia, atrodo, labai matematiška, bet taip subtiliai ir tiksliai atitinkanti kiekvieno paveiklo nuotaiką, scenos padalijimas į tris planus ir jų užpildymas veiksmu – fantastiškas choreografo darbas. Ir, žinoma, kostiumai (Sandra Straukaitė), ypač pagrindinių personažų – apmąstyta kiekviena, kad ir smulkiusia detalė. Preciziškas darbas. Jų spalvose ir raštuose matau H. Eckerto kūrybos detalių. Mylimo tigriuko apklotėlio margumas, pavyzdžiui, tampa pagrindiniu triko elementu, Tigrinės Anties dryželiai galbūt persikelia į laumžirgius ir varliukus, o Tigriuko trisluoksnis sijonėlis – tai tikrieji jo kūno dryžiai. Spektaklis skirtas vaikams, bet jį rekomenduočiau pamatyti kiekvienam. Tai tikrai vertas dėmesio, rimtas įvairių sričių profesionalų darbas. Sveikinu teatrą su sėkminga premjera.

MRF
MEDIJŲ RĒMIMO FONDAS

„Be ryšio“: reabil

Teofanijos, Dievo siunčiami ženklai gudriai maskuojasi: tai slepiasi po dūmų šydu, tai apsimeta surrealistiniais siužetais, tai dangstosi kasdienybės kaukėmis. Lapkričio 6-ąją Klaipėdos kultūros fabrike pristatytas ir Vakarų Lietuvoje gastroles iškart pradėjęs su Klaipėdos jaunimo teatro vėliava režisieriaus Dominyko Matulionio sukurtas monospektaklis „Be ryšio“ gražina stebuklui teisę egzistuoti ir būti pamatytam. Sykiu į rankas įduoda piliulę. Gal būtent ji padės lėtiniais mizantropams, sustingusiems sfinksams ir balandžių nekenčėjams?

Evelina ZENKUTĖ

Raktas – dualumas?

Pradėsiu netikėtai. Nuo atsiprašymo, kuris pažiūrėjęs monospektaklį „Be ryšio“ natūraliai keistai pasibeldė į galvą. Vargšas balandis. Nabagas. Niekas į jį, kaip į kokią lakštingalą ar gulbę, susižavėjimo kupinomis akimis nežiūri. Nežiūri apskritai, reikia pripažinti. O jei pamato – pabaido, šalin pavaro, baisiausiais žodžiais iškeikia.

Nuo Šventosios Dvasios įsikūnijimo, Dievo žinianešio iki kenkėjo, nuo gerosios naujienos apie tvano pabaigą atgabenusiojo iki ligų platintojo, nuo taikos simbolio iki miesto purvą reprezentuojančios figūros,

Monospektaklio „Be ryšio“ (rež. D. Matulionis, akt. L. Luotė) akimirkos. Mato Mačiulskio nuotr.

nuo skrajojančio paštininko iki žiurkės su sparnais.

Kas ir kada tokio esmiško nutiko, o akivaizdu – nutiko, kad daugelio žmonių sąmonėse sakralumas virto bjaurastimi? Veikiausiai numanote: ne tik apie paukščius kalbant.

Stebint monospektaklį „Be ryšio“, į galvą pasibeldė ne tik atsiprašymas, bet ir Ričardas Gavelis. Religinėms doktrinoms skeptiškas rašytojas, kaip pats sakė (ne man asmeniškai pasibeldęs, kažkam apskritai), jautė „klasinę neapykantą balandžiams“. O teatro režisierius

lituoti stebuklą

D. Matulionis, atvirai deklaruojantis savo tikėjimą, šį paukštį – garantuoju – pasirinko kaip nukraujavusio, bet vis dėlto reanimuoti siekiamo stebuklo atitikmenį. Galų gale, budintoją. Purtytoją. Akių atmerkėją.

Kodėl Ričardas toks, o Dominykas priešingas? Kodėl vienas, prisiminus rašytojo biografijos faktus apie alkoholizmą, radikalų uždaramą, depresyvumą, neken-tę ir kentę, o kitas ne kenčia, bet gyvena šviesoje. Tai pasirinkimas? Balandis-budintojas ir balandis-kenkėjas yra to paties lizdo paukščiai, tik nuo žvilgsnio vektoriaus priklauso, kurią versiją pasirinkime?

Jau dabar nujaučiu: šis dualumas, ambivalentiškumas – daugiau nei nulaužtas spektaklio kodas.

Tikiuosi, priimsiu teisingus sprendimus.

Pirmas žiūros kampas

Tamsioje dūmų debesyje skendinčioje scenoje pasigirdus pypsėjimui ir muzikai (kompozitorius Martynas Bialobžeskis) pasirodo Klaipėdos jaunimo ir „Taško“ teatrų aktorius Lauryno Luotės Karolis. Giedras besišypsantis veidas. Minkšti, kone guminiai rankų ir kojų judesiai. Ką tu man primeni, Laurynai-Karoli? Niekaip nepajėgiu sufokusuoti vaizdo galvoje. Robotui – per daug išplaukęs, už siūlelių tampomai marionetei – pernelyg savarankiškas.

Spragteli. Būtent taip vaikšto gyvenimo simulatoriaus žanro kompiuterinio žaidimo „Sims“ personažai, kuriuos patys susikuriamė ir, perkėlę į savo suprojektuotus būstus, iš dalies valdomė.

Monotonišku pypsėjimu, pasikartojančiu muzikiniu leitmotyvu ir švelnion virtualybėn bloškiančia Karolio motorika, kaskart pamažu vis labiau peraugančia į šiuolaikinių šokį (choreografė Gintarė Marija Ūsė), prasidedantys intarpai susluoksniuoja spektaklio kūną: pyktį ir baimę kelianti vieniša Karolio kasdienybė; kitas, išplaukęs, rodos, lengvesnis pasaulis; kasdienybė; tas kitas pasaulis. Nuo purvinos, bauginančios išorės – tyrumo, vidinės šviesos link.

Keista. Tas kiek mašinalus Karolio pasaulis man atrodo daug šiltesnis, malonesnis nei tas neva tikras.

Tad pirmas mano pasirinkimas aiškus: kartkartėmis spektaklyje pasikartojantį pypsėjimą priimti ne kaip automatizmo ženklą, o kaip pabusti skatinantį signalą, kurį, deja, neretai vienu spustelėjimu ►

◀ tai atidedame, tai išjungiamo; vis pasigirstantį muzikinį motyvą, kuriame kompiuterinių žaidimų foną primenančioje melodijoje subtiliai ataidi sakralūs, vargoniški sąskambiai, traktuoti esančiu ne arčiau žemės, bet vis dėlto labiau nuo Dievo. Galų gale, akiai neįprastą Karolio motoriką laikyti ne mašinalia buvimu šiame pasaulyje išraiška, o minkšta egzistencija, kai, naviguojamas aukštesnių jėgų, gyvenimu tarsi slysti.

Antras žiūros kampas

Bet grįžkime į realybės sluoksnį, kuriame, kiek susipažinę su L. Luotės Karoliu,

miniatiūrinėje išsinuomotoje bendrabučio kamūrkėlėje, „saugioje saloje nesaugiame vandenyje“ gyvenančiu vienišiumi, išvystame iš pirmo žvilgsnio keistoką incidentą – koridoriuje įvykstančią Karolio ir balandžio koliziją, po kurios pagrindiniam veikėjui nelieka nieko kita, tik išsikraustyti į viešbutį (dramaturgas Raulis Barranco).

Saugus, monotoniškas banko apsaugos darbuotojo pareigas jau dešimt metų einančio vaikinio gyvenimas, kaip mėgstama sakyti prastuose prastų filmų anonsuose, jau niekada nebebus toks pat.

Absurdas? Dar pažiūrėsime.

O skėčiu ginkluotas Karolis stoja į kovą su prietemoje ir dūmuose paskendusiu, tiesa, mums nematomu, balandžiu. Galiau-

siai – lyg visi į bėdą papuolę uolūs ateistai ar mažatikiai – puola maldomis šauktis Dievo malonės. Maldomis, nuo kurių, kaip vėliau apie susidūrimą pasakoja pats L. Luotės Karolis, palengvėja.

Net didžiausi neigėjai, griuvus logikai, išslydus kontrolei, nesugebėdami pakelti užgriuvusios totalinės vienatvės, savo pačių susikurtame vakuume ima desperatiškai ieškoti kažko? Rodos, abejonių nekyla.

Todėl renkuosi dar sykį: pagrindinio monospektaklio veikėjo kreipimąsi į aukštesnes jėgas laikyti ne veidmainyste, ne religiniu oportunizmu ar avariniu pamaldumu, o po gyvenimo sąnašomis tekančiu vilties, tikėjimo šaltiniu. Kaip kad renkuosi žinoti: už scenoje paskleistų dūmų uždangos, tame apokaliptiniame, seną mistinį Holivudo filmą primenančiame kadre, tikrai yra balandis. Ženklas, kvietimas, mesta išeities korta.

Trečias žiūros kampas

Suspaustas, telpantis į vos kelis kvadratinis metrus, sustingęs, ilgus metus mindžikuojant ar stovint vietoje saugant banką praleistas, mizantropiškas, renkantis vienatvę, nekenčiant kone visų aplink, yra Karolio gyvenimas. Gyvenimas, dabar, po incidento, dar susitraukęs iki viešbučio lovos ir lango, ant kurio rėmo patupdytas plušinis meškutis (scenografė Kotryna Klara Rupainytė) – visa stebintis, visada šalia.

Hermetiška egzistencija džioviną širdis, o išdžiūvusios širdys, beje, atplakančios iš kito D. Matulionio režisuoto spektaklio – iš pagal Hermano Hessės romaną sukurtą „Narcizo ir Auksaburnio“, kuriame taip pat vaidina L. Luotė, – virsta grumstu. Ir Karolis jį meta į visą žmoniją. Aistringai, organiškai, su dideliu azartu. Kaip prakeiksmą, kaip susikauptusį viso gyvenimo vienatvę, baimėmis, stagnacija aplipusį gniutulą.

„Žmonėmis negalima pasitikėti. Jei nori gyventi ramiai, kuo toliau nuo jų. Žmonės yra aistros, konfliktai, problemos. Dar ligos“, – patikina jis. Galiausiai kitame epizode pripažįsta norintis šauti į dangų – kad šis užgrūtų ir nė vieno iš mūsų ir jūsų nebeliktų.

Tokia Karolio taip trokštamos ramybės sąlyga. Pašalinus žmogų, pagaliau susitvar-

kyti gyvenimą. Kaip tik atsikračius mįslingai pasirodžiusio ir visą koridorių pridergusio balandžio, pavyktų pradanginti visas savo problemas.

Žmonės yra aistros, konfliktai, problemos... Dar ligos... Žmogus yra balandis? Kenkėjas? Parazitas? Karolio akimis, matyt. O pats jis kas? Vienintelis kitoks, smarkiau atsidavęs, daugiau nei visi dirbantis, uoliau taisyklių besilaikantis, aplinkybių auka, kenčiantysis. Ko gero, Dievas. Su kuriuo – taigi sykiu su savimi – nesusišneka. „Berušio“ ryšiai vis labiau aiškėja.

Ir tenka rinktis dar kartelį: vis dėlto L. Luotės Karolį noriu matyti ir matau esant ne piktybinį mizantropą, ne neigiamą kitiems blogo linkintį personažą, o šturpiomis (nors gal veikiau liūdnomomis) kaukėmis besimaskuojantį pažeidžiamą, išsigandusį, pasimetusį, galų gale, tikėjimo dioptrijų stokojantį žmogų.

Ketvirtas žiūros kampas

Kad giliai širdyje Karolis yra kitoks – kadaise net buvo priešingas dabartinei savo būsenai, – rodo ne tik iš jo giluminio pasaulio atšvytuojantys širdies pusei atstovaujantys šokio judesiai ar grėsmės akimirkoje išsprūstanti malda. Kai pižama persirengęs pagrindinis monospektaklio veikėjas užmiega, pabunda, ima šauktis mamos ir kitų šeimos narių, rankose laikomam pliušiniam meškučiui paaiškina: „Žmonės yra geri. Ir dėl to mama grįš. Nes ji yra žmogus. Ji yra gera.“

Suklūstu. Nesvarbu, kaip pavadinsime šį intarpą – sapnu, vizija, vaikystės prisiminimu, – reikšmingiau kas kita. Kažkas gyvenime vis dėlto nutinka (kaip su tuo balandžio įvaizdžiu). Kas tiksliai, pasakyti sunku, bet, ko gero, idealistas vaikas paragauja pasaulio ir apsinuodija ilgai lėtine virstančia mizantropija. Užsikrečia abejingumu. Apanka ir apkursta. Pasirenka vienatvę. Sustingsta tarsi sfinksas prieš banką. Balandį palaiko priešū.

Galiausiai Karolis jau iš tikrųjų nubunda. Greta – nežinia iš kur atsiradęs, kadaise dėdės rūsyje paliktas meškutis, širdyje – aiškus suvokimas, ką daryti.

Geriausias būdas kovoti su baime – pažiūrėti jai į akis. Į apvalią, nemirksinčią balandžio akį. Kas kad vietoj šalmo – apmuturiuotas šalikas, o ginklą atstoja

skėtis. Karolis pasirinko nebebijoti. Tai svarbiausia.

„Viskas išvalyta“, – nusistebi L. Luotės personažas, prasisklaidžius dūmų uždangai ir pasikeitusioms šviesoms demaskavus stovus su lempomis. Tiek tos magijos. Tiek siurrealumo ar mistikos. Gryniausias – kartais labai buitiškai atrodantis – gyvenimo stebuklas.

Tikrai, pakilimo takas švarus, pagalvoju ir jau paskutinį sykį pasirenku: apsaugos darbuotojo Karolio istorija nėra absurdo pasakojimas, tai – vilties ir atsivertimo metafora. Sykiu

noriu rinktis matyti ženklus: pliušinius žaislus, balandžius. Galiausiai publikai atsuktą Karolio (o gal jau L. Luotės) veidą, tiesų žvilgsnį, jo atvirą šypseną pasirenku priimti ne kaip tradicinę spektaklio pabaigą, bet tarsi pirmą naujo gyvenimo žingsnį. Jau užmezgus ryšį.

Pasirinko ir D. Matulionis. Be abejo, šviesą.

Ką renkatės jūs?

Aktorė N. Narijauskaitė: senąjį teatrą prisimename iki šiol

Teatro aktorė Nijolė Narijauskaitė-Gražienė gimė 1933 m. birželio 22-ąją Kaune. 1956 m. pas kurso vadovą Andrejų Poliakovą Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (dab. Lietuvos muzikos ir teatro akademija) baigusi mokslus, ji tapo pirmosios aktorių laidos absolvente. Iškart po studijų aktorė šešerius metus dirbo Marijampolės, tuomečio Kapsuko, dramos teatre, o jį uždarius 1963-iaisiais persikėlė į Klaipėdos dramos teatrą, kurio žiūrovus džiugino iki pat 2011-ųjų. Be to, 1976–1996 m. N. Narijauskaitė-Gražienė dėstė scenos kalbą Lietuvos valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetuose.

Kristupas ANTANAITIS

Aktorės biografijoje – per 100 įvairiausių vaidmenų. Marijampolės dramos teatre ji sukūrė tokius vaidmenis kaip Marytė („Atžalynas“), Ievutė („Prieblandoje“), Dusia Riazanova („Seni draugai“), Zelminia („Indranai“), Pyškutė („Užburta klumpė“), Kristina („Svetimieji šalyje“), Klavdija Vasiljevna („Džiaugsmo beieškant“), Grafienė Diana („Šuo ant šieno“), Pilkoji dama („Šeštasis aukštas“), Klaričė („Dviejų ponų tarnas“), Marinka („Turtingas vakaras“), Teisėjo duktė („Damoklo kardas“) bei Larisa („Lagaminas su etiketėmis“). O uostamiesčio scenoje žiūrovai ją geriausiai įsiminė kaip Danguolę („Valdovas“), Aneliją („Nebylys“), Janikę („Petras Kurmelis“), Katrę („Marti“), Barborą („Barbora Radvilaitė“), Skaitovę („Krintančios žvaigždės“), Andželą („Karalius Elnias“), Jokastę („Karalius Edipas“), Mechmene Banu („Legen-

da apie meilę“), Elmirą („Tartiufas“), Alą („Dramblis“), Vasilisą („Dugne“), Katrikę („Mažvydas“), Abatę („Katedra“), Siliną („Nakties žaidimai“), Motiną („Romeo ir Žaneta“) bei Džiulę („Mėja“).

Su 55 metus teatrui atidavusia aktore kalbėjoms jos namuose apie ilgus, turinčius ir gražius metus, sutiktas asmenybes ir spektaklius.

Įgyvendino tėčio svajonę

– *Gimėte ir užaugote tarpukario Kaune, smetoninėje Lietuvoje. Kokia buvo jūsų vaikystė? Iš kur tas polinkis į teatrą?*

– Pokario Kauną, kaip rašė to meto laikraščiai, buvo apėmusi kino karštligė. Viena po kitos kūrėsi kino meno mokyklos. Į Kotrynos Senkevič, vadintos Senkevičaitė, jos žodžiais, „Filmos“ mokyklą būdamas keturiolikos nukeliavo ir mano tėvelis

Stasys Narijauskas. Apie jį ir kino Lietuvoje pradžia po daugelio metų buvo sukurtas dokumentinis filmas „Kiti keliauja jau žvaigždynais“. Tėtis buvo rimtai susidomėjęs kinu. Likus pusmečiui iki pirmojo pilno metražo lietuviško filmo „Jonukas ir Onutė“, kino mėgėjai sukūrė savo filmą „Sužieduotinis per prievartą“. Tėtis, tuo metu dirbęs spaustuviėje raidžių rinkėju, subūrė kino entuziastų grupelę, kuri, nors ir tuščiomis kišenėmis, ryžosi rizikuoti ir įgyvendinti savo svajonę – sukurti kad ir nedidelį kino filmą. Patys kūrė scenarijų, režisavo, vaidino, rinko lešas, pasamdė tik operatorių. Repetudavo tris kartus per savaitę, o po to tris mėnesius filmavo. 1931 m. įvyko premjera kino teatre „Forum“. Nors ir labai taupant, filmas kainavo 1 500 litų, o uždirbo tik 300. 1940 m. vienintelę filmo kopiją ir nuotraukas tėtis perdavė kino archyviui. Deja, karo audrose viskas žuvo. O gaila...

Vėliau, jau kariuomenėje, tėtis baigė puskarininkių mokyklą ir visa galva pasinėrė į kariuomenės saviveiklą – vaidino, dainavo, režisavo, kūrė eiles ir sceninius vaizdelius, buvo nuolatinis žurnalo „Karys“ korespondentas. Tėtis turėjo visai neblogą balsą ir mėgo dainuoti, ypač jam patiko arija „Paliksim tą kraštą, kur daug kentėjom“ iš G. Verdi operos „Traviata“. O jau J. Vienožinskio eilės „Linksminkimos“ tapo tiesiog kultine šeimos daina. Šeimos suėjimuose visuomet traukdavome: „Linksminkimos, linksminkimos, pakol jauni esma...“ Tėčiui tarnaujant kariuomenėje, dažnai tekdavo keisti gyvenamąją vietą, tad mes keturi vaikai gimėme skirtingose vietose. Brolis Alfredas, gal pavadintas tėčio mėgstamos operos veikėjo vardu, tapo jūreiviu, kitas brolis Gediminas (tėtis buvo apdovanotas Gedimino medaliu), baigęs konservatoriją, dirbo ▶

Per 55 metus teatro scenoje aktorė N. Narijauskaitė-Gražienė sukūrė daugiau nei 100 įvairiausių vaidmenų.

KDT archyvo nuotr.

„Barborė Radvilaitė“.

„Barborė Radvilaitė“: su Valentina Leonavičiūte.

◀ Lietuvos televizijos lengvosios muzikos orkestre, o po to visą gyvenimą grojo Nacionalinės filharmonijos orkestre. Sesuo Dalia baigė choreografijos mokslus, o aš buvau ta, kuriai teko įgyvendinti tėvelio gyvenimo svajonę tapti artistu. Mes visi daugiau ar mažiau buvome susiję su menais, taigi, matyt, polinkis į teatrą atėjo per tėtį.

Kai atėjo nelemtieji 1940-ieji, tėčiui buvo patarta nurimti ir gyventi tyliai. Kad išlaikytų šeimą, jis pradėjo dirbti tarybiniuose ūkiuose, kuriais buvo paversti nacionalizuoti dvarai. Iš pradžių gyvenome sename Juodkiškio dvare, o vėliau atsidūrėme Mikėniškių tarybiniame ūkyje, šalia mažo Šėtos miestelio, kur 1952 m. baigiau vidurinę mokyklą. Mikėniškių dvarelis dar nebuvo visiškai nuniokotas, buvo išlikusi graži medinė terasa su kolonomis ir mozaikinėmis grindimis, o didžiajame kambaryje – fortepijonas ir didžiulis senovinis bufetas-indauja. Tai buvo graži vieta, senos alėjos gale stovėjo įspūdinga Marijos statu-

la, šalia ošė miškas, vingiavo kelias, kuriuo kasdien pusantro kilometro žingsniuodavau į mokyklą. Neseniai per LRT laidą „Daiktų istorijos“ netikėtai pamačiau savo jaunystės namą ir nustebau sužinojusi apie jo turtingą istoriją.

Viena iš pirmojo kurso

– **Kokia auklėjimo sistema vyravo to meto mokykloje? Kalbama, kad tarpukario ir pokario Lietuvos mokyklose dirbo nemažai inteligentijos.**

– Mokyklos per karą nebeliko, tad mokėmės senoje žydų „škaloje“. Neišdildomą žymę mano gyvenime paliko lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja G. Martinėnaitė, kuri savo begaliniu atsidavimu kalbai ir literatūrai užkrėtė ir mus, savo mokinius. Maža, kukli, jautri, bet tokia didelė ir stipri

savo dvasine jėga, ji buvo mūsų mokytojo idealas. Man atrodė, kad nėra gražesnės ir garbingesnės profesijos, kaip būti lietuvių kalbos mokytoja. Ji man sakydavo, kad būčiau gera pedagogė, tačiau greta dirbo labai įdomus rusų kalbos ir literatūros mokytojas N. Černajus, kuris nemokėjo lietuviškai, bet mes žavėjomės jo fenomenalia atmintimi. Jis ištisas pamokas mums deklamuodavo ilgiausias A. Puškino ir M. Lermontovo poetas, pasakodavo apie teatrą ir aktorius. Buvo pasakojama, kad ir jis pats kadaise vaidino, o mūsų mokykloje entuziastingai vadovavo dramos būreliui, pastatė A. Ostrovskio pjesę „Bekraitė“, kurioje vaidinau pagrindinį Larisos vaidmenį. Po spektaklio gavau palinkėjimą būtinai tapti aktore.

– **Kaip nusprendėte stoti į tuometę Konservatoriją? Juk buvote atrinkta į patį pirmąjį profesionalių aktorių rengimo kursą. Kokios buvo jūsų studijos, kurso draugai, dėstytojai?**

„Barbora Radvilaitė“: su Vytautu Kancleriu.

Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

– Aš gyvenau tokioje aplinkoje, kurioje menas buvo itin gerbiamas, tad vykdama studijuoti sprendžiau dilemą, ką pasirinkti – lietuvių kalbą ar aktorystę? Bandžiau abi profesijas suderinti. Bet, gerai išlaikiusi egzaminus į Pedagoginį institutą, sužinojau, kad studija prie Akademinio dramos teatro, rengusi būsimus aktorius, naujokų nebepriims, nes Konservatorijoje rengiamasi atidaryti Aktorinio meistriškumo katedrą, kuri ruoš profesionalius aktorius. Po mėnesio laikraštyje pasirodė skelbimas apie stojamuosius. Ilgai negalvojusios dviese su drauge patraukėme į egzaminus. Bet kai pamačiau, kokios gražios, drąsios ir savimi pasitikinčios merginos ruošiasi dalyvauti konkurse, visai pasimečiau. Draugė dar bandė raminti, tačiau po pirmojo turo visai netekau vilties. Tad koks buvo džiaugsmas, kai sąrašuose į antrąjį turą pamačiau savo pavardę! O mano draugė į antrą turą, deja, nepateko. Konkursas buvo didžiulis, atrinko 17 studentų, bet per kelerius metus dalis

žmonių „iškrito“, o Algis Galinis išvyko mokytis režisūros į Maskvą, ir mūsų liko bei studijas baigė 13, kaip juokėmės – velnio tuzinas. Merginos: Eugenija Jankutė, Vanda Marčinskaitė, Janina Mazuriūnaitė, N. Narijauskaitė, Irena Stravinskienė, Elvyra Žebertavičiūtė ir vaikinai: Algimantas Bružas, Leonas Ciunis, Bronius Gražys, Juozas Jaruševičius, Algirdas Kubilius, Algis Mažuolis ir Arnas Rosenas. Mūsų kursą rinko puiki pedagogė Jelena Markova ir aktorius bei režisierius Aleksandras Kernagis. Nuo antro kurso aktorinį meistriškumą pradėjo dėstyti Rusų dramos teatro režisierius A. Poliakovas ir Akademinio dramos teatro aktorius Jonas Kavaliauskas. Pedagoginė veikla jiems buvo nauja, kaip sakė dėstytojas A. Poliakovas, mes jiems buvome „bandomieji triušiai“. Tai buvo įdomūs dėstytojai, bet labai skirtingi. A. Poliakovui svarbiausia buvo greitas rezultatas, o J. Kavaliauskui labiau rūpėjo mūsų vidinė būseną, jis stengėsi ramiai, pedagogiškai mus į tą rezultatą nukreipti. Abu

dėstytojai buvo darni pora, bet artimiausias, toks jis ir liko visam gyvenimui, mūsų J. Kavaliauskas. Visą laiką jautėme jo tėvišką globą. Tikrosios mokymo programos dar nebuvo, tad kviestiniai universiteto dėstytojai mums skaitė plačiausius literatūros ir meno kursus. Profesorė Vanda Zaborskaitė atskleidė lietuvių literatūros grožį, menotyrininkas Jonas Umbrasas supažindino su Lietuvos dramaturgais ir jų kūryba, docentas Petras Užkalis skaitė platų rusų literatūros kursą. Dovydas Judelevičius ir Irena Veisaitė supažindino su Europos literatūros lobynais, apie pasaulio dailę sužinojome per Viliaus Ulozo ir Marijanos Malcienės paskaitas. Fechtavomės su sporto meistru Juozu Ūdra, šokome su operos ir baletų teatro primadonomis Genovaite Sabaliauskaite, Aliodija Ruzgaite ir Marija Kėvalaitiene. Jau pirmame kurse tarties technikos pratybas mums vedė iš GITIS'o su Kauno aktoriais grįžusi Danutė Grinkevičiūtė, o sceninio judesio pratybas – Aldona Grivickienė. ►

„Petras Kurmelis“: su Rimantu Nedzvecku.

„Martii“: su Jūrate Jankauskaite.

◀ Akademinio dramos teatro aktorius Balys Derkintis mus mokė grimuotis, na, o sceninės kalbos pratybose mums padėjo aktoriai Juozas Siparis, Juozas Stanulis, paskutiniame kurse – Stefanija Nosevičiūtė. Taip pat studijavome muziką, tad mokslai buvo turiningi.

Į naują teatrą

– 1956-aisiais, baigusi aktorystės studijas, išvykote dirbti į tuometį Kapsuko dramos teatrą. Koks tai buvo jūsų gyvenimo laikas?

– Baigę studijas manėme, kad aktorių trūksta, ir mes išvažiuosime į skirtingus teatrus, galėsime rinktis. Tačiau greitai paaiškėjo, kad prie mūsų prijungia studentus, baigusius trečią Konservatorijos kursą, ir mes visi keliaujame į naujai steigiamą Marijampolės, tuomečio Kapsuko, dramos teatrą. Daug kas rašė, kad Marijampolė neturėjo jokių teatro tradicijų ir mūsų teatras jas sukūrė, tačiau tai buvo netiesa, nes įvairios trupės ten vaidino ir anksčiau, tad teatro tradicijas marijampoliečiai turėjo. Miestas mūsų laukė, pastatė namą, skirtą teatro darbuotojams. Prisimindamas tas dienas mūsų improvizatorius B. Gražys net ketureilį pirmojo įspū-

džio proga sukūrė: „Atvažiuojam – dingsta amas, specialiai artistams namas. Ne skylė ir ne rankovė, dviejų aukštų mūras stovi. Kur girdėta, kas tai matė, kol mes mokėmės – pastatė.“ Mums atvykus buvo baigiamas restauruoti senasis teatro pastatas, prie paskutinių tvarkymo darbų su malonumu prisidėjome ir mes, blizginome repeticijų salės parketą, o vyrai baigė tvarkyti naujai prie įėjimo statomus paradinius laiptus. Visa tai darėme linksmai, dainuodami, juokaudami. Po to euforija – teatro atidarymas su Kazio Binkio „Atžalynu“, sveikinimai, gėlės, gražiausi palinkėjimai. Mes buvome išdidūs, laimingi, vieningi naujojo teatro kūrėjai, vykdančios ypatingą kultūrinę misiją. Marijampoliečiai mus mylėjo, palaikė, ir pamažu tapome miesto kultūrinio gyvenimo dalimi. Bet realybė viską sustatė į savo vietas – mieste buvo apie 30 000 gyventojų ir vien tik iš jų išsilaikyti negalėjome, todėl prasidėjo gastrolės po mažiausius regiono miestelius ir kaimelius. Kultūros namų miesteliuose dar nebuvo, vaidindavome mažose erdvėse, tekdavo mažinti dekoracijas ir jas pripjauti, kad netrukdytų žemos lubos. Kartais tekdavo rengtis viename name, o vaidinti kitame, į sceną lipant per langus, nes kito įėjimo nebūdavo. Vyrai kvatodavo, kai moterys, pasikėlusios savo krinolinus virš galvų, stengdavosi kaip nors įsisprausti pro langą, o ir scenoje per tuos mūsų kri-

nolius visi sunkiai tilpdavome. Į gastrolės važiuodavome senu, mažu autobusiuku, į kurį papildomai prikraudavome kėdžių, nes visiems neužtekdavo vietų. Žiemą, kad nesusaltume, mums pasiuvo maišus, į kuriuos sukišdavome šlančias kojas. Visus vargus ir nepatogumus atpirkdavo laimingi žiūrovai ir jų aplodismentai. Jautėme, kad esame reikalingi.

– Su kokiais režisieriais jums teko dirbti Marijampolėje, kas paliko didžiausią įspūdį?

– Greta kitų su mumis dirbo legendinis režisierius ir pedagogas Romualdas Juknevičius, pas kurį išėjome pačią geriausią aktoriaus meistriškumo mokyklą. Tai buvo V. Rozovo „Džiaugsmo beieškant“ – spektaklis, už kurį gavome premiją, ir V. Blažeko „Turtingas vakaras“, su kuriuo apvažiavome pusę Lietuvos. Didžiausia spektaklių stiprybė buvo jų ansambliškumas, režisierius sugebėjo dirbti tiek su pagrindiniais, tiek su antraeiliais personažais, kurie jo rankose tapdavo mažais perliukais. Jis išmokė mus scenos etikos ir estetikos, pats rodė pavyzdį – į repeticijas ateidavo pasiruošęs, pasitempęs, persiavęs lauko batus. Daugiausia, žinoma, dirbome su pagrindiniu teatro režisieriumi Stasiu Čaikausku. Mus žavėjo jo entuziazmas, neribota fantazija, ypač pirmaisiais metais. Jis taip mokėjo pasakoti

„Tartiužas“: su Nijole Sabulyte.

„Išminčiai“: su Regina Šaltenyte.

Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

apie būsimą spektaklį, kad atrodė, jog tai bus šešdevras, bet po premjeros dažniausiai tos fantazijos taip ir likdavo neįgyvendintos. Vis dėlto tai buvo didi, talentinga asmenybė, davusi mums darbo teatre pagrindus. Jis pastatė tokius įdomius spektaklius kaip „Atžalynas“, „Šeštasis aukštas“, „Šuo ant šieno“, „Damoklo kardas“. Džiaugiuosi, kad visuose šiuose spektakliuose dalyvavau ir aš.

Iš Kapsuko – į Klaipėdą

– Kas nulėmė, kad Marijampolės teatras buvo uždarytas?

– Tuo metu, kaip minėjau, ten gyveno 30 000 gyventojų, tad nebuvo įmanoma, kad į tą patį spektaklį susirinks pilna salė žiūrovų. Laikui bėgant ir mūsų pačių entuziazmas ėmė blėsti, nes, be puikių pjesių, teko statyti nemažai prastos kokybės tarybinių, propagandinių, tai buvo privaloma. Tačiau svarbiausias veiksnys buvo antroji 1962 m. pusė. Tuo metu kaito politinė situacija, trūko finansų, J. Gagarinas skrido į kosmosą, prasidėjo šaltasis karas, reikėjo ginkluotis, tad kultūra smarkiai kentėjo, visoje sąjungoje dėl lėšų stygiaus buvo uždaryta nemažai teatrų. Daug vaidinome, gastroliaume, susitikdavome su savo numylėta publika,

bet vis girdėdavome, kad netrukus mūsų teatras bus uždarytas. Siuntėme laiškus žymiesiems žmonėms, prašydami pagalbos, vykome pas tuometį ministrą Juozą Banaitį, kuris įdėmiai iš klausė mūsų emociingus pasisakymus, bet supratome, kad jis jau žino, kuo viskas baigsis. Iš Vilniaus grįžome prislėgti, bet pasiryžę kovoti, sumažinti etatus – atsakyti scenos darbininkų, vairotojų, rekvizitininkų, kasininkų. Buvome kaip tikra šeima ir nenorėjome išsiskirti. Emociingai diskutuojant kažkam gimė mintis vykti į Maskvą, pas patį Nikitą Chruščiovą. Išrinkome delegaciją – A. Kubilių, kaip partinį atstovą, Vytautą Paukštę, B. Gražį ir mane. Prisiklausę įvairiausių patarimų, per patį žiemos speigą išsiruošėme į kelionę naiviai tikėdami, kad pavyks įkalbėti aukštus valdžios ponus. Buvęs mūsų Konservatorijos dėstytojas Nikiforas Sikčinas, kuris tuo metu jau dirbo SSRS kultūros ministerijoje, buvo įtakinga figūra ir tvarkė visos Maskvos teatro reikalus, davė patarimų, žinojo, į ką kreiptis, padėjo į rusų kalbą išversti mūsų paruoštą pareiškimą. Rytą visi keturi nukeliavome į telefono būdelę prie CK. Su sekretorėmis kalbėjo partine kortele apsiginklavęs A. Kubilius, prieš pradėdamas pokalbį jis persižegnojo, ir po ilgų diskusijų galiausiai pavyko prisiskambinti aukščiausiems asmenims. Įtampa buvo tokia didelė, kad A. Kubilius, paklaustas vardo, jį tiesiog

pamiršo. Pasibaigus pokalbiams, buvome pakviesti pas N. Chruščiovo sekretorių kultūros reikalams draugą Černovą, kuris su pieštuku rankoje greitai mums įrodė, kad mes – valstybė, ateinantiems žiūrovams primokame po tam tikrą sumą, nes jūs – teatras, gaunate iš valstybės tam tikrą sumą, o tai jau pernelyg gerai. Pačepsėjo lūpomis ir su mumis atsiveikino. Į Vilnių grįžome nusiminę, supratę, kad mūsų likimas jau nuspręstas. Tačiau didžiausias paradoksas, kad prieš pat teatro uždarymą į Kapsuką statyti priešdiplominį spektaklį atvyko režisūros mokslus Maskvoje bebaigiantis Povilas Gaidys. Tai buvo itališka pjesė „Būk vyras, Čelestina“, spektaklį kritika ir žiūrovai priėmė puikiai. Savo diplominių spektaklių „Optimistinė tragedija“ jis jau vėliau pastatė Klaipėdoje.

– Kodėl jūs visi atvykote dirbti į Klaipėdą – tai buvo sąmoningas sprendimas ar galėjote rinktis bet kurį šalies teatrą? Koks jums pasirodė naujasis miestas?

– Tuo metu Klaipėdos teatrui labai trūko jaunesnių aktorių, nes trupės branduolį daugiausia sudarė aktoriai mėgėjai, dirbę dar nuo pokario laikų. Į Kapsuką atvyko tuometis teatro direktorius Balys Juškevičius ir išsirinko dešimt aktorių, o P. Gaidys, ministerijos paskirtas teatro vyriausiuoju režisieriumi, turėjo atvykti vėliau. ►

◀ Taip mudu su vyru B. Gražiu patekome į Klaipėdos dramos teatrą.

Uostamiestyje vaizdas buvo liūdnas... (*atsidūsta*). Pilkas, niūrus, apgriuvęs miestas, daugybė girtų besišlaistančių jūrininkų. Atvažiavome žiemą, sausio pradžioje, buvo vėjuota, drėgna, šalta, tad pirmasis įspūdis buvo labai nuvilniantis. Kaip šeima, mus su B. Gražiu, apgyvendino patalpoje, kuri vėliau tapo režisieriaus P. Gaidžio kabinetu. Aktoriams viengungiams teko teatro mansarda, vadinama „špokinyčia“, bet ten jiems nebuvo liūdna. Marijampolėje mes buvome bemaž vienodo amžiaus, o Klaipėdoje turėjome įsilieti į susigyvenusį vyresnių aktorių kolektyvą. P. Gaidžiui teko milžiniška užduotis suvienyti skirtingas aktorių kartas. Iš pradžių buvo juntama įtampa, kolegų į mus žiūrėjo kreivai, nes mums atėjus teko atleisti dalį aktorių, buvo liūdnoka žinant, kad užėmėme kažkieno vietą.

Ypatinga atmosfera

– *Ką prisimenate iš pirmųjų dienų uostamiėsčio Dramos teatre? Vokiškos architektūros, gražus senovinis statinys turėjo padaryti įspūdį. Koks tai buvo pastatas iki pirmosios, jį visiškai pakeitusios rekonstrukcijos?*

– Senąjį teatrą mes prisimename iki šiol. Kapsuke teatras buvo valdiškas, o Klaipėdo-

je buvo juntama ypatinga atmosfera, teatras buvo senas, jaukus, turintis savo aurą. Salėje buvo senos, minkštos, patogios kėdės, puiki akustika, jauku. Jos gale – baliustrada, ant kurios parėmę smakrus spektaklio metu tyliai sliūkindavome stebėti kolegų darbų. Parterio gale buvo senoviškos ložės, kur sodindavome ypač gerbtinus svečius. Prisimenu, kaip iš ložės „Mindaugą“ žiūrėjo rašytoja Ieva Simonaitytė. Tik tada, kai po spektaklio baigėsi žiūrovų ovacijos, ji atsistojo ir kelis kartus pliaukštelėjo delnais. Ieva mėgdavo atkreipti į save dėmesį, mėgo pasirodyti. Atmintyje išliko dar vienas epizodas, kai suvaidinome paskutinį spektaklį prieš pirmąją teatro rekonstrukciją. Prieš išeidama namo pastebėjau aktorių Vytautą Kanclerį, einantį į sceną. Pagalvojau, ką jis veiks tik signaline lempute apšviestoje patalpoje? O jis įėjo, atsiklaupė ir pabučiavo senosios scenos grindis. Taip jis atsisveikino su savo brangiuoju senuoju teatru.

– *Jums teko vaidinti nemažai lietuvių dramaturgijos. Jūsų vaidmenų sąrašė – Dan-guolė (V. Mykolaičio-Putino „Valdovas“), Janikė („Petras Kurmelis“), Katrė („Martti“), Anelija („Nebylys“ pagal Vaižgantą), Barbora (J. Grušo „Barbora Radvilaitė“). Ką reiškė sovietmečiu kurti lietuvišką veikalą?*

– Lietuvių kalba ir literatūra man visada buvo labai artima, tad lietuvių moterų vaidmenys imponavo savo širdies šiluma, jausmų gilumu, jautrumu, jaudino dažnai

tragiškas jų likimas. Dirbdama su studentais, stengiausi juos sudominti lietuvių literatūra ir jos autoriais. Režisierius Mamertas Karklelis mūsų teatre inscenizavo Kristijono Donelaičio „Metus“. Spektaklis mums paliko tokį įspūdį, kad mudu su B. Gražiu daug metų visokiuose renginiuose nuolat skaitydavome jo ištraukas.

– *Kaip kurdavote naujus vaidmenis? Ar jie iš jūsų pareikalavo daug jėgų?*

– Darbas su vaidmenimis prasidėdavo nuo to momento, kai perskaitydavau savo pavarde naujo spektaklio įsakyme. Nuo tada vaidmuo jau nebepaleisdavo. Bet kokiose situacijose vis atėidavau mintis, kaip šiuo metu pasieltgū tavo herojus, kuo jo poelgiai skirtingi nuo taviškių? Ieškodavau charakterio užuomazgų literatūroje ir vaizduojamajame mene. Žinoma, buvo daug nemiegotų naktų ir nelengvų repetacijų, bet visada rūpėjo, kad herojus būtų prie širdies, kitaip sunku.

– *Klaipėdiečių teatras anuomet išgyveno tikrą aukso amžių. P. Gaidžio spektakliai „Laiko meistras“, „Mindaugas“, „Mažvydas“, „Dramblis“, „Pirtis“, „Proletarinis laimės malūnas“ susilaukė didžiulio atžaito. Kokie tai buvo darbai? Kokį pėdsaką Klaipėdoje paliko P. Gaidys?*

– Režisieriui atvykus dirbti į Klaipėdą, žiūrovai iš pradžių nesuprato jo teatro. P. Gaidys daug dirbo augindamas publiką, kurdamas Ezopo kalbą, metaforas. Režisieriui buvo artimas komedijos žanras ir groteskas. Vaidinant V. Majakovskio „Pirtį“ Vilniuje, aukščiausia valdžia režisierių apkaltino teksto iškraipymu, tačiau P. Gaidžiui padavus pjesę pasirodė, kad mes nuo scenos kalbėjome tik autoriaus parašytus žodžius. Po Justino Marcinkevičiaus poetinės trilogijos „Mindaugas“, „Mažvydas“ ir „Katedra“ režisierius pasirodė ne tik kaip satyrinės komedijos, bet ir kaip nepralenkiamas dramos ir tragedijos meistras.

Geriausias gyvenimo laikas

– *1990-aisiais Lietuva atgavo nepriklausomybę, o Klaipėda – teatrą, kuris buvo perstatytas ir smarkiai pasikeitęs, praradęs vokiškąjį veidą. Kaip jautėtės jame?*

– Po rekonstrukcijos ilgai negalėjome priprasti prie naujojo teatro. Jis mums

„Žemaičių stiprybė“: su Vida Kojelyte, Lina Krušnaite, Aleksandru Šimanskiu, Jonu Naujoku ir Nijole Sabulyte. KDT archyvo nuotr.

Su vyru B. Gražiu.

Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

buvo svetimas, nepatiko naujasis priestatas, moderni, bet neįjauki žiūrovų salė, kažkokie keisti balkonai, pasikeitusios vidinės patalpos. Prie visko reikėjo pratintis iš naujo. Po kurio laiko apsipratome, ir naujasis teatras vėl tapo savu. Atsirado nauja tradicija – reikia ar nereikia, kasdien užbėgti į teatrą, pastovėti prie tvarkaraščių lentos, susitikti su taip pat užsukusiais draugais ir jaučioje vidinėje kavinėje išgerti puodelį kavos, aptarti svarbius klausimus, o jeigu reikia, ir gana nebrangiai papietauti. Tai buvo geriausias mūsų gyvenimo laikas, iš teatro darbuotojų mes tapome teatro šeima – kartu dirbome, kartu džiaugėmės, kartu „sirgome“ vienas kito rūpesčiais. Tačiau niekas negalėjo įsivaizduoti to siaubo, kad po 17 metų teatras vėl bus uždarytas antrajai rekonstrukcijai...

– Per ilgus metus Klaipėdoje dalyvavote ne tik daugybėje spektaklių ar teatro ansamblio „Prisirpusios mėlynės“ veikloje, bet ir dėstėte studentams. Turėjote ir kitų veiklų?

– Dalyvavau ne tik smagioje šio ansamblio veikloje, bet ir daug metų rengtuose Ievos Simonaitytės bibliotekos vakaruose, kurie vyko paminint lietuvių literatūros rašytojus ir poetus, tarp kurių buvo nemažai tuo

Jautėme, kad esame reikalingi.

metu netoleruojamų pavardžių. Lygiagrečiai 25 metus dėščiau scenos kalbą Valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetų, o vėliau universiteto studentams ir, žinoma, vykdavau į įvairius skaitymus visame Žemaitijos regione.

– B. Gražys ne tik vaidino, bet ir režisavo spektaklius, kuriuose teko vaidinti ir jums. Ar dirbant drauge su vyru nekildavo konfliktų?

– Mes stengdavomės netrukdyti vienas kito darbams, jis nesiimdavo man padėti dirbant su kitais režisieriais, o aš nekritikuodavau jo režisūrinių darbų. Kai repetuodavau jo spektakliuose, B. Gražys elgėsi su mani mi taip pat, kaip ir su kitais aktoriais, bet kartais sulaukdavau ir aštresnių komentarų. Tokiose situacijose stengdavausi patylėti ir, kaip sakoma, „prikąsti liežuvį“.

– Kokia asmenybė buvo B. Gražys?

– Labai įvairiapusiška. Pradėjus vardyti jo atliktus darbus, gali pasirodyti, kad jo

paroje buvo daugiau nei 24 valandos. Jis vaidino, režisavo ne tik spektaklius, bet ir miesto renginius. Nemažai metų buvo Jūros šventės režisierius. Jis tapė paveikslus, kolekcionavo, išleido šešias poezijos knygeles, nuo pat Klaipėdos fakultetų atsiradimo dirbo su studentais, kartu teatre nuolatos rengė Lietuvos dailininkų kūrinių parodas, leido teatro laikraštį „Klakeris“. Mūsų namų durys neužsiverdavo. Mokytojai atsivesdavo mokinius, dailininkai – savo kolegas, jau nekalbant apie draugus, gimines ir pažįstamus. Visą gyvenimą B. Gražys kolekcionavo meno atvirukus, pašto ženklus, medalius, meno albumus, lietuvių dailininkų paveikslus. Apie kiekvieną paveikslą ir jo atsiradimą jis galėjo pasakoti išties valandas.

– Ar dar lankotės teatre?

– Pastaruosius kelerius metus – retai. Mes išaugome klasikos ir jos amžinųjų tiesų pasaulyje, o dabartinė tendencija, posūkis į socialinį teatrą man ne prie širdies.

Nuo darbo pokalbio i

Šiuolaikinio kino panoramoje nedaug režisierių yra taip tvirtai įsitvirtinę tam tikro žanro atstovai kaip korėjietis Parkas Chan-wookas ir graikas Yorgosas Lanthimosas. Jų pavardės prie filmo pavadinimo reiškia, kad žiūrovai pamatys reginį, kuris būdingas tik jiems. Parkas Chan-wookas jau daugiau nei du dešimtmečiai – viena ryškiausių Pietų Korėjos kino figūrų, savo filmais preciziškai ir su akylu dėmesiu detalėms perbraižantis ribas tarp tamsaus trilerio, melodramos ir juodosios komedijos. O Y. Lanthimosas – graikų naujosios bangos atstovas, brutalaus absurdo architektas, kurį sunku įdėti į konkrečią lentynėlę. Abu režisieriai turi nepakartojamą braižą ir nė vienas nėra lengvai pamėgdžiojamas. Neseniai pasirodę jų filmai „Nėra kito pasirinkimo“ („No Other Choice“, 2025 m.) ir „Bugonija“ („Bugonia“, 2025 m.) jau skina apdovanojimus festivaliuose ir visai smagiai atliepia šių dienų realijas, nors abi juostos tam tikru požiūriu yra senų filmų perdirbiniai. Abu režisieriai šiuolaikinio gyvenimo nerimą paverčia humoru, užaštrintu iki peilio ašmenų tiek tiesiogine, tiek perkeltine tų žodžių prasme.

Andrius RAMANAUSKAS

„Nėra kito pasirinkimo“

Filmas „Nėra kito pasirinkimo“ pasakoja apie popieriaus gamybos specialistą, pagaliau pasiekusį viską, ką liaudies išmintis pažada sunkiai dirbančiam šeimos žmogui. Jis turi jaukius namus, šeimos idilę, du vaikus, porą šunų ir gyvenimą, kupiną stabilumo. Deja, stabilumas trunka neilgai. Nauji amerikiečių investuotojai pakeičia visą popieriaus fabriko darbo struktūrą, ir pagrindinis herojus išmetamas iš darbo.

Šeimos tėvas, visą gyvenimą dirbęs tik vienintelį darbą, dabar priverstas tenkintis bedarbio duona arba tapti nekvalifikuota darbo jėga. Jo atlyginimas menkas, tad ir

žmona imasi uždarbiauti odontologijos klinikoje. Šeimai tenka atsisveikinti su šunimis, pirkti pigesnę maistą, parduoti brangiai išlaikomą namą, o dukteriai atsisakyti muzikos pamokų.

Pietų Korėjoje, kur vis dar stiprus vyro kaip pagrindinio šeimos išlaikytojo statusas, tėvas jaučiasi pažemintas ir nesugeba prisitaikyti prie naujos ekonominės realybės. Jis vis dar stengiasi susirasti darbą popieriaus gamybos industrijoje, kur jaučiasi stipriausias. Bėda, kad tokių bedarbių, turinčių panašią ar geresnę kvalifikaciją, yra daugybė. Neturėdamas kito pasirinkimo (kaip jam atrodo), tėvas sukuria beprotišką planą. Jis įdeda netikrą skelbimą į laikraštį, kuriame paskelbia, kad popieriaus fabrikas ieško naujo gamybos vadovo. Gavęs kelias dešimtis gyvenimo aprašymų, jis išsiaiškina visus savo konkurentus rinkoje, o išsirinkęs pačius geriausius, savaime suprantama,

ketina juos nužudyti (kitaip tai nebūtų korėjiečių filmas).

Bedarbio tėvo planas toks: iš pradžių eliminuoti stipriausius konkurentus, o tada nužudyti dabartinį gamybos vadovą. Kai jau viskas bus įvykdyta, tėvas lauks pasirodant naujo darbo skelbimo gamybos vadovo vietai užimti. Tada jis nueis į darbo pokalbį kaip vienintelis likęs tinkamas kandidatas ir lengvai gaus taip trokštamą darbo poziciją.

Žiūrint „Nėra kito pasirinkimo“, sunku neprisiminti kito korėjietiško filmo „Parazitai“ („Parasite“, 2019 m.). Abi istorijos gimsta iš tos pačios ekonominės nevilties ir streso, kur išlikimas tampa savotišku „konkurentų eliminavimo“ sportu. Abu filmai veikia dviejuose lygmenyse – kaip kandžios, intelektualiai aštrios satyros apie socialinę nelygybę ir kaip vizualiai rafinuoti, meistriškai sukonstruoti trileriai su daug tamsaus humoro, įtampos, dramos ir kruvinosios estetikos.

Nauja versija – kitokia

Korėjiečių režisierius Parkas Chan-wookas apie šį filmą svajotojo jau nuo 2000-ųjų, tačiau dėl įvairių finansavimo kliūčių juosta išleido tik šiemet. „Nėra kito pasirinkimo“ tam tikru požiūriu yra perdirbinys, filmas pastatytas pagal amerikiečių rašytojo Donald E. Westlake'o romaną, pagal kurį jau 2005 m. buvo pastatytas prancūzų filmas.

Kaip teigė pats režisierius, ši filmo versija skiriasi, nes perkelia istoriją į Pietų Korėją ir į šių dienų realijas. Siužetui suteikiamas Korėjos kultūros kontekstas, korėjietiška šeimos struktūra ir socialinė tikrovė. Kitaip nei knygoje, čia daugiau dėmesio skiriama kitiems šeimos nariams. Režisierius norėjo, kad ekrane domintų ne tik vienas tėvas ir jo desperacija, kad reginys taptų visos šeimos drama. Taip pat skiriasi istorijos pabaiga ir jos moralinis svoris visai kitoks. Anot režisieriaus, jis siekė parodyti paradokšą, kad žmogus deda itin drastiškas pastangas „dėl šeimos“, tačiau būtent tos pastangos labiausiai ir kenkia šeimai. Tai esminis skirtumas nuo knygos ir prancūziško filmo versijos.

iki pasaulio pabaigos

Tačiau svarbiausia, kad „Nėra kito pasirinkimo“ yra keistai smagus filmas, patraukiantis tuo ypatingu, tik korėjietiškam kinui būdingu būdu. Čia juodas humoras žengia koja kojon su tragedija, o absurdiškiausi momentai staiga tampa emociškai paveikiausi. Taip pat filmas užburia savo estetinė kalba, netikėtais filmavimo kampais, spalvomis, kompozicija, perėjimais tarp scenų. Žodžiu, čia galima rasti gerai subalansuotą užtaisą, kokį tik kinas ir gali pasiūlyti. Tai vienas iš tų retų filmų, kur žiūrovams lengva pasinerti į korėjietišką chaosą, nors esama scenų, kur jautresni užsidengs akis rankomis, bet vis tiek paliks mažą tarpelį, kad matytų.

„Bugonija“: radikali pasaka

„Bugonijos“ istorija prasideda nuo didelės farmacijos kompanijos vadovės. Ši šiuolaikiška moteris puikiai jaučiasi korporacijų pasaulyje. Ji gyvena moderniam name, valdo milžinišką verslą ir kalba verslininkų naujakalbe apie efektyvumą, įvairovių kultūrą, inovacijas ir ateitį.

Tačiau vieną dieną ji pagrobama ir prabunda tamsiame rūsyje, surakinta ant rankais. Prieš ją stovi du keisti kostiumais apsirengę vyrai. Jie paaiškina, jog vadovė pagrobta todėl, kad ji yra ateivė iš Andromedos planetos, kuri nori sunaikinti Žemės planetą. Taip, skamba juokingai, bet jiems viskas kuo rimčiausiai. Pagrobėjai reikalauja, kad ji susisiektų su „savo kosminiu laivu“ ir suorganizuotų susitikimą su ateivių lyderiu. Jų įsitikinimu, tik derybomis su nežemiška rase galima išgelbėti gimtąją planetą nuo sunaikinimo.

Iš pradžių moteris bando paaiškinti, kad jokia ji ne ateivė. Tačiau greitai tampa aišku, kad pagrobėjai gyvena sąmokslu teorijų pasaulyje, jų tikrovė visiškai kitokia. Rūsyje susiduria dvi realybės: korporatyvinė galia ir elitiškumas su žemiausių sluoksnių, nusivylusių sistema, „perdegusių“, traumotų žmonių pasauliu. Jų patirtys, statusas ir traumas neleidžia jiems susikalbėti, tarsi iš tiesų vyktų kontaktas tarp dviejų skirtingų

Kadrai iš filmo „Nėra kito pasirinkimo“ (rež. Parkas Chan-wookas, 2025 m.).

rasių iš priešingų galaktikos kampelių. Tarp šių dviejų stovyklų prasideda pavojingas manipuliacinis žaidimas: ji apsimeta ateive, nes nori ištrūkti į laisvę, o jie siekia palaužti ją fiziškai ir morališkai, nes ant kortos pastatyta visa planeta. Kiekvienas iš jų kovoja dėl savo tiesos, o rūsio erdvė tampa vieta, kurioje susiduria baimė, valdžia, iliuzijos ir realybė.

Filmas „Bugonija“ irgi yra mūsų globalaus pasaulio produktas. Tai Pietų Korėjos filmo „Išgelbėti žaliąją planetą“ („Save the Green Planet“, 2003 m.) perdirbinys, tik angliakalbis. Amerikietiška versija, graikų režisieriaus pastatyta pagal korėjietišką originalą. Sprendžiant iš originalo ištraukų, kurias pažiūrėjau, atrodo, kad šie filmai skirtingi savo nuotaika ir, greičiausiai, prasme. ►

Kadrai iš filmo „Bugonija“ (rež. Y. Lanthimosas, 2025 m.).

◀ Režisierius Y. Lanthimosas teigė siekęs sukurti ne tiek siaubo komediją, kiek „radikalią pasaką apie kolektyvinę paranoją, informacijos perkrovą ir mūsų laikmečio realybės skilimus“. Jo tikslas buvo sukurti filmą, kuris priverstų žiūrovus ne tik stebėti, bet ir aktyviai įsijungti į procesą, dvejoti ir klausti: kaip mes suprantame tiesą, ką reiškia tikėti, kaip

mūsų emocijos ir skausmas gali iškraipyti realybę?

Žaidžia su lūkesčiais

Man patinka filmai, kurie žaidžia su žiūrovų lūkesčiais. „Bugonija“ būtent toks. Žiūrė-

dami filmus, mes natūraliai tikimės tam tikros pasakojimo tvarkos. Tokie motyvai, kai personažas po didelių pastangų pagaliau pasiekia savo tikslų arba jei personažas per ilgai ignoruoja savo trūkumus, ateityje jam tai tampa pagrindine kliūtimi pasiekti sėkmės. Žmogaus smegenys pilnos tokių modelių.

Tačiau „Bugonija“ sąmoningai eina prieš natūralią istorijos tėkmę. Komedijose dažnai taip būna; netikėtumas ir elgtis priešingai, nei tikimasi, dažniausiai yra pokšto esmė. Tačiau rimtesni filmai paprastai laikosi natūralesnės siužeto logikos, taip jie pasiūlo netikėtą posūkį ar pabaigą, bet net ir to žiūrovai natūraliai tikisi.

Tiek „Bugonija“, tiek „Nėra kito pasirinkimo“ siūlo savitą, netikėtą patirtį. Tai du skirtingi, bet modernūs filmai.

O režisierius Y. Lanthimosas žengia toliau: jis žaidžia ne tiek su siužetu, bet ir su pačia filmo prasmės idėja. Kartais sunku suprasti, ar jis juokauja, provokuoja publiką, ar tiesiog lipdo papildomą prasmės sluoksnį. Jo filmai neturi daug paslapčių ir atrodo, kad turėtų būti lengvai paaiškinami, kol nepabandai to padaryti garsiai balsu.

Taip, šio filmo pabaiga netikėta, daug kam įsimins ir tikrai kels daug diskusijų. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad pabaiga čia viską apverčia aukštyn kojomis, tarsi paneigdama visą ankstesnę filmo logiką ir prasmę. Tačiau man atrodo, kad šįkart režisierius tiesiog norėjo pažaisti su žiūrovais, su labai konkrečiais žiūrovais, su tais, kurie linkę tikėti tomis teorijomis. Filmų finalas, manau, sukurtas būtent jiems.

Tiek „Bugonija“, tiek „Nėra kito pasirinkimo“ siūlo savitą, netikėtą patirtį, ir abu juos rekomenduoju pamatyti. Tai du skirtingi, bet modernūs filmai. Nors žodis „modernus“ meno kontekste retai kada vartojamas teigiama prasme, bet šį kartą jį vartoju kaip komplimentą.

„Ženklų ekspresija“: pažinti tapytoją D. Andriulionį

Klaipėdos profesionalaus meno galerijoje „Lyceum“ nuo lapkričio 21 d. iki gruodžio 20 d. veikia vieno ryškiausių Vakarų Lietuvos dailininkų Dano Andriulionio (1951–2023) tapybos darbų paroda „Ženklų ekspresija“, kurioje pristatoma meno gerbėjams menkiausiai pažįstama dailininko kūrybos dalis.

Dailininko kūrinių parodos ne kartą pristatytos visoje Lietuvoje, tad galerijoje „Lyceum“ siekta parodyti mažiau pažįstamą kūrėjo palikimo dalį – parodose lig šiol neeksponuotus kūrinius, atskleidusius ypač jausmingą, intuityvią ir ekspresyvią D. Andriulionio asmenybės pusę.

Per architektūrą – į tapybą

Dailininkas D. Andriulionis pradėjo piešti dar vaikystėje. Netrukus Rokiškio T. Vaižganto vidurinėje mokykloje vienuoliktoko darbus pastebėjo architektas Antanas

Siniauskas, paraginęs jaunąjį Daną siekti architekto išsilavinimo. Iš prigimties drovus, piešdavęs pasislėpęs Danas paklausė autoriteto paraginimo ir įstojo į Vilniaus inžinerinį statybos institutą. Vis dėlto ilgainiui būsimasis dailininkas suprato, kad inžinerinės krypties mokslai netraukia, o širdis linksta prie kūrybinės veiklos – tapybos. Todėl, neilgai pasimokęs architektūros, perstojo į Vilniaus dailės akademiją, Klaipėdos vizualinio dizaino katedrą, kur įgijo dailininko dizainerio specialybę.

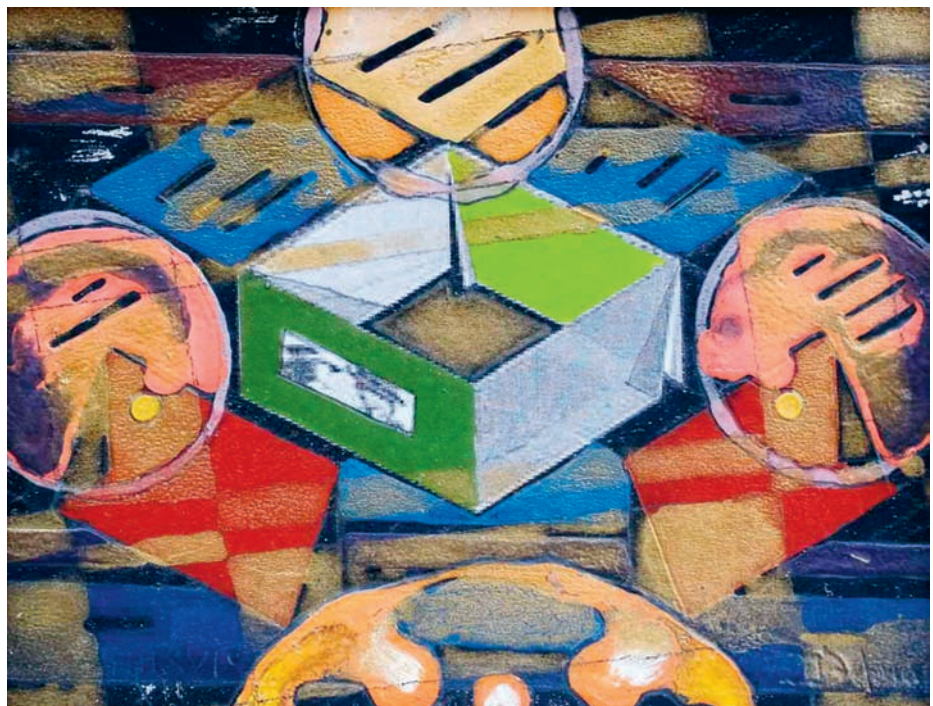
Atsidūręs išsvajotame tapytojo kelyje, D. Andriulionis pradėjo aktyvią kūrybinę veiklą. ►

Agota BRIČKUTĖ

Mažiau žinomi darbai

Idėja surengti šią parodą galerijoje „Lyceum“ kilo prieš metus, kai Klaipėdos kultūros bendruomenėje vyko diskusija apie žymių Klaipėdos menininkų, dailės klasikų kūrybos likimą bei jos sklaidos ir išsaugojimo mieste svarbą.

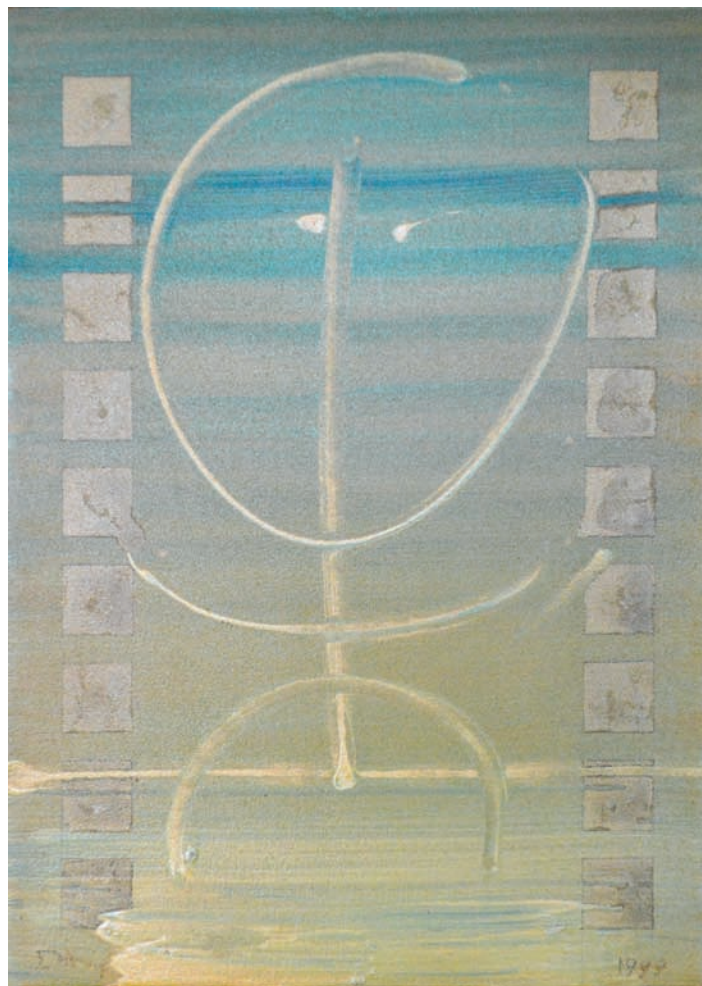
Dailininkas D. Andriulionis buvo vienas ryškiausių, charakteringiausių ir unikaliausių Klaipėdos menininkų. Ypač gili, santūri tapytojo asmenybė paliko neišdildomą įspūdį jį bent kiek pažinojusiems žmonėms. Po menininko išėjimo liko gausus kūrybinis palikimas su žymiaisiais, chrestomatiniiais paveikslais, neužbaigtomis drobėmis ir auditorijai menkiausiai žinomais darbais.

D. Andriulionis. MMXVI.XII. 2016 m. Kartonas, mišri technika.

Objekto transformacija. 1999–2000 m. Kartonas, aliejus.

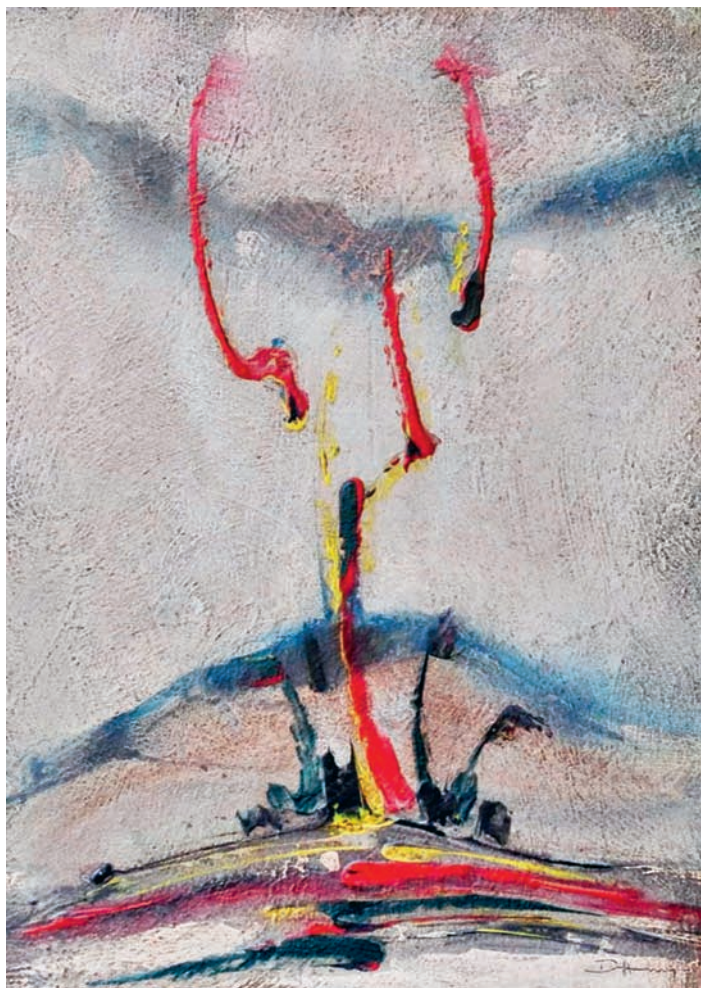

Ženklas virš pasaulio (tūkstantmečio artėjimas). 1999 m. Kartonas, akrilas, aliejus.

Cluny peizažas. Prancūzija, 1993 m. Kartonas, guašas, aliejus.

Siekta parodyti mažiau pažįstamą kūrėjo palikimo dalį – parodose lig šiol neeksponuotus kūrinius, atskleidusius ypač jausmingą, intuityvią ir ekspresyvią D. Andriulio asmenybės pusę.

Kalno ugnis. 1999 m. Kartonas, mišri technika.

Krikštų vizija ties Agilos iškyšuliu. 1995 m. Kartonas, akrilas, aliejus.

◀ Nuo 1992 m. dalyvavo daugiau nei 300 personalinių ir jungtinių meno parodų, buvo aktyvus meninių projektų dalyvis. 1999 m. prisijungė prie Lietuvos dailininkų sąjungos, o 2005 m. įgijo meno kūrėjo statusą.

Nors dailininkas niekuomet nesivaiškė populiarumo ir nesiveržė į avangardą, autoriaus kūrinių metafizika ir per laiką išgryninta meninė estetika pakrerėjo tiek lietuvių, tiek užsienio kolekcininkus, jo darbų paskatino įsigyti muziejus.

Suvaldyta ekspresija

Priskirti vienam stiliui D. Andriulionio kūrybą yra sunku ir, ko gero, nebūtina. Dailininko tapyboje mainosi skirtingų meninių srovių – simbolizmo, ekspresionizmo, orientalizmo – bruožai. ▶

Melnragė (Prie Romo ir Lilės sodybos). 1997 m. Kartonas, mišri technika.

MMII. Bliuzas prie ežero. 2002 m. Drobė, akrilas, aliejus.

Sutvėrimo stebuklas. 1996 m. Kartonas, mišri technika.

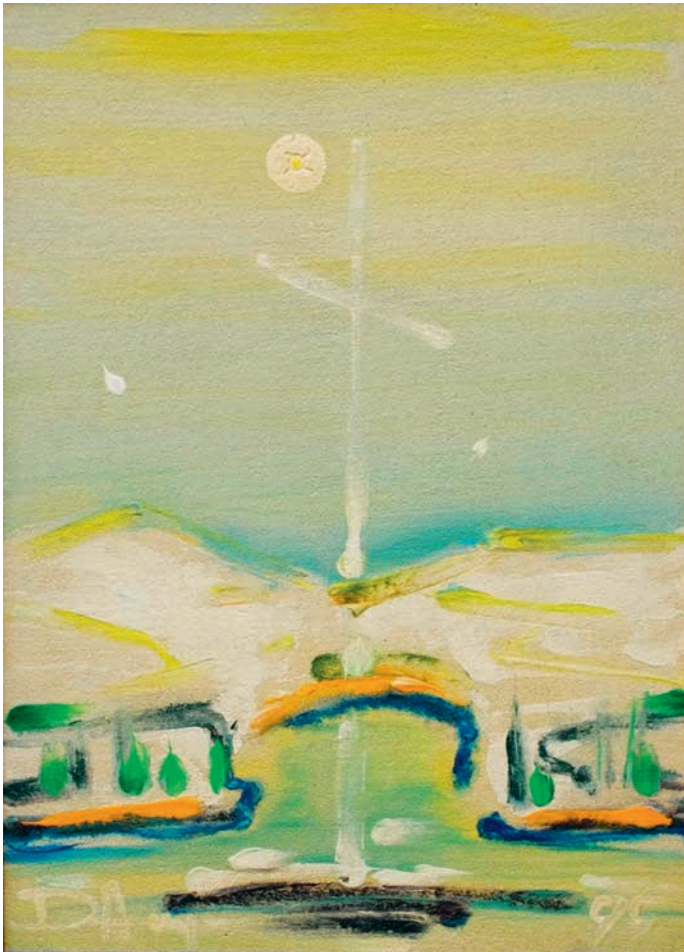

MMIV-XXII. 2004 m. Kartonas, akrilas, aliejus.

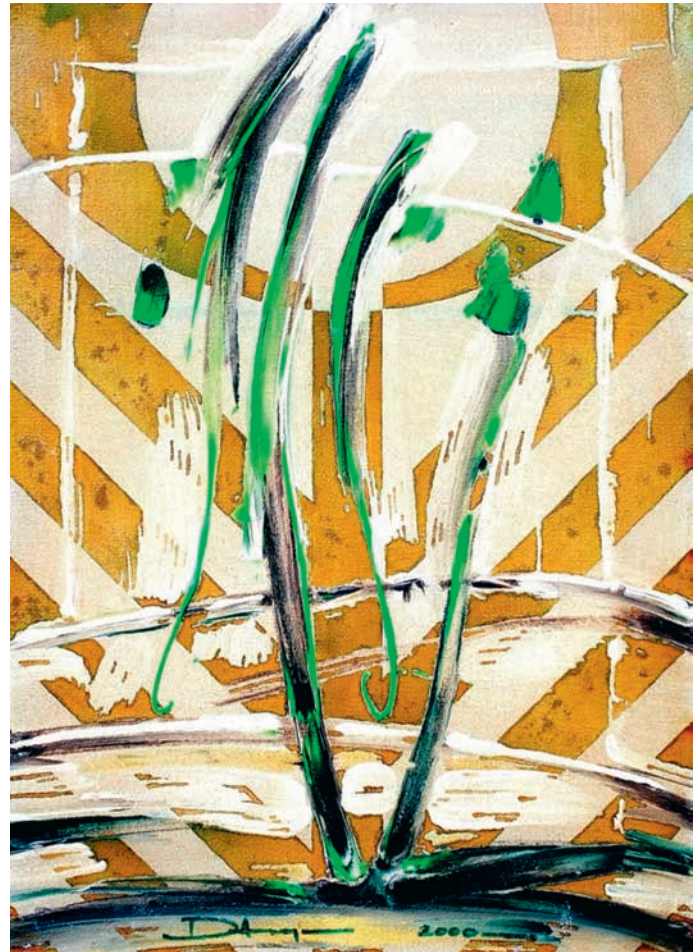
◀ Autorius ypač mėgo tapyti abstrakčias kompozicijas, kuriose realybė būdavo ne imituojama, o redukuojama iki simbolių ir ženklų. Paveiksluose vyraujanti estetika susideda iš harmoningos kolorito, šiurkščių dažų faktūrų, ekspresyvių, gestiškų linijų vienovės.

Kurdamas mišria autorine technika, kurioje derino akrilą, aliejų, tušą, guašą ir net smėlį bei pelenus, nuolat eksperimentavęs, D. Andriulionis išgaudavo ypač sluoksnišką tapybos manierą, kurioje iš paveikslų klodų ir gilumos skverbiasi šviesa. Dinamiškai organizuojami estetiški paveikslų dėmenys, ornamentinės struktūros sudaro vientisą, nepajudinamą architektoniką.

Nors parodos „Ženklų ekspresija“ kūriniuose kur kas mažiau geometrinės ornamentikos, vaizdo schematiškumo ir racionalumo, paveiksluose vyraujanti ekspresija, jausmingumas yra suvaldyti aiškiais, tvarkingomis kompozicijomis. Subtiliuose kūriniuose besiskleidžianti tapybinė laisvė, minties improvizacija,

Štilis. M-2. Prie Didžiosios kopos. 1995 m. Kartonas, mišri technika.

Transformacija. Keistas susitikimas su maestro Rimantu Dichavičiumi. 2000 m. Kartonas, mišri technika.

jausmų proveržiai pažabojami akcentuojant aiškias vaizdo ribas. Toks meninis autoriaus sprendimas simboliškai prabyla apie veržlią, dinamišką žmogiškosios esybės ašį, nuolatinę vidinę kaitą ir plastiškumą bei susidūrimą su išorinio pasaulio rėmais ir pasipriešinimu.

Platus interesų laukas

Galerijoje „Lyceum“ eksponuojamoje parodoje atsiskleidžia ne tik mažiau žinoma ir tyrinėta D. Andriulionio kūrybos dalis, plačiau atspindėtas ir dailininko interesų laukas, visapusiška kūrėjo asmenybė ir temperamentas.

Paveiksluose išnyrantis kalvos, horizonto motyvas primena, kad autorius mėgo keliauti, kopti į kalnus (Palmyrą, Altajų, Tian Šanį), svajojo aplankyti Himalajus. Susidomėjimą egzotiškais tolimaisiais kraštais liudija ir menininko kūryboje pastebima

rytietiška tapybos maniera, dėmesys ornamentui bei siekis gyvenimo chaosui suteikti struktūrą ir tvarką.

Viena svarbiausių vienokiu ar kitokiu pavidalu pasirodančių temų tapytojo kūryboje buvo ir lietuviškas peizažas, ypač mėgtas baltųjų kopų, pamario gamtovaizdis bei koloritas. Abstrahuotuose peizažuose autorius neretai įpindavo Lietuvos istorinio ir kultūrinio paveldo simbolių, Mažosios Lietuvos atributų – krikštų. Ypatingas susidomėjimas archajiška baltų mitologija D. Andriulionio tapybą prisodrina senovinių ženklų, runų, kosmologinių motyvų ir juose užkoduotų gyvenimo laikinumo, būties cikliškumo metaforų.

Autoriaus polinkį į misticizmą bei ezoteriką patvirtina ir tai, jog Danas ypač mėgo skaityti rašytojo, antropologo Karloso Kastanedos knygas. Įkvėptas šio mįslingo kūrėjo minčių, D. Andriulionis prisodrindavo savo paveikslų ciklus dvasinių atradimų, drobėse užkoduodavo asmenines metafizinių patirčių nuotrupas.

Neblėstanti kūrėjo šviesa

Gimęs lapkričio 25-ąją, po vienu iš pagrindinių ugnies stichijos, Šaulio, ženklų, D. Andriulionis jautė ypatingą ryšį su liepsna. Ne veltui jis kone kasdien šildėsi prie žvakės namuose ir dirbtuvėse, o vakarus jaukiai leisdavo prie židinio. Neatsitiktinai paroda galerijoje pristatyta taip pat lapkritį, kai dažnas tamsą išsklaido jaukia žvakės šviesa.

Žvakės simbolika tampa tiek paties D. Andriulionio kūrinių, tiek parodos leitmotyvu. Paveikslų centre išnyranti vertikalė veikia lyg metafora, įkūnijanti neblėstančią dailininko kūrybos šviesą.

Tapybinėje parodos visumoje vyraujanti panaši kompozicija, pasikartojantys vaizdiniai tarsi sujungia atskirus parodos komponentus į vieną nenutrūkstančią liniją – be pradžios ir pabaigos, nuolat judančią, besitransformuojančią kūrybos tėkmę.

Pasaulis kaip valia ir vaizdinys: filosofiniai A. Gudaičio tapybos aspektai

Minint vieno žymiausių ir įtakingiausių XX a. lietuvių tapytojų, koloristinės tapybos atstovo, ilgamečio Vilniaus dailės akademijos (VDA) dėstytojo Antano Gudaičio 121-ąsias gimimo metines, LNDM Prano Domšaičio galerijoje Klaipėdoje nuo gegužės 15 d. iki spalio 5 d. veikė paroda „Antanas Gudaitis. Kompozicijos“. Norintieji giliau pažinti meną, įsigilinti į A. Gudaičio kūrybą spalio 2 d. ten pat buvo pakviesti į dr. Tomo Kiaukos paskaitą „Pasaulis kaip valia ir vaizdinys: filosofiniai Antano Gudaičio tapybos aspektai“. Doc. dr. T. Kiauka – teologas, filosofas, eseistas, tapytojas. Šiuo metu dėsto VDA ir užsiima moksline veikla, taip pat rengia tapybos parodas. Viena iš jo mokslinių interesų sričių – kultūrinės ir istorinės bei psychosocialinės meno ir filosofijos sąsajos. Šis straipsnis parengtas pagal LKT finansuojamą projektą „Mintis ir vaizdas. Įvaizdintos estetikos etiudai“.

Tomas KIAUKA

I

A. Gudaičio kūrybą galima nagrinėti ar mokyti matyti pritaikant gana skirtingas meno interpretacijos strategijas ar meno sampratos koncepcijas. A. Gudaitį galima analizuoti, pvz., iš dailėtyros perspektyvos, kai visų pirma atsižvelgiame į jo tapybinę kalbą, plastiką: paveikslų kompoziciją, piešinio ir potėpio ekspresyvumą, spalvinę gamą, jo vietą meno istorijoje ir t. t. Šiuo kampu jis analizuotas ir jo nuopelnai įvertinti ne kartą, galiausiai jis laikomas vienu vadinamosios lietuvių koloristinės tapybos krikštėvių. Galima A. Gudaičio kūrybą

nagrinėti ir visai kitu požiūriu – ne atsakant į klausimą KAIP, tuo labiau užsiima dailėtyra, bet konfrontuojant su klausimu KAS ir KODĖL, o čia jau pereiname į meno filosofijos lauką: kodėl A. Gudaitis tapo, ką jam tai reiškia ir ką tai sako man, kai matau jo paveikslus? Formaliai, pagal žanrus galime iš karto atsakyti gana paprastai: A. Gudaitis tapo portretus, natūrmortus, grupines kompozicijas, rečiau ir labiau ankstyvuojau laikotarpiu – dar ir peizažus. O KAIP jis tai daro? Juk jo portretai skiriasi, pvz., nuo Giuseppe's Arcimboldo, Rembrandto ar Algimanto Švėgždos nutapytų portretų ar natūrmortų – tarp jų beveik nieko bendro, išskyrus formalų žanro pavadinimą.

Antai G. Arcimboldo žaidžia su mūsų regėjimo optika, jos gebėjimu atskirus objektus jungti į vientisą reginį, ir tada iš vaisių ar daržovių (ar kitų objektų) kom-

pozicijos susikuria, pasimato koks nors charakteringas portretas, į kurį labai smagu žiūrėti, nes smagu matyti, kaip koks nors artišokas virsta Venecijos pirklio smakru. Rembrandtas, iš tamsos atkovodamas materijos paviršius, tapo šviesą, jo portretai – tai likimo veidai, dažniausiai gyvenimo išsvarginti, nelinksmi, bet gilūs – visi jie konkretūs, asmeniškai, unikalūs. O A. Švėgždos česnakai ir patisonai, nors žanro požiūriu tai natūrmortai, vis dėlto turiniu – veikiau visatos ir kosmoso atvaizdai, kuriuose švyti gyvybės prigimties paslaptis ir nesuvokiamas, žodžiais nenusakomas grožis. Visi šie autoriai tapė ant drobės (ar kito materialaus paviršiaus), ir yra matomi akimis ir todėl yra išoriški, suvokiami regos jusle. Tačiau akivaizdu, kad visi jie, nors vienaip ar kitaip perteikia išorinį pasaulį ir jo pavidalus, visgi jo nekopijuoja – jie reprezentuoja visai kitą tikrovę. Tai nesunku suvokti, pažvelgus į mus supančią realybę, kurią tariamai matome ir šių autorių darbuose. Parduotuvėje, vaisių ir daržovių skyriuje dėžėse suguldytuose apelsinuose ar svogūnuose mes nerasime fantasmagoriškų arcimboldiškių portretų, „Maximos“ kasoje sėdinčios pardavėjos veide neįžvelgsime likimo istorijos, o pasirodžiusi susmulkinti česnaką „Bolognese“ padažui nepamatysime slėpiningo visatos veido. (Nors palikime klausimą atvirą, gal kaip tik menas gali padėti išmokti visa tai ir dar daugiau pamatyti?) Apelsinai dėžėje liks tik beformė vienietų krūva, apatiškas kasininkės veidas veikiau primins kyborgą, o česnakas ant pjaustymo lentos tebus ne visiems malonų kvapą skleidžiantis kulinarinis ingredientas.

Taigi matome, kad daiktai ar objektai minėtų dailininkų darbuose vaizduoja ne tai, ką vaizduoja (prezentuoja), arba, tiksliau sakant, vaizduodami tam tikrus objektus mums pasakoja, liudija ar parodo (reprezentuoja) visai ką kita. Išorinėje matomi

vaizdinys: ičio tapybos aspektai

G. Arcimboldo. Oras. Maždaug 1556 m. Aliejus.

vaizdai čia nereprezentuoja išorybės, bet yra išorybėje išreikštos dailininkų vidujybės, tiksliau, vizualizuotos jų patirtys. Svarbu ir ypatinga čia yra tai, kad vidujybės, išreikš-

tos išorybėmis, įgauna visai kitas savybes nei vaizduojami objektai, kuriuos matome jų paveiksluose ir kuriuos pažįstame iš savo kasdienės patirties.

Jeigu žiūrėsime į A. Gudaičio paveikslus, natūraliai kils klausimas, ką čia matome? Kodėl jie tokie grubūs, tarsi kirviu nutašyti, net daugeliui turbūt negražūs? Kodėl portretuose vargiai atpažintume konkretų žmogų, o moteris žengia kartu su žuvimis, kurios, kiek žinome, turėtų gyventi vandenyje, o ne skraidyti ore kartu su moterimis? Arba „Žiūrintys į žvaigždes“: ne itin simpatiškų žmonių veidų būrelis spokso į dangų, nors ten lyg ir nieko ypatingo, net žvaigždžių nematyti? Paverskime šį klausimą į jau užduotą minėtiems trims menininkams: ką (ir kaip) reprezentuoja A. Gudaičio paveikslai?

II

Pažvelkime į A. Gudaičio kūrinius per vokiečių filosofo Arthuro Schopenhauerio (1788–1860) minčių apie meną prizmę, nes taip galime atskleisti galbūt iki šiol nematytus filosofinius tapytojo kūrybos aspektus. Tuo tikslu trumpai apžvelkime, ką sakė A. Schopenhaueris apie meną.

Pradėkime nuo to, kad lengva kalbėti apie meną, bet sunku apčiuopti jo prigimtį. A. Schopenhaueris buvo vienas iš tų, kurie bandė tai padaryti. Savo didžiajame veikale „Pasaulis kaip valia ir vaizdinys“ meną jis traktuoja tiesiog kaip būdą stebėti / matyti daiktus nepriklausomai nuo jų „pagrindo / priežasties sakinio“ (*vom Satze des Grundes*). Ką gi tai reiškia?

Pasaulis, kuriame sąmoningai leidžiame savo gyvenimus ką nors veikdami, yra pripildytas atskirų daiktų ir reiškinių, kurie, kaip ir mes, egzistuoja ypatingai bei individualiai ir tiek tarpusavyje, tiek su mumis yra susiję erdviniais, laiko ir priežastiniais ryšiais. Jei apsižvalgytume, pamatytume skirtingus objektus, pvz., stalą, kėdę, lentyną ar ką nors kita. ►

A. Švėgžda. Du geltoni obuoliai. 1991 m. Popierius, pastelė.

◀ Jiems visiems būdinga, kad jie ne šiaip kokie nors ar kažkokie, bet yra būtent šie daiktai. O tai reiškia, kad jie turi tam tikras vidines ir išorines savybes būti tam tikru būdu laike ir erdvėje – tam tikrais atstumais kitų daiktų atžvilgiu, ir kiekvieno jų laukia tik jiems priklausanti praeitis ir ateitis. Ir todėl, kad jie kaip tik čia ir kaip tik dabar yra, ir apskritai, kad jie yra tokie, kokie yra, egzistuoja pakankamas pagrindas ir pakankamos priežastys. Tai įprastinis mūsų pasaulis, kuriame gyvename ir kurį patiriame kasdien.

Filosofija nuo antikos laikų kėlė klausimą, ar šis pasaulis, kurį matome ir patiriame juslėmis, yra tikras, ar tai tik regimybė ir iliuzija, kaukė ar dar kas nors nepažinomas. Vokiečių filosofas Immanuelis Kantas įvedė sąvoką *Ding an sich* – daiktas savyje, kurio mes nepajėgūs pažinti „objektyviai“ ar galutinai, mes galime tik patirti, kaip jie, tie daiktai, mums pasirodo ir kaip jie reiškiasi. Patikslindami juos galime pavadinti pasirodiniais arba reiškiniiais.

Mąstytojas A. Schopenhaueris pratęsė šią I. Kanto mintį apie pasirodinių ir reiškinių pažinimo galimybes dvejopu būdu. Pirma, jis mano, kad tą daiktą savyje, taigi už reiškinio besislepiančią nepažiną pasaulį, galintis apibrėžti konkrečiau – būtent kaip *valią*. Ir antra, kadangi save mes patiriame ne tik kaip kūną, bet ir valią, kuri objektiškai reprezentuojama kūno-pavidalo išraiškose (pvz., medis, kultūristas, anorektikė), ir

ši patirtis esanti vienintelis raktas į vidinį esaties pasaulį, kuriuo disponuojame, todėl turime pagrindą ir visus kitus reiškinius suprasti kaip tokios valios objektivacijos išraiškas.

Kitas svarbus I. Kanto filosofijos pratęsimas, kurį atlieka A. Schopenhaueris, yra reiškinių srities suskirstymas į dvi plotmes. Viena yra įprastinė mūsų suvokimo plotmė, kurioje mes išgyvename pasaulio dalykus kaip vienas kitą veikiančių daiktų samplaną. Tai mums įprastas ir pažįstamas reiškinių pasaulis. Antroji plotmė, kurios neradime I. Kanto filosofijoje, yra *grynosios objektyvybės* plotmė. Ji pasiekama tada, kai daiktai ir reiškiniai yra stebimi atsietai nuo jų specifinių įvaizdžių formų, būtent nuo erdvės, laiko ir priežastingumo, kai lieka tik tai, ką A. Schopenhaueris, sekdamas Platonu, vadiną *idėja*. Toks daiktų / reiškinių stebėjimas, anot filosofo, yra estetiškas. Idėja nepriklauso nuo jokių priežastinių ryšių, nes idėjos nepatalpinsi nei laike, nei erdvėje. Kiekvienas žmogus kiekvienu momentu randasi kažkur pasaulyje, jis juda ir keičiasi, ir jo egzistencijos bei veiksmų trukmė yra ribota ir datuojama. O *žmogaus idėja* nėra *kur nors* ar *kada nors*, ji neturi jokios istorijos. Būtent todėl egzistuoja daug įvairių žmonių, bet tik viena žmogaus idėja, ir tą patį galima pasakyti apie visus kitus daiktus ir jų idėjas. Skirtingai nuo sąvokų, idėjos nėra abstrakcijos, kilusios iš reiškinių. Veikiau jau atskiri reiškiniai yra tai, į ką pavirsta idėjos, jei į jas

žiūrėsime iš pagrindo / priežasties sakinio perspektyvos (pvz., kokia nors konkreti vėjo sukelta audra jūroje ar sausumoje – tarkime, 2000 m. siautęs urganas Anatolijus). Nepaisant to, taip pat ir idėjos išlieka vaizduotės objektais ir tik tokia forma jos gali egzistuoti. Tuo jos skiriasi nuo platoniškos idėjų sampratos; jos, Platono manymu, randasi kažkur anapusybėje, kitame, tobulame ir amžiname pasaulyje.

Idėjas, o ne paskirus daiktus ar reiškinius mes galime suvokti tik tada, kai išsivaduojame iš natūralaus santykio su pasauliu, kuriame paprastai randamės savo kasdienybėje. Tol, kol mes kaip *individai* įsivėlę į pasaulio reikalus, nesame laisvi estetiniam žvilgsniui (pvz., visai suprantama, kad būdami audroje jūroje pirmiau galvosime, kaip išgyventi, o ne estetiškai gėrėsimės gamtos šėlsmo galia). Būdas, kuriuo mes išgyvename pasaulį, mums yra padiktuotas mūsų valios, mus traukia tai, kas ją skatina, inspiruoja ir maitina, o tai užstoja idėjas nuo estetinio matymo. Kad iš tiesų suvokčiau idėją, visų pirma turėčiau atsisakyti bet kokio individualumo, man reiktų atsiplėšti nuo valios ir tapti „skaidriu objekto veidrodžiu“. Kaip grynas pažinimo subjektas aš tuomet nebeklausiu daugiau nei Kur ir Kada, Kodėl ir Dėl ko, bet klausiu tiktai Kas. Mano paties būtis nebeįeina į pasaulio objekto stebėjimą, aš jį stebiu taip, tarsi čia jis būtų atskirybė, arba, kitaip tariant, – kaip idėją. A. Schopenhaueris manė, kad idėjose, kaip betarpiškose valios objektyvacijose, tiesa apie pasaulį pasirodo aiškiau nei atskiruose daiktuose. Meno uždavinys šių tiesą atspindėti ir parodyti kitiems. Jo pareiga yra tai, kas visiems pasaulio reiškiniais yra esmiška ir kas juose išlieka, padaryti matoma. Ir tai jis turi daryti neatsižvelgdamas į nieką – jokias moralines ar etines normas, menininkas turi būti visiškai laisvas nuo bet kokio vertinimo, jeigu tik sugeba įvykdyti savo misiją – būti žmonijos veidrodžiu ir sąmonėje atverti tai, kokios idėjos slepiasi už pasaulio regimybių iliuzijos.

III

O dabar vėl pažvelkime į A. Gudaičio paveikslus per A. Schopenhauerio estetikos prizmę. Žmogus A. Gudaičiui yra ne konkretus, bet jo idėja – jis neturi asmeniškios istorijos (kaip Rembrandto paveiksluose), o

reprezentuoja universalią žmogaus istoriją. Todėl, žiūrėdami į A. Gudaičio portetus, net jei tai, pvz., dailininko autoportretas, galime išvysti ne tik Antaną, bet tiesiog žmogų, žmogaus rūšies atstovą, todėl ir save, nes tai įgalina tapatintis, – kaip senį su paukščiu (nors dar ir nesame seniai, bet tokiais galime tapti), kaip „Sūnų palaidūną“, kaip į žvaigždes žiūrintį nustebėlį. Ir čia slypi gilesnė tiesa, nes idėjose, kaip betarpiškoje valios objektyvacijose, tiesa pasirodo aiškiau: 1970 m. paveiksle „Moterys ir žuvys grįžta namo“ moteris, žengianti kartu su žuvimis, reprezentuoja gilesnę tiesą nei tariamai objektyvią mokslinę-biologinę, kad žuvys nevaikšto kartu su žmonėmis kažkur ore. Nes biologinė tiesa būtų priežastinė, o A. Gudaitis atveria kitą, daug gilesnę tiesą.

Galime pradėti nuo plastinės kalbos. Šis jo paveikslas skamba, jaučiamas žingsnių

judesio ritmas, monumentalus, nuo detalių apvalyta kompozicija. Mes neatpažįstame moters, nežinome nei kas ji, nei kiek jai galėtų būti metų, nei kokios jos profesija ar

Žvelgdamas į A. Gudaičio paveikslus, matau laisvą nuo priežastinių ryšių, interesų ir kovos už būvį pasaulį.

likimas, nekalbant jau apie vardą. Neatpažįstame ir žuvų rūšies, gal čia tos skraidančios? O gal raudės ar lydekos? Iš paveikslo to nenustatysime, o ir ne tai čia svarbu. Svarbu, ką čia matome – moters, žmogaus, žuvų, visų jų vienovės, judėjimo kažko link, tai dailininkas

pavadino „namais“, vaizdinys. O gal ir paties gyvenimo idėja: gyventi – tai grįžti namo kartu su visais, su kuriais gyvename šiame pasaulyje – paukščiais, žuvimis, ožkomis, medžiais. Į tikslą žengiame be batų, basomis, jausdami rupų žemės paviršių, kuris nebūtinai glotnus ir švarus, net tenka kilstelėti sijoną – ėjimas nėra toks lengvas. Šis ėjimas reprezentuoja ėjimą gyvenimo keliu. Taigi A. Gudaitis šiame paveiksle atveria, kaip minėjau, kitą tiesą-idėją: visa, kas gyva, grįžta namo, ten, iš kur atėjo. Aišku, tai biblinė, sena kaip žmonijos atmintis tiesa. Bet jos suvokimas ir patyrimas vyksta ne informacinėje plotmėje, todėl žodžiais to nepasakysi taip, kaip mums tai atvėrė tapytojas savo paveiksle.

O štai 1980 m. drobė „Du paukščiai ir senio galva“. Melsvame indigo fone – trys objektai, kuriuos vargiai atpažintume, jeigu ne pavadinimas. ►

Rembrandtas. Autoportretas. 1659 m. (?). Drobė, aliejus.

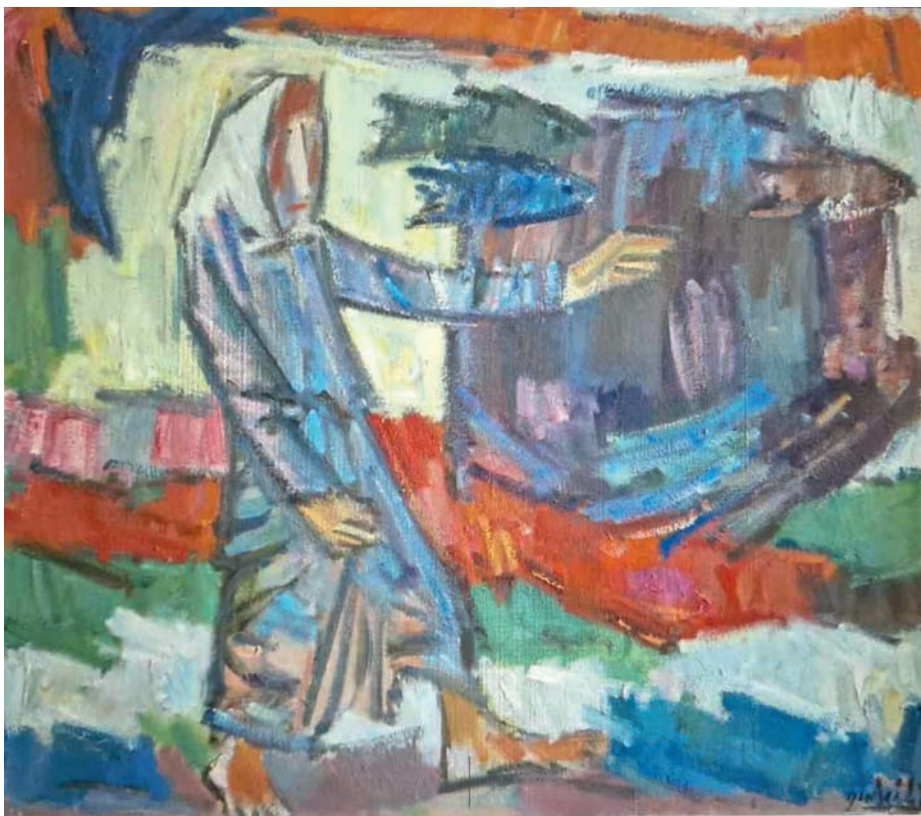

K. Hokusai. Paukštis ir vyšnių žiedai. 1833–1834 m. Medžio raižinys.

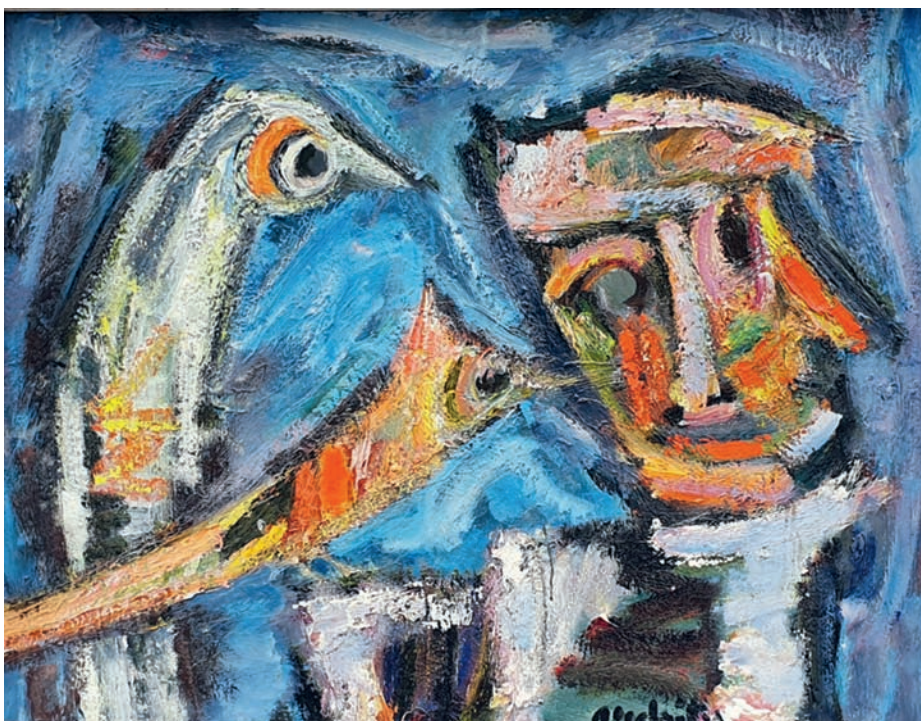
◀ Nutapyti grubiai, šaržuotai, kone groteskiškai. Paukščius iš snapų siluetų ir akių gal ir atpažintume kaip paukščius, bet senio galva trikdė kur kas labiau. Kuo toliau žiūri, tuo neaiškiau, ar tai veidas iš priekio (*in fas*), ar iš profilio, net atrodo, kad kaip kubizme – galima įžvelgti abu. Paveikslas nutapytas tipiškais A. Gudaičiui energingais, ekspresyviais mostais (gal net su savotišku kūrybiniu įtūžiu?), atsikartojančia spalvine gama, kurios irgi nepavadintumei nei patrauklia, nei malonia, veikiau jau stipria, ryškia, neatremiama, savaip net primygtine, kad ir ką tai reikštų kiekvienam individualiai. Paukščiai atrodo susidomėję senio galva, žvelgia į ją, tik neaišku, kodėl – nei jis juos lesina, nei dar kaip nors vilioja. Seniui viskas atrodo nė motais, nors irgi neaišku, kodėl. Paveikslas kažkoks aštrus, plastiškai šaižus, net „duriantis“. Jo niekaip nepavadinsi gražiu, lyginant su daugelio žymių meistrų darbais, pvz., japonų dailininko Katsushikos Hokusai medžio raižiniais. Jo paukščių ar kitų gyvūnų atvaizdai savo grožiu, net tobulumu toli pranoksta realybę. Paukščio siluetas, jo charakteringas judesys, smulkiausias detalės ne tik leidžia atpažinti, koks tai paukštis, bet ir kelia baimingą susižavėjimą šia būtybe, taip pat ir pasauliu, kuriame ji randasi. Ir, žinoma, neįtikėtina K. Hokusai meistrystė. Nieko panašaus A. Gudaičio paveiksle: čia matome veikiau baidykles, groteskiškus personažus, o jeigu palyginsime su jau minėto Rembrandto autoportretu, mums gali net pasirodyti, kad A. Gudaitis tiesiog nemoka nei piešti, nei tapyti.

Šie bandymai palyginti yra esminė klaida, kurią dažnai daro žiūrovai. Turėdami įsitikinimus, kas yra gražu, koks turėtų būti menas (dažniausiai tai siejama su meistryste – „aš taip nemokėčiau“), žiūrovai greitai nurašo tai, ko nesupranta, ko nepažįsta, kas jiems svetima, nematyta, kas tiesiog neatitinka jų kriterijų. Nes jeigu A. Gudaityje ieškosime Rembrandto ar K. Hokusai, suprantama, kad jų ten nerasime. Lyginti galime nebent dėl to, kad pamatytume, kokie jie yra nepalyginami.

Tai kas gi ten tokio su tais paukščiais ir senio galva? Galiu pasidalyti tik savo įžvalgomis, nors jos irgi nėra vien tik mano, bet nemenka dalimi A. Schopenhauerio inspiuruotos: amžinybės akistatoje matau būtybes – man nesvarbu, kokie ten paukščiai, ar koks senis ir ar iš viso ten paukščiai (zylės, žvirbliai ar varnos – visi jie ten yra, nes tai paukščio idėja). Būtybės atrodo atkaklios,

A. Gudaitis. Moterys ir žuvis grįžta namo. 1971 m. Drobė, aliejus.

A. Gudaitis. Du paukščiai ir senio galva. 1980 m. Drobė, aliejus.

užsispyrusios, savaip pašėlusios, net išdykusios. Jos linkusios pokštauti, pasišaiptyti iš savęs ir vienos iš kitų, o gal ir palydėti į kitą pasaulį, jeigu prirėiks – niekas, atrodo, jų negąsdina ir neišgąsdins. Viskas yra visatos

šokis, jis kartais ir dygus, ir apgailėtinas, gal ir skausmingas (kokios spalvos, kokie potėpių mostai!), bet sykiu ir žaismingas, tai byloja būtybių fizionomijos. Paveikslas apnuogina mūsų egzistencijos idėją, o sa-

A. Gudaitis. Žmonės žiūri į žvaigždes. 1972 m. Popierius, spalvotos kreidelės.

A. Gudaitis. Kaimo orkestras. 1974–1976 m.

vitas jos grožis ar skausmas nėra nusakomi žodžiais, vienas iš būdų – šis paveikslas.

Ar A. Gudaičio tapyba nėra nuasmenintą pasaulis, neatsižvelgiantis į mano (ar

bet kurio kito žmogaus) kaip unikalaus žmogaus išskirtinę savastį, asmenybę, charakterio ypatybes ir likimą? Šiais laikais juk taip madinga pabrėžti savo originalumą – aš tik vienas vienintelis / vienintelė toks / tokia! Iš vienos pusės taip – kalbant apie vaizduojamus paveikslų personažus, – tokio individualaus originalumo vaizduojamų objektų atžvilgiu A. Gudaičio kūryboje nepamatysime. Bet iš kitos pusės – kalbant ir žiūrint kartu su A. Schopenhaueriu, – tai išsivadavimas iš savo valios pančių, kurie mane verčia nuolatos kažko siekti ir nenurimti, kurie nukreipia mano žvilgsnį nuo estetinio pasaulio suvokimo. Toks A. Schopenhauerio požiūris rezonuoja su budizmo mokymu, kuris teigia, kad visos mūsų kančios kyla iš troškimų, k. t. iš valios. Žvelgdamas į A. Gudaičio paveikslus, į moteris su žuvimis, senius su paukščiais ir kitus, matau laisvą nuo priežastinių ryšių, interesų ir kovos už būvį pasaulį. Tai matydamas ir pats tampa pasaulio akimi, veidrodžiu ir galiu grožėtis, patirti pasaulio idėjas taip, kaip jas unikaliu būdu matė, patyrė ir perteikė tapytojas A. Gudaitis.

Jūratė SUČYLAITĖ

Įsikūnijimai: sugeriamasis popierius

Laivelis rašto upėje
kelis kartus pasisupo,
sugėrė rašalo perteklių.
Nei vėjo gūsis,
nei puslapį verčiantys pirštai
jau nesugriaus užrašyto gyvenimo.

Virš upės ūkanos sklaidosi,
ryškėja laivai ir namai,
iš kamino lengvas dūmas kyla.
Ar šitas krantas mano?

Kaip sukneles matuojusi raides,
žodžių veidrodžiuose
sielos drabužį matau:
aš juoduliais nusėta. Ar baltieji
perskaitys mane teisingai?

Ilgai gulėjau prigludusi
prie raštininko laivelio,
kiekvieną žodį bučiavau,
rašalą gėriau.

Nėra vandens,
kuris mane nupraustų,
vandenyje galiu tik brinkti,
pleišėti it tirpti.

Juodoji mikstūra
po vieną šaukštą atsibudus
nebematantiems dangų gražins
ir kainuoja nedaug –
tik mano gyvenimą.

Šis krantas mano,
dangus,
kurį šimtais akių pamatysiu –
mano.

Kelionė laiku. XX a. pradžia

Nuo rašto lyg nuo žibalinės lempos
šviesa į seno tėvo veidą kyla.
Jo žvilgsnis plaukia ilgesio upe
laukais, miestelio gatvėmis, pro mišką,

tenai, kur šniokščia nežinia, kur gyvenimus
kaip laivelius likimo bangos svaido,
o kartais daužo į uolas.
Jis kosėjo krauju, bet gyvas.

Jo valandos genėtos kaip medžiai,
jo valandos laužytos vėtrų ir šlapio sniego,
jo valandos – darbų ir atodūsių prirašyti
kalendoriaus lapeliai, ir sausos beržinės
malkos
liepsnoja, ūžia už krosnies durelių.
Vaikai deda delnus prie koklių,
taip šildo priglusdama amžinybė,
tik vaikai šito nežino.

Atėjau prie jo ugnies
iš tolimo laiko, iš suplėšyto rašto skiaučių,
iš savižalos peiliu išraižytų raidžių
kūno šventovėje.
Atėjau, palinkau prie senojo rašto –
dega, oi, kaip dega akys
nuo beribės esaties prisilietimo.
Senas tėvas nemato manęs.
jam aš dar negimiau.

Emocijų veidukai

Į mane žiūri geltonas veidukas,
labai plati šypsena,
raudonos širdelės akių vietoje –
turėčiau džiaugtis,
man rašo palankiai nusiteikęs žmogus.
Geltonas veidukas didėja,
skyla į du veidukus,
veidukai dauginasi,
didžiulė geltonų veidukų užuolaida
skleidžiasi prieš mane.
Aš pasiilgau dienos šviesos,
atitraukiu linksmuolę užuolaidą,
už jos – užmūrytas langas.
Geltoną veiduką užsiklijuoju
ant savo liūstančio veido,
plati šypsena, akyse – raudonos širdelės.

Kai glaustosi nerimas

Ilgiausios mūsų pokalbio
kaip žemės,
kurioje atsiveria vartai
iš mažų vidinių kambarių
į saulės ir mėnulio šokį.

Mes bėgiojame,
sukamės ratais
lyg skruzdėlės
iš suardyto skruzdėlyno.

Saulėi tekant retai bežiūrime
į rugius arba į tolimą mišką.
Mums pateka mažos saulutės
interneto žinutėse
prie paskutinio žodžio.

Saulutės greitai pakyla
į džiugesio zenitą,
bet jaustukų dienos trumpos:
saulutės leidžiasi žemyn,
užmiega
prie paskutinio parašyto žodžio.

Mūsų žodžių šviesumas blanksta
kaip baigiančių tarnauti
elektros lempučių šviesa.
Geltona saulutė šypsosi:
jaukis ramiai, dar gyvename,
tik nepažiūrėk nerimui į akis,
kai jį sutiksi kaip benamį šunį
senamiesčio gatvėje.
Nepažiūrėk, nes atseks į namus,
kauks mėnesienoje
lyg nujausdamas mirtį.

Gauruotas šiltas nerimas
jau glaustosi, laižo mano kojas.
Kada, iš kur jis pas mane atėjo?
Šiandien benamiai mes abu.
Žinutės geltona saulute,
kaip mums neužsidaryti
vidinės tuštumos planetoje,
kurią ryja juodoji skylė?
Mano širdis veržiasi ŠVIESTI.

Kai nusitrina ribos

Komodos medienoje vos įžiūrimi
senelių gyvenimo kontūrai
ryškėja, jau įžiūriu
vestuvines nuotraukas.

Nuotraukų moterys atgyja,
klausia, ar jau krosnis pakurta,
ar užminkytas ragaišis.
Komodos stalčiuje
tarp baltutėlių skalbinių guli
sulankstytos mirusių vaikelių istorijos.

Nuo bufeto lėkštės nuplasnoja
šipkartė, subanguoja Atlantas.
Laivas Amerikon, giminė,
susirinkusi prie išleistuvių stalo,
atsidūsta po pilku dangumi
ir užminga, sapnuoja mane
bufeto lėkštėje, baltoje
su mėlynais pakraštėliais.

Kėdė į ausį kužda, kad ir jos dalelė
buvo žmogumi. Apžiūrinėju kėdę,
ieškau joje paslėpto žmogaus veido,
neįžiūriu, tik sukasi ūkas.

Šiltas vėlių debesėlis
virš galvos skleidžiasi kaip skėtis,
o laikrodžių rodyklės
tempia plonus tinklus
tarp dabarties ir senų istorijų laiko.

Tarp metalinių balsų

Jau pusmetį jaučiu
kūno ląstelių vibravimą –
noriu pabūti tyloje.

Gal pavyks išgirsti,
kokie garsai bunda manyje,
kokią tiesą ištars šitas laikas?

Pavargau nuo šaižumo.
Autotraukiniai drebina sienas,
bet ne nuo jų apkurto valanda.
Mūsų balsai metaliniai.

Vaikystėje
prieš susirgdama plaučių uždegimu
jaučiau gerklę. Man jos neskaudėjo,
tik jaučiau metalo plokšteles,
prilipintas prie gerklės sienelės.

Mane gydė antibiotikais,
lašais nuo dusulio.
Man oro užteko,
tiksliai nemalonius
metalų skonius gerklėje
buvo labai svetimas.
Laukiau
metalų plokštelių aižėjimo,
jų sutrupėjimo.
Laukiau
saule kvepiančių sakų valandos.

Pavasaris atėjo į mano gerklę.

Sulaužė, ištirpdė metalo plokšteles
kaip paprasčiausią
balas sukaučiusį ledą.
Įkvėpiau švelnumo.

Švelnumas kvepia atsiveriančiu langu,
atsidarančiomis durimis,
iki medžių viršūnių pakylančios,
ratu skriejančios karuselės kėdė.

Švelnumas supasi ore, kvepia pušynais,
užmigdo nuovargio ūkanose,
o pabudina
tekant skaisčiai ryto saulei,
ištirpsta arbatos puodelyje.

Švelnumas – ne kambarinė gėlė,
jis vysta, miršta
tarp sausų įstatymų sienų.

Švelnumas yra upė,
ji susilieja su širdies verdenėmis,
ištvynusi išplaukia į garsus,
suskamba žodžiuose.

Mūsų balsai metaliniai,
garsai nepripildyti švelnumo.
Mūsų širdyse vis daugiau dykumos. ►

Artūro Valionio nuotr.

Jose švelnumo upės pranyksta
vagos kontūrą palikdamos
nerimui tekėti.

Vaikystėje
mane gydė antibiotikais,
lašais nuo dusulio,
dabar nerimastingai vibruoja
kūno ląstelės, vaistų nėra.

Žodžiai šliaužia artyn kaip žalčiai,
sugeria kūno ląstelių virpulį
ir nušliaužia tolyn, palikdami tylą,
tik tylą ir metalinius balsus.

Kaip šią tylą įžodinti?
Kaip įsikūnyti į lietu,
lubinų akimis pamatyti dangų
širdies dykumoje?

Tyla. Ko aš bijau?
Tai tik pauzė, tik žalčio kelias
iš protėvių išminties
į mano balsą.

Pagunda

Paslydus, sugriuvus
pasaulis susitraukia į ledą,
į raumenis, į mėginimą keltis,
o miestas nesumažėja,
Žemė lieka ta pati.

Tokia didelė pagunda
sumažinti pasaulį,
kai negali pakelti jo naštos,
tokia baisi pagunda
nususukti nuo Prometėjo,
kai palūžęs ir sušalęs
šildaisi prie jo ugnies.

Nuoskaudų erkė

Kas vakarą valau ekraną
kaip akinius, kaip langą,
jame mama mane myluoja,
tai ne dokumentinis filmas,
tai tik iliuzija,
tobulai sukurtas puslapis
skurdžiai biografijai.

Tą puslapį galėčiau įklijuoti
į gyvenimo knygą
arba įauginti į atmintį
kaip naujos gyvybės ląstelę,
taip į laukines obelis
senelis įskiepydavo
šakelės obelių, nokinančių
sultingus, didelius obuolius.

Kas vakarą valau ekraną,
auginu save mažą
ir užauginti negaliu.
O gal ekrano nėra,
gal ir jis tik iliuzija,
nuoskaudų erkė,
į mane įsisiurbus?

Gal tiktai suklydau
ir bijau atsikelti,
išeiti pro duris,
atremti vėjo gūšį
virta krūtine?

Vienišas džiugesys

Nušniokštė lietus.
Dykumoje skleidžiasi
oranžinės aguonos,
violetinės verbenos,
mėlyni lubinai.

Iš sapnų šitas lietus,
iš begalinio tikėjimo
negyvos žemės galia
prakalbėti žiedais.

Visą laiką kaip sėkleles
rinkau į širdį
nutildytų žmonių žodžius.
Jie mano gyvastį gerė,
nedygo, nedygo,
o šiandien žydi dykuma,

tiktai kodėl niekas neskuba ateiti,
apsvaigti nuo levandų ir lubinų?
Plaučius žudančios dulkės
į raides įsikūnijo,
sugulė į istorijos puslapius.
Ar išsapnuosime naują žydėjimą
išdegintoje žemėje,
jei nebeatome nei savęs, nei kitų,
o stebuklai nuobodūs?

Tamsa

Tamsu, nebežiūriu nei tavęs,
nei savo atspindžio veidrodyje.
Ne iš lapkričio žemės kyla
šioji tamsa, ji nuo mūsų veidų.
Kas įkalbėjo palaidoti atmintį
ir išmokė dėkoti vien tiktai sau?

Žuvusiųjų,
žūstančiųjų klausimams
einant artyn,
įjungiamo muziką,
daines apie apkabinimų laukimą,
naktį, lietu.

Gęsta
šviesliuojantis gerumas
veiduose, stotelėse,
lentynoje tarp knygų.
Bijome įsiklausyti
į upes ir šaltinius,
bijome širdies kalbos.

Bijome įmesti į ugnį
savąjį genialumo mitą,
bijome būti žodžiais
žemės ir protėvių kalbos.

Kelią rodo akli,
kelią rodo pikti,
laikas atsimerkti, nuvalyti
žibinto stiklus.
Laisvės ugnis dar neužgeso,
tik purvais aptaškyti
žibinto stiklai. Širdies žibinto,
sąžinės, atminties.

Medis

*R. Klimavičiaus tapybos darbų parodai
„Laikas. Lemtis“*

Mano viršūnė stiebiasi į dangų,
tavo viltį kelia aukštyn.
Ant mano šakelių
kaip raudonos boružėlės
Tavo rūpesčiai ilsisi.
Vieni mano lapeliai žiūri
į saulėtekio pusę,
kiti mano lapeliai žiūri
į saulėlydžio pusę,
šaknys visas šakelės
išmintimi maitina.

Ar mano gyvastį
savyje atpažįsti?
Ar žinai, kad kiekvieną
šviesią Tavo mintį
sudaiginu,
išauginu į sodą?

XXX

R. Klimavičiaus tapybos darbų parodai „Einantis“

A teik pas mane
P aklotu saulės taku,
R imtyje baltą debesį ausime.
E isime iš saktmės į saktmę,
I š eilėraščio – į amžinybės dvelksmą.
Š auksmas mylėti ir gyventi
K raujyje sutvinkčios. Tau įkvėpsi giliai
I r paliksi mane, išlydėsiu megztį
M eilės tinklų. Megsi, nelaimėlius medžiosi.
A udros jau siaučia – nenuskandins. Kyla
S aulė iš mano žodžių žvejams ir žuvims.

XXX

R. Klimavičiaus tapybos darbų parodai „Einantis“

I šeina mus mylėjusieji, neamžinas Žemėje žmogus,
Š viesia jų lieka mummyse, srūva iš sapno į žodį ir atgal.
Ė glių šakeles verbomis vadiname, ėgliai sargybon sustoja,
J au nebaisu ties riba, kur nežinomybė atsiveria.
I rkluoju savo gyvenimo valtį kaip sugebu,
M eilės kompasas iš manęs neatimk.
A pkritusi liūdesiu ir viltimi gyvenimo tėkmė,
S kaistinu žodį, šviesos tarnystėje mes amžini.

XXX

R. Klimavičiaus tapybos darbų parodai „Einantis“

I šsiliejo kraujo upės iš žmogaus akių.
Š is kraujas netikras, tai pragaro liepsnos.
D vasia neapykantos, noras užvaldyti pasaulį.
A kys be vartų į skausmą ir meilę – juodosios skylės,
V iską jos ryja, naikina. Skubėjimo laikas
Y rą kaip miglos, kaip nepaklysti kelyje į save ir į kitą?
S užaista siela sukrūpčioja, jos virpesį stelbia reklamos.
T iek daug sugriautų paminklų ir sudegintų knygų tiesos,
Ė duonis atmintį graužia ir laisvę matyti.

XXX

R. Klimavičiaus tapybos darbų parodai „Einantis“

D ykuma meilės, dykuma gerų žodžių,
Y pač vienatvė sunki tarp žmonių,
K ai kitiems esu tik kėdė, ne istorija, ne balsas.
U pėmis mano klausimai plaukia – atsiliepia tylą.
M okausi įžodinti tylą, žodžiai užgimsta, mina takus,
O juose palaiminimas eiti savuoju keliu. Neišgirstu.
J au išmokau matyti tik vienatvę ir dykumą –
E ina Malonė artyn, mano siela už nuovargio skląščio.

D aug painiavos, įžeidumo, į sraigės kiautą lendu.
E ina dienos, neatneša nieko, ilgesys paklaidina sapnuos.
M atau: išdidus vedlys stoja vairuoti mano laivą,
O ras jam nesvarbus, išplukdys per audras.
N edrįstu abejoti, putoja džiugesys gausybės rage –
A teitis manoji, ir nelauktai į uolą gyvenimas dūžta,
S minga į širdį demono durklas

Kalėdų eglutė. Tremtis

R. Klimavičiaus tapybos darbų parodai „Laikas. Lemtis“

Turintys galią nemato mūsų veidų,
jų akyse –
mes aštuoniolika valandų per parą
dirbantys gyvi kastuvai,
laužtuvai, kirtikliai,
šachtose kasantys vario rūdą,
tiesiantys dujotiekus,
geležinkelius.
Galingieji
Mus suvaro į barakus,
Užrakina.
Jiems esame darbo priemonės,
neturinčios sielų.
Aš esu vienas
iš gyvųjų kastuvų,
sušalęs ir alkanas,
vakarais
sunkiai beįžiūriu žmones,
matau tik šešėlius
gyvųjų ir mirusiųjų.
Matau kryžių.
Šiandien jis panašus
į pakeltą kastuvą,
jo ašmenys kyla ir švinta
kaip kylančios saulės lankas.
Sveikas, Jėzau gimusis,
tebūnie Tavo valia.

Algis KUKLYS

Laboratorija X

Pagyvenęs laboratorijos vedėjas sustingęs sėdėjo prie rašomojo stalo ir žvelgė į baltus popieriaus lapus, nes juose jam reikėjo paaiškinti, kodėl vienam iš penkių darbuotojų, vaizdžiai tariant, nuvažiavo stogas, todėl šiuo metu guli specialioje ligoninėje. Dar nė karto jis nepatyrė tokio netikėto įvykio (ar nelaimės), nes visada tikėjo tuo, ką daro. Bet visų svarbiausia: kodėl taip atsitiko? Kokios priežastys?

Ir eksperimentas, atrodo, nebuvo kažkoks ypatingas. Penki atrinkti bendradarbiai kiekvieną dieną su pertraukomis spoksodavo į kompiuterių ekranus, juose apžiūrinėjo įvairias runas, kurias kažkada iškalė akmens plokštėse vikingai. Jie žiūrėdavo, o kilusias mintis ir vaizdus aprašydavo popieriaus lakštuose. Pastebėta, kad stebėjimas labiau sekėsi, kai būdavo pilnatis, kai padidėdavo psichinis jautrumas, intuícija. Pagaliau, dar nepradėjus eksperimento, jie sužinojo, kas apskritai yra runos, kokia jų prasmė ir kilmė. Ne paslaptis, kad jos padėdavo vikingų šamanams atlikti slaptus ritualus.

Vedėjas nebuvo naivuolis, kuris tikėjo mistika, nes žinojo, kad šį ritualą ir kitus panašius bandymus jau atliko Trečiojo reicho psichologai. Ar jie ką nors atrado, nežinoma. Tačiau pats faktas atrodė įdomus, nes vokiečiai anuomet nieko tuščiai nedarydavo.

Taigi vieną paprastą dieną, kai vedėjas kabinete gėrė kavą, staiga duris pravėrė vyras išsigandusiu veidu šaukdamas, kad jo kolega išprotėjo, nes išbėgo neišjungęs kompiuterio, rėkdamas „daugiau aš negaliu, daugiau aš negaliu...“ O kur jis dabar, paklausė nustebęs vedėjas. Laksto koridoriais rėkdamas tuos pačius žodžius. Vedėjas tyliai nusikeikė ir, pasikvietęs į pagalbą sanitarus, išvežė pamišusį vyruką į ligoninę.

Tą juodą dieną būtų išgėręs butelį brendžio, tačiau alkoholiu nesižavėjo, nes tai buvo nuodas. Mūsų neva civilizuotas pasaulis ir taip totaliai nuodingas... Tiesiog sugrįžo į darbą, nes negalėjo visko atsainiai palikti. Užsukęs į laboratoriją, liepė

visiems palikti patalpas, tačiau įspėjo, kad rytoj vėl susirinktų, o pats nuėjo rašyti ataskaitą, nes mokslinė taryba jam nedarys jokių nuolaidų, teks atsakyti už bandymus ir kt. O kai galop parašė išsamią ataskaitą, atsisėdo į tuščią kėdę, kurią netikėtai paliko pakrikusių nervų vyrukas, nors vedėjas žinojo, kad neturi teisės taip daryti. Kodėl jis tai padarė, negalėtų atsakyti. Galbūt iš solidarumo, kad kiti jaustųsi saugesni po šitos nelaimės.

Kad žmogaus smegenys sudėtingas organizmas, tai bylojo „Tibeto mirusiųjų knyga“ ir „Egiptiečių mirusiųjų knyga“. Juk lamos ir Egipto žyniai minėtus rankraščius buvo gerai išstudijavę. Jį stebino senųjų Rytų civilizacijų žinios, kurios turbūt neatsirado tuščioje vietoje.

Iš pradžių atidžiai perskaitė užrašus, kuriuos prie kompiuterio paliko sutrikusio intelekto vyrukas; jį vėliau aplankys ligoninėje. Tačiau suvokti padrikus fragmentus buvo sudėtinga, todėl juos tyrinėjo ne vieną dieną. Dažniausiai pasikartodavo motyvas su gyvatėmis, nes visos runos nejučiomis pavirsdavo į tamsias, grėsmingas bjaurybes. Juk dievas Odinas, kurį gerbė vikingai, galėjo visą Žemę nusėti gyvatėmis. Todėl laboratorijos vedėjui susidarė įspūdis, kad visuose užrašuose užfiksuoti baimės, didelės grėsmės vaizdai. Ne veltui antikinės pabaisos Gorgonos galvoje raitėsi gyvatės, o jos akys atrodė kaip drakono. Taigi žmogus, netikėtai išvydęs Gorgoną, iš baimės suakmenėdavo. Todėl kažkokį siaubą patyrė ir šių užrašų autorius, dabar gulintis specialioje ligoninėje.

Jis abejojo, ar verta ligonį aplankyti, ar toks vizitas nepakenks sveikatai. Tačiau kai išgirdo, kad artimiausiu metu laboratorijos vedėjui Tomui teks susitikti su komisija, kuriai perskaitys savo tyrimų išvadas, viskas savaime nuplaukė į šalį. Jis žinojo, kad komisijoje sėdės gydytojas Chomskis, kurio labai nemėgo dėl kelių priežasčių, ypač dėl to, kad jis, gyvendamas Lietuvoje, tyčia nekalbėjo lietuviškai, taip demonstruodamas savo slavišką nacionalizmą. Iš jo nesitikėjo nė vieno gero žodžio.

Taip ir atsitiko.

Kai išvydo Chomskį, norėjo nusišpjauti arba ką nors šiurkščiai pasakyti, tačiau teko iš pradžių sukąsti dantis, paskui neskubant perskaityti savo nedidelį pranešimą, po to atsakinėti į klausimus. O Chomskis visą laiką riogsojo susiraukęs ir tylėdamas, tarsi didelis voras dideliame voratinklyje, laukdamas savo aukos. Tačiau vėliau, kai komisija liepė Tomui laikinai palikti kabinetą, Chomskis pareiškė kategorišką nuomonę. Girdi, tai ne mokslinis eksperimentas, tai avantiūra ir nesąmonė, todėl šį tyrimą reikėtų nedelsiant nutraukti. Vis dėlto vienas komisijos narys pasiūlė kompromisą, girdi, tegu tyrimas kurį laiką bus tęsiamas, o paskui bus galutinai įvertintas. Chomskis tą akimirką prikando liežuvį, nes nenorėjo komplikuoti situacijos, galop ištarė: pagyvensime ir pamatysime...

Nuo tos bjaurių dienos Tomo širdyje atsirado nerimas, nes labai norėjo, kad minėtas jo tyrimas būtų nors pakenčiamai užbaigtas, kad šitas bjaurybė Chomskis būtų tarsi pašalintas šachmatų žaidime.

Vis dėlto jis apsilankė ligoninėje, kad aplankyti susirgusį kolegą, nuneštų kvepiančių obuolių ir mėgintų ramiai pasikalbėti. Gal bus koks nors to susitikimo rezultatas.

Tomas ilgai žvelgė į abejingą ligonio veidą, kuris atrodė tarsi gipsinis, negalintis kalbėti ir neturintis klausos. Kai galop įsitikino, kad šis vizitas tuščias, išslinko iš palatos, bet kitą dieną vėl čia pasirodė. Šį kartą į jo pasveikinimą sureagavo ir ligonis, nes atsuko į svečių veidą, labiau panašų į savotišką kaukę. Tačiau neišgirdo nė žodžio. Galop Tomas suprato, kad tikriausiai nieko nelaimės, todėl ėmėsi darbo laboratorijoje.

Tačiau kartą, kai pajuto, kad jam svaigsta galva, kabinete ant grindų išvydo mažytę juodą gyvatę, kuri staiga palindo po šiukšliadėžę. Iš pradžių norėjo priėti artyn, kad geriau pamatytų, bet, paėmęs raminamųjų vaistų kapsulę, ją išgėrė su vandeniu. Beje, tai buvo ne pirmas atvejis, nes mažos gyvatės jam pasirodydavo keisčiausiose vietose. Tomas suprato, kad jį persekioja haliucina-

cijos, kad reikėtų gerai pailsėti ir apie nieką nesvarstyti, nesinervinti, nes žmogaus psichika – ne geležinė tvora, o labai sudėtingas reiškinys. Juk senovėje ne kiekvienas galėjo būti šamanu, ir tam reikėjo paskirti net visą gyvenimą.

Deja, maždaug po dviejų savaitių Tomą pasiekė žinia, kad mokslinė taryba draudžia tęsti laboratorijos tyrimus kaip menkaverčius ir kenksmingus žmogaus sveikatai. Jis įtarė, kad gydytojo Chomskio skundai pasiekė juodą tikslą, nes pastarojo

rankoje buvo gyvačių kamuolys. Tačiau Tomas vis vien paslapčiomis toliau studijavo runas, svarstydamas, ar nereikėtų ateityje parašyti studiją, kurią išleistų atskira knyga. Tai būtų atsakymas skeptikams ir skundikams.

Tylos kambarys

Kiekvienas turime kambarį, kuriame norime pabūti su savo mintimis.

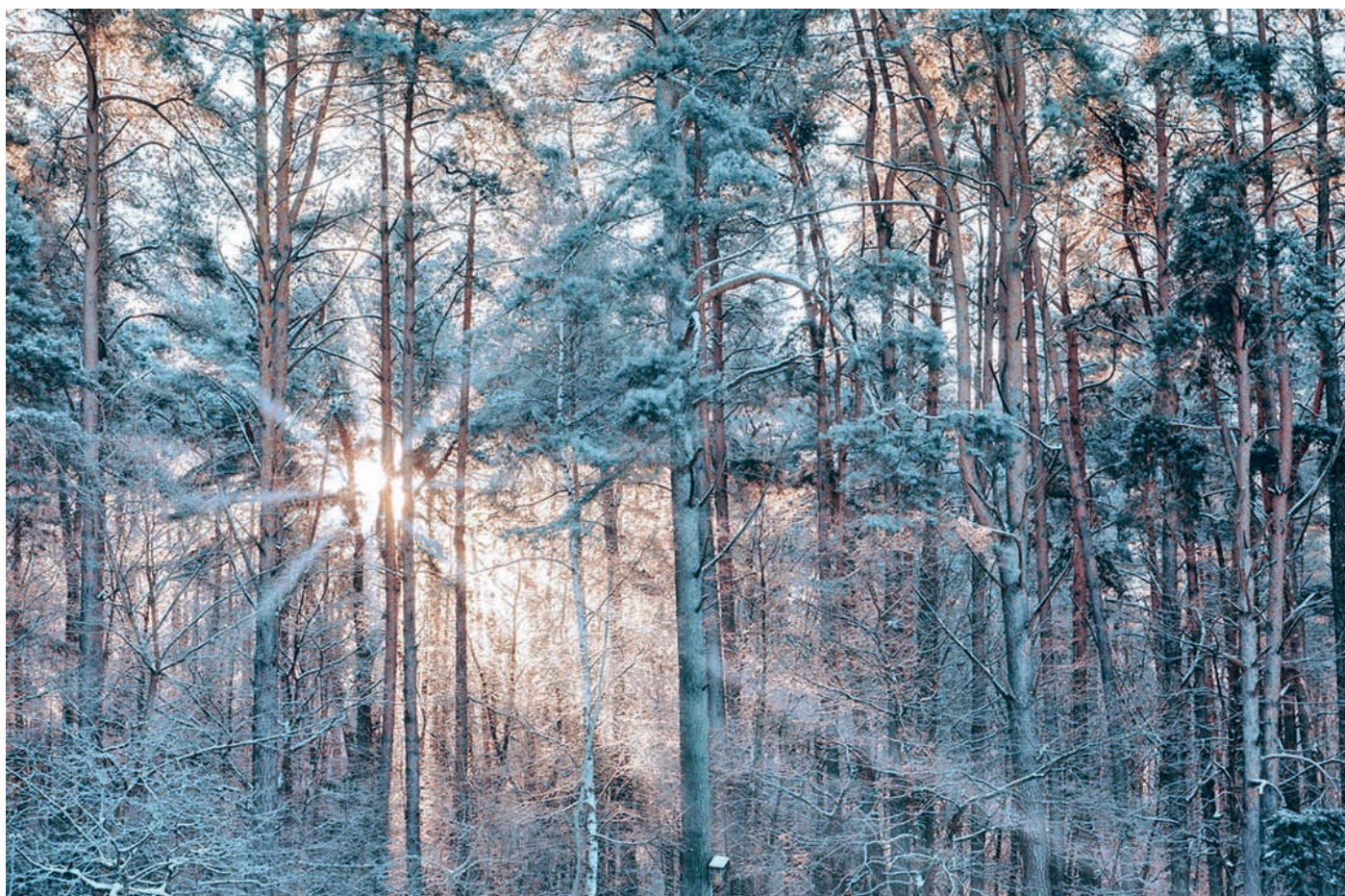
Tokį kambarį turėjo dvidešimt dvejų Antanas, kuris kiekvieną vasarą kelioms savaitėms išskrisdavo iš Mičigano per Atlanto

vandenyną. Jis neabejojo, kad ateityje sugrįš į tėvynę, nes čia – jo tėvai, jo senelių, kuriuos labai mylėjo, kapai. Ir kaip jų nemylėsi, jeigu nuo mažens jie augino Ontosielį, kaip jį vadindavo bočius Pranas, rūpinosi

juo, nes anūkėlio tėvai nuo anksčiausio ryto iki vėlaus vakaro tūnodavo savo darbuose ir rūpesčiuose. Todėl Ontosielis nežinojo, kas yra vaikų darželis ir visos vaikiškos užkrečiamos ligos. ►

Artūro Valionio nuotr.

Arvydo Stačioko nuotr.

◀ Beje, į pradinę mokyklą jį lydėdavo senelis arba senelė Janina, kuri daugiau šypsojosi, nei kalbėdavo. Na, o bočius Pranas mėgo šnekėti ir daug žinojo, todėl, kai reikėdavo, Ontosieliu padėdavo paruošti pamokas.

Jis buvo smalsus berniukas, kurio akys tyrinėdavo kiekvieną vabalą arba slieką.

Kartą paėmė rainuotą bitelę, o ši suleido savo geluonį į vaiko delną. Tąsyk kieme pasigirdo Ontosielio klyksmas ir verksmas, o pasimetę senukai neišmanė, ką tuomet daryti. Vis dėlto senelė Janina, į stiklainį pripylusi šalto vandens, įmerkė vaiko delną, kad numalšintų skausmą, o paskui ant įgeltos vietos uždėjo tamponiuką, išmirkytą kamparo spirite. Na, o anūkui tas nuotykis tapo įsimintina pamoka visam gyvenimui.

Kai Ontosielis paaugo, bočelis Pranas su Janina jam porindavo apie savo jaunystės dienas, apie baisų pokarį, kurio vaikas nesuprato. Nejaugi taip galėjo būti? Senose, pageltusiose nuotraukose jo seneliai atrodė jauni, neatpažįstami, o veidai buvo rūstūs, sustingę. O kaip suprasti, kad žmonės gyveno pusbadžiu ir kad nusipirktum kepalėlį

forminės duonos, reikėjo laukti eilės nuo ankstyvo ryto. Visa tai – kaip siaubingas sapnas. Bet seneliai ne viską vaikui pasakojo, nes žiaurūs vaizdai būtų sutrikdę jo jautrią psichiką. Jeigu norės, daug ką sužinos vėliau, tačiau tą „vėliau“ seneliai su savimi nusinešė į kapus.

Bet prieš kelis dešimtmečius nei Ontosielis, nei jo tėvai nesvarstė, kas atsitiks, kai bočius Pranas ir senelė Janina vienas po kito iškeliaus į Anapilį. Tiesiog nepasitaikė tokios progos liūdniems apmąstymams: slinko dienos, savaitės, kol kas nieko rimto tuomet neatsitiko, o vakarais, vakarieniam Ontosielio namiškiai jį prisimindavo žinodami, kad kitą vasarą vėl atskris lyg paukštis iš tolimo krašto ir tuomet bus didelis džiaugsmas. Tuosyk senelė Janina iškeps didelį pyragą, o bočius užraus gardžių agurkų. Ant vaisių stalo bus kepsnių ir kavos, ir viso kito. Ir niekam nepritrūks kalbos, visi kažką prisimins, mėgins juokauti, nes kiekviena gyvenimo akimirka taps aukso vertės.

Tačiau tai supranti, kai kažko netenki, kai nieko nepakeisi, nes mirties ir gyveni-

mo dėsniai geležiniai. Žmonės tai suprato jau gilioje senovėje. Ir ko tik nedarė, kad pergudrėtų mirtį, tačiau niekas nuo jos nepasislėpė. Gal todėl bijome rūko ir tamsos, bijome sau pripažinti nepaneigiamas tiesas.

Aną kartą, kai sužinojo naujieną, kad staiga sustojo bočiaus Prano širdis ir jis jau palaidotas šalia žmonos, jis žvelgė į žmones oro uoste, paskui sustingęs sėdėjo lėktuve į nieką nereaguodamas, todėl lėktuvo palydovė paklausė, ar jis neserga, o gal reikia raminaujamųjų vaistų. Tačiau susimąstęs keleivis trumpai atsakė, kad nekreiptų dėmesio į jį.

Galop pavargęs pasiekė tėvų namus ir iš karto paprašė tėvo, kad nuvežtų iki kapinių, nes nori ant senelių kapų uždegti žvakutes. Netrukus taip ir atsitiko: su tėvu stovėjo susimąstę prie kapinių kauburėlių, stebėdami virpančias žvakių ugneles. Antanas persižegnojo, tačiau nieko neištarė tėvui, bet vėliau pasakys, kad galvoja sugrįžti visam laikui į tėvynę, nes ten, kur dabar gyvena, jaučiasi visiškai svetimas ir nereikalingas, nes ten kitas pasaulis, kurio niekada nesupras ir prie jo neprisiriš, nes dideli pinigai nesuteikia didelės laimės.

Kai po to įžengė į senelių kambarį, atsisėdo ant sofos ir iš pradžių apsidairė, ar niekas nepasikeitė. Ne, nepasikeitė... Ant sienų kabojo nuotrauka, kurioje buvo nufotografuotas su bočiumi ir senele, buvo matyti ir spalvoti nedideli paveikslai, o prie sienos – didelis televizorius, kurio ekrane visi trys stebėdavo krepšinio rungtynes, gerdami arbatą su senelės iškeptais kvepiančiais sausainiais. Tuosyk jam atrodė, kad taip bus ilgai ilgai, kol kada nors į tėvynę atsiveš žmoną su vaikais.

O dabar, tą niūrų vakarą jis sėdėjo ir klausėsi garsų, net išgirdo tylus senelių balsus, kurių neužmiršo ir niekada neužmirš, ir labai norėjo, kad šitas kambarys visada

būtų šitoks, kad tėvai čia nieko nekeistų. Teisingai sakoma, kad nėra dviejų vienodų žmonių, vienodų medžių ir kambarių. Juk visas pasaulis kur kas sudėtingesnis, nei iš pradžių atrodo, visko su linuote neišmatuosi. O kokiu prietaisu išmatuosi jausmus, nes, pasirodo, jaučia ne tik žmonės, bet ir visi gyvūnai, net augalai.

Pagaliau jis išgirdo motinos balsą, ji pakvietė vakarienės. Ant stalo išvydo pyragą, kurį visada kepdavo senelė Janina, labai mylėjusi vienintelį savo anūkėlį.

Kol viešėjo tėvų namuose, tol kiekvieną vakarą jis sėdėdavo senelių kambaryje, tačiau televizoriaus neįjungdavo. O iš tėvų išgirdo, kad prieš kelis mėnesius jų kaimy-

nas Juozas taip pat iškeliavo Anapilin. Galiu sakyti, kad mūsų gatvėje vienos kartos žmonių jau nebeliko, pusbalsiu pasakė jo tėvas, miesto savivaldybės vairuotojas. Ši naujieta Antanui atrodė nereali, buvo sunku patikėti, kad būrys žmonių, kuriuos nuo mažens pažinojo, kažkur iškeliavo.

Kai iki išvykimo liko kelios dienos, Antanas vėl su tėvu aplankė senelių kapus ir uždegė žvakeles. Ten stovėdamas, tarsi ko laukdamas, galutinai pasiryžo, kad būtinai sugrįš į šitą jaukų provincijos miestelį. Tuomet tėvo paprašė, kad jie nieko nekeistų senelių kambaryje. Nors sūnaus noras nustebino, tačiau pritarė: gerai, Antanai, bus taip, kaip tu nori...

Pro parko medžius

Rimvydas atidžiai žvelgė į senojo parko medžius, kurie po dešimtmečių atrodė visai kitokie, tarsi didelė kopija, kurią šiais laikais padaro moderni kopijavimo technika. Tačiau jis džiaugėsi, kad šie medžiai išliko, nes girdėjo, kad vienas miesto verslininkas labai stengėsi šioje vietoje įkurti indėnų vigvamus ir kitokius atrakcionus vaikams, todėl šio parko būtų nebelikę. Tikras stebuklas, kad miestelėnai sukilo, kad neleido šitam „indėnui verslininkui“ įgyvendinti kvailystės, tačiau indėnų vigvamus ir visa kita suprojektavo kitoje vietoje. Ne veltui sakoma, kad keistuoliai kartais būna labai užsispyrę, be to, šis jaunas ir įžūlus verslininkas visur turėjo bičiulių, su kuriais draugavo.

Ką gi, žmogelio gyvenimas – kaip akimirksnis, todėl nesiskiria nuo vienaląsčių gyvūnų egzistavimo, tačiau tai suvokti trukdo susikurtos visokios iliuzijos. O jeigu pasaulyje tokių keistuolių būtų mažiau, tai gal ir mūsų gyvenimas atrodytų kitoks? Vargu...

Gal kažką negero nujausdamas, jis, turėdamas laisvo laiko, lankydavo vietas, kuriose anksčiau gyveno, kur patyrė vaikystės ir jaunystės įspūdžius. Šita kelionė buvo ypač svarbi, tačiau apie tai niekam nepasakojo. Kiti keliaudami nori pabėgti tarsi nuo savęs, o jo tikslas kitoks, labai subtilus.

Rimvydas išmoko atpažinti melą, niekšybę ir imitacijas, kurių šiais laikais netrūko. Visas pasaulis mirgėjo kaip kino ekrane, bet šiame kino teatre sėdėjo nedaug žiūrovų.

Ekrane juos viliojo įvairūs veikėjai, tarsi talentingi aktoriai. Kartą net suabejojęs savęs paklausė: ar man to reikia?

Ar ši tuštynė yra protingo žmogaus gyvenimas?

Vis dėlto yra žmonių, kurie atskiria tikras vertybes nuo butaforijos. Stebėtina, tačiau vis dėlto atskiria, nors neturi didelio išsilavinimo, galvojo susisupęs į šiltą striukę ir klausėsi, kaip vėjas supasi medžių šakose.

Staiga iš debesų išlindo saulės spinduliai, kurie apšvietė kamienus ir šakas, papuoštas spalvotais lapais, nes ruduo juos nudažė įvairiomis spalvomis. Šitas „dailininkas“ jam labai patiko, todėl mėgdavo išeiti į lauką, nes kambarių sienos įkyrėdavo, kaip ir triukšmingi jauni kaimynai.

Rimvydas gerėjosi šviesos ir spalvų žaismu, o paskui stebėjosi, kad parke nepastebėjo paukščių, tarsi visi būtų išnykę. O seniau taip nebuvo, atsiduso ir pažvelgė į laikrodį, nes traukinys jo nelauks.

Kažkada miestelio gyventojai laisvalaikį leisdavo šiame parke. Ant žalios vejotos tiesdavo didelius „Tiesos“ laikraščius, ant jų sukraudavo konservų dėžutes ir lašinius, su-pjaustydavo duoną ir, be abejo, atsinešdavo alaus ir degtinės. Žiūrėk, už valandos kitos jie pradėdavo dainuoti dainas ir dainuškas, o kai kas ir susibardavo dėl kokio nieko. Bet vaikams rūpėjo ne tai. Tie, kurie gyveno netoli miestelio parko, laukdavo rytmečio, kad pievoje ieškotų smulkių pinigų ir įvairių daiktų. Ypač buvo vertinami sulankstomi

peiliukai. O Rimvydas kartą aptiko net rankinį laikrodį. Bet vienas įvykis juos visus labai nustebino... Netikėtai netoli vešlių krūmų vaikai aptiko negyvą vyriškį, kurio nugaroje barkšojo peilis medine rankena. Jie tuomet taip išsigando, kad iš pradžių neišmanė, ką daryti, todėl netrukus spruko iš tos vietos ir, parskuodę namo, viską išklėjo savo tėvams, kurie iškvietė miliciją. O kitą dieną apie žmogžudystę išgirdo visas miestelis, todėl pasklido visokios šnekos.

Pro jį lėtai praslinko senutė, kurios neatpažino, bet paskui suabejojo, ar tai nebus ta pati mergaitė, į kurią išsižiūrėjo mokymasis trečioje klasėje. Tikriausiai, nes akių žvilgsnis buvo panašus, tačiau ir ji nepažino Rimvydo. Laikas viską pakeičia, tad nėra čia ko stebėtis, pagalvojo.

Tačiau kur dingio šio parko paukščiai, vėl į galvą smelkėsi įkyri mintis. Tarsi būčiau patekęs į paralelinį pasaulį. Jeigu neliks paukščių, tai ateis eilė ir žmonėms. Deja, kada nors neliks ir miestelio parko, čia bus pastatyti namai, kuriuose gyvens iš kitur atvykę žmonės – viskam abejingi, pikti egoistai. Bet, ačiū Dievui, aš to jau nematysiu, pagalvojo Rimvydas, ant pečių užsimetęs lengvą kuprinę.

Kai galop atsisėdo traukinio vagone prie lango, susimąstė, o kur kita kelionė jį nuves.

Remigijaus Drevinsko nuotr.

Lina BUIVIDAVIČIŪTĖ

Paprastesnis gyvenimas

Įkvėpta kino juostos „Patersonas“

Ar galėčiau visus savo eilėraščius palikti kuklioje užrašų knygelėje?
Ją paskui sudraskytų katinas ir aš guosčiausi svetimų knygų grožiu.
Jokių laikmenų, jokio virtualus išsaugojimo, tik mylimojo atmintis.

Jeigu visą gyvenimą kurčiau mintyse, labiau stebėdama ne save, o kitus –
Ar suguldychiau geresnius eilėraščius? Ar tada būčiau poetė mylimojo ausims?
O godžiam ir greitam pasauliui? Nebūčiau. Maža mergaitė mėgsta Emily Dickinson.

Maža mergaitė rašo apie kriokliu vilnijančius plaukus, remdamasi vidiniais rimais.
Jos užrašų knygelė – spalvota. Kartais norėčiau persikelti į gūdžius amžius,
ir savo eilėraščius kuždėti mylimajam į ausį. Nieko nebraižyčiau ant urvų sienų.

Kartais galvoju, kad norėčiau neturėti išmaniojo telefono,
Nežaidinti savęs vis trumpėjančia dopamino srovele. Norėčiau klausytis
Pokalbių troleibusuose, užuosti žemę, pirmuosius rudens ženklus.

Todėl dabar einu į mišką nuduodama, kad telefonas skirtas tik atstumui matuoti.
Todėl dabar svajoju apie saugų guolį ir gerai suteptas vidinių laikrodžių spyruokles.
Todėl dabar imituoju paprastesnį gyvenimą ir kartais man sekasi neblogai.

Todėl dabar dalinuosi šituo eilėraščiu, vis tik užrašytu baltame *wordo* lape.
Todėl dabar visur nešiojuosi žmones, nugulusius kuklioje atminties užrašinėje.
Todėl vis dar tikiuosi išmokti gyventi paprastesnį gyvenimą.

Dainius SOBECKIS

Trubadūras

ašarojau
liejantis žodžiams
iš vargo gelmių

briksėjau
skystam virale
trūkstant bulvių

cirpiau
nueinančiai vasarai
įsikibęs *padelkų*

čirškiau
neradęs édalo
apsnigtoj lesykloj

gaigalavau
nuo kojos ant kojos
praeinančias dienas

kverkščiau
išsprūdusio upėtakio
tarp mano nagų

liaukojau
rugiapjūtės lietaus
atnešusio tvaną

inkščiau
perpus padalintų
sąnario kremzlių

mauliojau
išgirdęs atodūsius
gegužės šalnų

niurzgėjau
tapęs nematomu
prie stalo pietų

pirpiau
nubudęs iš sapno
vidunakčio bedugnėje

ruduliavau

užmirštas tėvo
išėjusio patiltėn

staugiau
vilkų gauja
užtikęs aukos kvapą

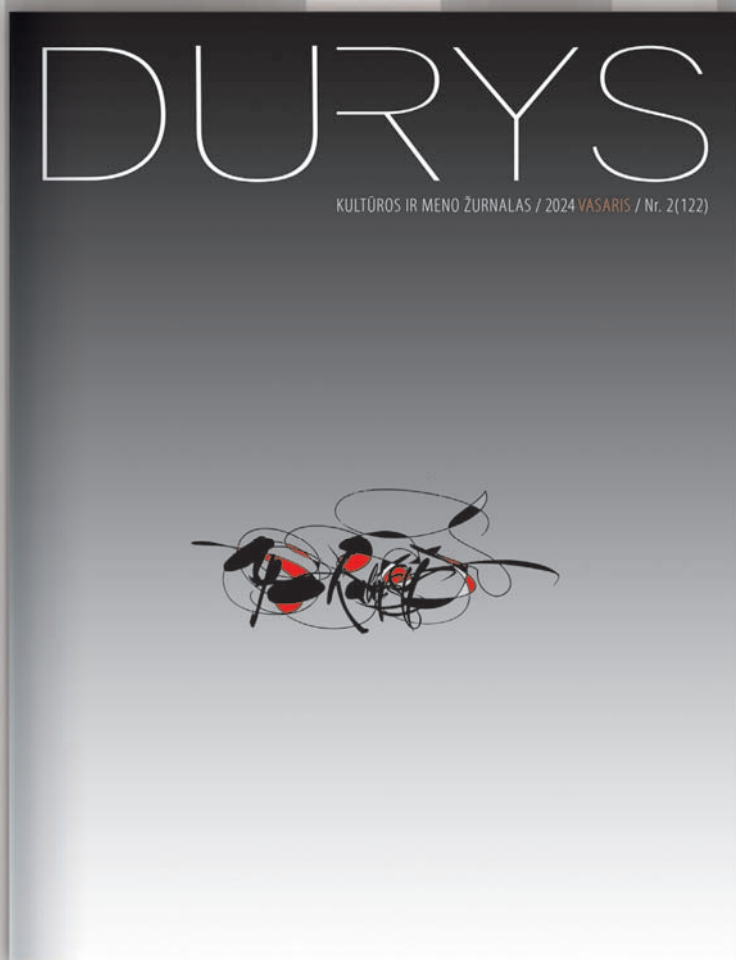
šniukšėjau
nustojęs uoslės
po gaisro

unkščiau
laimę praradęs
suskilusioj geldoj

vyvėjau
gimęs ériuku
nūvirtusiom kojom

zurzėjau
ant viso pasaulio
saulę praradęs

Klaipėda

MĖNESINĮ KULTŪROS IR MENO ŽURNALĄ „DURYS“ GALIMA PRENUMERUOTI Į NAMUS

Perkant dienraščio „Klaipėda“ redakcijoje
vieno numerio kaina –

1,60 Eur

Prenumeruojant Lietuvos pašte
vieno numerio kaina –

3,36 Eur

Dienraščio „Klaipėda“ redakcijos adresas: Naujojo Sodo g. 1A, „K centras“, I aukštas.
Detalesnė informacija tel.: +370 46 397 713, +370 46 397 714.

ISSN 2351-5848

9 772351 584003